

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Obraz vesnic Olomoucka za druhé světové války

Bakalářská diplomová práce

Studijní program: Historie B7105

Vypracoval: Pavel Duda

Vedoucí práce: doc. PhDr. Jana Burešová, CSc.

Olomouc 2010

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou diplomovou práci nazvanou „Obraz vesnic Olomoucka za druhé světové války“ vypracoval samostatně pod odborným dohledem vedoucího diplomové práce a uvedl všechny použité prameny a literaturu.

V Olomouci dne .....

Podpis.....

Obsah

<u>Úvod.....</u>	<u>2</u>
<u>I. Štěpánov.....</u>	<u>5</u>
I. 1. Předvečer druhé světové války v obci.....	5
I. 2. Štěpánovský internační tábor.....	8
I. 3. Dění v obci v letech 1939–1942.....	10
I. 4. Období vrcholu okupace v letech 1943–1944.....	18
I. 5. Boje v obci a konec okupace: 1945.....	22
<u>II. Svatý Kopeček u Olomouce.....</u>	<u>26</u>
II. 1. Obsazení obce Němci: rok 1939.....	26
II. 2. Okupační vývoj v letech 1939–1942.....	28
II. 3. Klid před bouří: léta 1943 a 1944.....	35
II. 4. Osvobození obce: rok 1945.....	38
<u>III. Velká Bystřice.....</u>	<u>42</u>
III. 1. Nový řád: léta 1938–1939.....	42
III. 2. Nejistá budoucnost: léta 1939–1943.....	45
III. 3. Bouřlivá léta 1944–1945.....	51
III. 4. Partyzánský odboj v obci 1939–1945.....	58
<u>IV. Velký Újezd.....</u>	<u>65</u>
IV. 1. Obec v letech po Mnichovské dohodě až do roku 1942.....	65
IV. 2. Karta se obrací: léta 1943–1944.....	70
IV. 3. Čas vítězství: rok 1945.....	74
<u>V. Vzájemné srovnání obcí.....</u>	<u>80</u>
<u>VI. Závěr.....</u>	<u>84</u>
<u>VII. Resumé.....</u>	<u>86</u>
<u>VIII. Literatura a prameny.....</u>	<u>87</u>
<u>IX. Přílohy.....</u>	<u>91</u>
<u>X. Přehled fotografií.....</u>	<u>99</u>

Úvod

Toto téma jsem zvolil hlavně pro můj velký zájem o období druhé světové války v olomouckém regionu. Cílem bakalářské práce je ukázat badateli ze všech možných úhlů pohledu čtyři obce Olomoucka za druhé světové války, což je také hlavním tématem práce. Jedná se zde o zachycení úzce vymezené části historie obcí Štěpánov, Svatý Kopeček, Velká Bystřice a Velký Újezd. Tyto obce jsem zvolil hlavně kvůli jejich velkému regionálnímu významu v období tohoto válečného konfliktu, ve kterém každá z těchto obcí zaujímá určité specifické místo a je svým způsobem unikátní v rámci kulturních a společenských změn za okupace.

Vlastní text bakalářské práce v rámci členění jsem následně rozdělil na několik kapitol a podkapitol, kde se hlavní kapitola vždy týká jedné z obcí. V rámci metodiky jsou jednotlivé podkapitoly chronologicky členěny pro lepší systematické využití a nazírají na různé oblasti každodenního života obcí během válečného konfliktu i krátce před ním samotným. Některé z podkapitol jsou plně samostatným přínosem a týkají se i oblastí života, které obce velice ovlivňovaly. V tomto případě se zde jednalo o internační tábor ve Štěpánově a partyzánskou činnost v okolí Velké Bystřice, které jsem se rozhodl v této práci více přiblížit, protože tyto podkapitoly byly z hlediska historie regionu velice důležité.

V bakalářské práci jsem se snažil dodržovat objektivnost, která by měla být pro práci každého historika důležitá. Nicméně u řady autorů literárních děl, ze kterých jsem čerpal tomu tak není.

Podkladem pro vytvoření této práce mi byla literatura a prameny. Literaturu jsem čerpal z místních olomouckých knihoven a to z Vědecké knihovny v Olomouci a z Knihovny města Olomouce. Prameny ze Státního okresního archivu v Olomouci a dobový tisk opět z Vědecké knihovny v Olomouci.

Literatura k tomuto tématu, a hlavně v tak ostře vymezené části dějin, je u některých obcí velice omezená. Štěpánovem se podrobně ve svých publikacích zabývali hlavně Miroslav Koudela a Jiří Kráčmar. Tato obec je i zpracovaná v mnoha člancích různých novodobých novin. U Svatého Kopečku se literatura v tomto období hlavně věnuje jeho dominantě, kterým se stala dnešní Bazilika Navštívení Panny Marie, převážně církevním dějinám spjatým s tímto místem a jen v malé míře dějinám této obce. Problematice Svatého Kopečka se věnoval ve své publikaci Bohuslav Smejkal. Toto téma

je tedy v literatuře jen velice skromně propracované a mně se podařilo v rámci vlastního výzkumu ho více zpracovat a přiblížit případným dalším badatelům. Velká Bystřice je naopak z hlediska literatury zpracovaná velice dobře a to i díky významu partyzánského hnutí v oblasti, kterým se zabýval Miloslav Čermák. Velký Újezd je na tom podobně jako Svatý Kopeček, ale s tím rozdílem, že literatura se věnuje převážně odbojové činnosti místních rodáků v zahraničí a již v menší míře dějinám obce. Tomuto období se značně věnoval Karel Domes ve svých publikacích. Pro celkové doplnění jsem použil literaturu týkající se obecných českých dějin v rámci období druhé světové války. Pro regionální problematiku jsem zvolil publikaci od Jana Cekla: Kraj jímž táhla válka: děje, události a dokumenty z let 1939–1945, která díky sepsání krátce po válce obsahuje mnoho hodnotných informací hlavně z doby osvobození.

U pramenů jsem využil v rámci svého výzkumu i dobový tisk. Jednalo se zde o noviny Moravský večerník, vydávané v Olomouci Josefem Fridlem v letech 1922–1945 a Moravský deník vydávaný Živnostenským závodem tiskařským v letech 1932–1941. Mnoho jimi otištěných zpráv mi následně pomohlo v mém výzkumu v detailnějším zjištění četných informací.

Další z pramenů, které byly pro tuto práci použity, jsou uloženy ve Státním okresním archivu v Olomouci a to ve 4 fondech. Jedná se o fond Místní národní výbor Velký Újezd, fond Místní národní výbor Velká Bystřice, fond Archiv obce Svatý Kopeček a Fond Místní národní výbor Štěpánov. Z fondu Archiv obce Svatý Kopeček a fondu Místní národní výbor Velký Újezd a jsem využil i správní knihy, které poskytly řadu zajímavých informací. Z ostatních dvou fondů jsem udělal výzkum především v bohatém spisovém materiálu. U Štěpánova to byly spisy informující o kultuře v obci a policejních záležitostech a u Velké Bystřice spisy obsahující hodnotné informace o protipožární ochraně četných domů. Nejvíce informací mi však ze všech 4 fondů poskytly pamětní kroniky obcí.

Kronika obce Štěpánova (1927)1945–1964 byla velmi hodnotná a to i díky obsahu četných originálních fotografií zachycujících konec druhé světové války v obci a okolí. Velkou nevýhodou však u této kroniky bylo, že v letech 1928–1940 kronikář nebyl a tak nebyl prováděn žádný zápis. Dne 14.2.1940 byl obecním kronikářem zvolen učitel Jan Šindler. Ten však o 9 dnů později zemřel. Dalším kronikářem tak byl zvolen Vojtěch Opíchal a to 9. dubna 1940. Poté byl v říjnu 1941 zatčen za protiněmeckou činnost. Po druhé světové válce zápisy do kroniky z let 1927–1950 doplnil Rudolf Čouka. U kroniky Svatého Kopečku 1896/1923–1945 (1968) jsem zjistil to, že kronika zde do

roku 1939 nebyla vůbec vedena a byla dopisována zpětně. Období okupace zde popsal kronikář Stanislav Krejčí, který četné informace čerpal i z obecních protokolů. Okupaci zažil, protože bydlel na Svatém Kopečku od roku 1940. Velkou pomoc při doplňování mu poskytl také členové letopisné komise. Pamětní kniha obce Velké Bystřice (1944) 1945–1947 byla také dopsána zpětně a je psána na stroji. Zabývá se však pouze dvěma posledními lety okupace. Kroniku vedl Antonín Číhalík. Kronika Velkého Újezdu (1922) 1945–1972 byla sepsána zpětně, stejně jako kroniky předchozí. Německé okupační správě bylo sděleno, že kronika neexistuje, že byla spálena. Mezitím však byla pečlivě uschována. Léta 1938–1945 z větší části sepsal Josef Kovařík a doplňky pořídil Jaroslav Kopecký. První zápisy sice proběhly už po osvobození, ale doba okupace zde byla doplněna až roku 1952.

I. Štěpánov

I. 1. Předvečer druhé světové války v obci

Obec Štěpánov leží v severní části rovinaté Hané. Vzdálenost obce od Olomouce je přibližně 10 km. Obec je tzv. liniového typu, kde jsou okolní domy postaveny kolem zdejší silnice. Celá obec se rozkládá až do délky 5 km. Na jihu sousedí s Olomoucí, na východě se Šternberkem, na severu s Uničovem a na západě s Litovlí.

Po nástupu Hitlera k moci roku 1933 se výrazným způsobem zhoršila mezinárodní situace. Československo se proto již od poloviny třicátých let připravovalo na možný válečný konflikt s nacistickým Německem. Na jaře 1936 byla proto i ve Štěpánově organizována branná výchova mládeže a civilní protiletectká ochrana – CPO.¹ Po obsazení Rakouska Německem v březnu 1938 se situace vyhroutil natolik, že došlo v květnu 1938 k obsazování hranic oddíly Sboru obrany státu – SOS. 21. května se v obci shromáždilo na četnické stanici 31 mladých vojáků, kteří byli ozbrojeni a po složení přísahy byli nákladními auty převezeni na hraniční úsek u Karlovic ve Slezsku a zde obsadili vybrané pevnůstky.² Po čtyřech týdnech se vrátili, neboť byli na hranicích nahrazeni řádným vojskem.

Napětí v Československu se však rychle stupňovalo a v září 1938 došlo k otevřenému povstání Henleinovců. Sudetoněmecká strana byla postavena mimo zákon a několik jejich čelních představitelů ze severní Moravy bylo zatčeno a internováno v táboře, zřízeném v objektech bývalých štěpánovských železáren.

Po částečné mobilizaci z května 1938 došlo dne 24. září 1938 v Československu k mobilizaci všeobecné. V noci z pátku na sobotu ve Štěpánově docházelo k přesunům vojenského materiálu z rozsáhlých skladišť nacházejících se v budovách bývalých železáren, které byly následně rozvezeny k jednotlivým vojenským útvarům.³ Válka se zdála být všem obyvatelům Štěpánova neodvratitelnou. Štěpánovští muži však nastupovali do armády s nadšením a to hned v noci z pátku na sobotu. V obci byla ihned vydána nová nařízení, jejichž cílem byla podpora obranyschopnosti v případě možného konfliktu. Auta

---

¹ Koudela, Miroslav, Kráčmar, Jiří: Paměti obce Štěpánova. Štěpánov, Danal 1997, s. 37.

² SOkA Olomouc, Fond Místní národní výbor Štěpánov, Úřední knihy, Kronika obce Štěpánova (1927)1945-1964, inv. č. 47, s. 135.

³ Tamtéž.

byla odvážena a koně byli odváděni ve prospěch armády do Olomouce. Bylo také nařízeno zatemňovat okna, lidé byli vyzváni k nákupu protiplynových masek a ke stavbě krytů, v nichž by mohli hledat úkryt v případě leteckého bombardování obce. Těm, kteří nevladnili protiplynovou masku, bylo doporučeno postavit si protiplynový kryt. Dobrovolníci z řad sokolstva i ostatních občanů se přihlašovali na hlídání mostů a po několika dnech byli vystřídáni vojskem.

Dne 30. září 1938, po přijetí Mnichovské dohody, došlo k vydání třetiny území nacistickému Německu.⁴ Obsazení tohoto území mělo být provedeno Německem v pěti etapách ve dnech 1. až 10. října 1938. Obce Štěpánova se dotkla až pátá etapa. Nálada obyvatelstva v této době byla velmi špatná a lidové vlastenectví také výrazně pokleslo. Lidé upadali do letargie a mnoho z nich mělo také velké psychické potíže, zvláště vlastenecky orientovaní vojáci, kteří na hranicích museli vyklízet vojenské pevnůstky, a kde došlo i k tomu, že několik vojáků spáchalo sebevraždu, protože nemohli přežít tuto pro Československo národní pohromu a zradu spojenců.

Kolem nově vzniklé hranice byla řada nejasností, které po několika posunech hranice, byly definitivně odbourány dne 24. listopadu 1938.⁵ Hranice byla stanovena podle katastrální hranice mezi Moravskou Huzovou a Stádlem, což ve velké míře ohromilo všechny občany ve Štěpánově, neboť Štěpánov se dle nové hranice stal pohraniční obcí. Hranice byla označena hraničními kolíky, které se však velice často ztrácely a musely být doplňovány. Nově vznikl také pro tuto oblast celní úřad v obci Bohuňovice.

Motorizované oddíly, které tudy předtím za velkého nadšení projížděly k hranicím, se nyní z tohoto samého území vracely zpátky do Olomouce přes Štěpánov.⁶ Smutek byl znát všude. Kromě vojska docházelo také ke značným přesunům obyvatel z obsazeného pohraničí. Na silnicích tak byly vidět kolony aut, vozíků a různých povozů spolu s lidmi, majícími na sobě jen to nejnutnější ošacení směřujícími do vnitrozemského bezpečí republiky ke svým známým, rodinám nebo často i bez plánu na blízkou budoucnost.

Štěpánov se stal v této době jakýmsi centrem pro uprchlíky. Obec jimi byla přímo zaplavena. Přicházeli hlavně ze Šternberka a severní Moravy, v menší míře z jižní Moravy, ze Slovenska a Podkarpatské Rusi. Celkový počet rodin nakonec činil 151 s přibližně 400

---

⁴ Jednalo se zde o 28942 km² území spolu s 3 000 000 obyvateli. Kural, Václav: Místo společenství - konflikt!: Češi a Němci ve Velkoněmecké říši a cesta k odsunu (1938-1945). Praha, Ústav mezinárodních vztahů 1994, s. 34.

⁵ Koudela, Miroslav, Kráčmar, Jiří: Paměti obce Štěpánova. Štěpánov, Danal 1997, s. 38.

⁶ SOKA Olomouc, Fond Místní národní výbor Štěpánov, Úřední knihy, Kronika obce Štěpánova (1927)1945-1964, inv. č. 47, s. 137.

příslušníky.⁷ Ve Štěpánově byla každá jen trochu vhodná místnost obsazena a tak v té době měla obec nejvyšší počet obyvatel.

Jak historie ukázala, druhá republika neměla dlouhého období. V této době se olomoučtí i štěpánovští Němci snažili o to, aby se Olomouc i s blízkým okolím připojila k Sudetám a dokonce kvůli tomu jezdili až do Berlína. To se jim však nepodařilo. Dne 15. března však došlo k obsazení zbytku území Německem a byl vyhlášen Protektorát Čechy a Morava. Zpráva o obsazení byla občany obce přijata klidně a pasivně. Štěpánov 15. března a ani následující dny neviděl německého vojáka. Na radnici dorazili jen tři místní Němci v čele s řídícím německé školy Čermákem hledat domnělou černou listinu místních Němců, která ve skutečnosti neexistovala a později vyvěsili vlajku s německým hákovým křížem.⁸

První němečtí vojáci dorazili do Štěpánova až po několika dnech a zřídili si armádní sklad a shromaždiště zabavených aut v bývalých železárnách, kterými často konali velice rychlé a nebezpečné jízdy po vesnici, zřejmě aby se před českým obyvatelstvem předváděli.⁹

V obci byl jinak poměrně klid a to i díky tomu, že se německá mládež přesunula do Říše již v létě předchozího roku a mezitím řádně narukovala buď do Wehrmachtu, různých organizací anebo do zaměstnání. I když ve Štěpánově žilo několik dalších převážně starších Němců, z velké části sociálně–demokraticky orientovaných, tak k žádným vážnějším konfliktům nedocházelo, neboť se tito Němci nacisticky nijak neangažovali a mnoho z nich bylo rozumných až na několik výjimek, mezi které patřili Franz Förster, dále Herrmann Mück a Heidenreich. Zájmy Němců a jakýmsi „starostou“ byl Čermák, který patřil ke slušným Němcům a po jeho přeložení do Olomouce–Pavloviček se stal „starostou“ Leopold Rotter, původním zaměstnáním zámečník a později poštovní posel na poštovním úřadě ve Štěpánově. Je velice úsměvné, že tohoto člověka považovali všichni za Čecha, protože mluvil bezvadně hanácky a hrál jako muzikant v sokolské kapele, tedy v jednom ze spolků, které nacisté neměli zrovna v lásce.¹⁰

---

⁷ Z tohoto počtu se později přestěhovalo 86 rodin se 187 členy dále do vnitrozemí. Kráčmar, Jiří: Štěpánov ve dvacátém století. Štěpánov, Jiří Kráčmar 1999, s. 18.

⁸ SOKA Olomouc, Fond Místní národní výbor Štěpánov, Úřední knihy, Kronika obce Štěpánova (1927)1945-1964, inv. č. 47, s. 154.

⁹ Koudela, Miroslav, Kráčmar, Jiří: Paměti obce Štěpánova. Štěpánov, Danal 1997, s. 38.

¹⁰ Kráčmar, Jiří: Štěpánov ve dvacátém století. Štěpánov, Jiří Kráčmar 1999, s. 19.

Byla také zavedena jízda vpravo to okamžitě bez jakýchkoliv příprav. Česká měna byla zrovnoprávněna s říšskou markou, ale její kurs byl k marce 10:1, čili deset korun za říšskou marku. Toho poté hned využili Němci k vykoupení českých obchodů ve Štěpánově, které byly hojně zásobené různým zbožím a potravinami. Lidé říšskou marku začali velice rychle nenávidět a tak se mnohdy stávalo, že se snažili marku brzy po obdržení vyměnit na poště nebo co nejrychleji utratit v obchodech. V létě 1939 docházelo ze strany českých obyvatel obce k velkým nákupům potravin, mýdla a jiných předmětů denní potřeby spolu s textilem ze strachu před skoupením všeho zboží ze strany Němců, kteří zboží zde koupené nechávali odvážet pomocí velkých nákladních aut do Německa. Tato akce byla ze strany Němců hromadná, neboť z Říše do obcí byly za tímto účelem vypravovány vlaky.

K těm pozitivnějším událostem v obci patřila stavba první fáze kanalizace v červnu spolu s navazující druhou etapou ze srpna 1939.¹¹ Mezi další stavby, které v obci vznikly bylo 9 domů.¹²

I. 2. Štěpánovský internační tábor

Den 1. září 1939 je do dějin zapsán jako den, kdy došlo k největšímu a nejhroznějšímu konfliktu na světě, dnes označovaném jako druhá světová válka. V Protektorátu Čechy a Morava toto datum bylo ve znamení vlny zatýkání velkého počtu rukojmí. Mezi ně patřili učitelé, profesori, lékaři, advokáti, kněží, dělníci, úředníci, řemeslníci a Židé.¹³ Jednalo se tedy o celou řadu vedoucích představitelů českého veřejného i kulturního života. Vše začalo v pátek ráno, kdy se jednotky Gestapa vydali do domů, kanceláří, dílen a škol předem vytipovaných osob. Tuto akci Němci nazvali Akce Albrecht der Erste.¹⁴

Jedním z míst, kde byli rukojmí v prvních dnech soustředěni, byl i Štěpánov. Internační tábor se nacházel v bývalých železárnách v nejsevernější části tohoto továrního komplexu. Všechny zatčené zde čekali černě odění členové SS a hnědě odění členové SA.

---

¹¹ SOkA Olomouc, Fond Místní národní výbor Štěpánov, Úřední knihy, Kronika obce Štěpánova (1927)1945-1964, inv. č. 47, s. 160.

¹² SOkA Olomouc, Fond Místní národní výbor Štěpánov, Úřední knihy, Kronika obce Štěpánova (1927)1945-1964, inv. č. 47, s. 174.

¹³ SOkA Olomouc, Fond Místní národní výbor Štěpánov, Úřední knihy, Kronika obce Štěpánova (1927)1945-1964, inv. č. 47, s. 162.

¹⁴ Na území Protektorátu bylo zatčeno asi 2000 Čechů. Kural, Václav: Místo společenství - konflikt!: Češi a Němci ve Velkoněmecké říši a cesta k odsunu (1938-1945). Praha, Ústav mezinárodních vztahů 1994, s. 54.

Mezi nimi svou šikanou vůči rukojmím vynikal chomoutovský rodák Zavadil, který si již nechal říkat Kaufmann. Následně byl všem rukojmím zabaven jejich osobní majetek, který měli u sebe. Podmínky v internačním táboře byly bídné. O hygienu bylo postaráno velice skromně, kdy se ranní toaleta vykonávala umytím u pumpy a sušením se na slunci, neboť rukojmím nebyly poskytnuty ručníky. Ke spaní sloužila jen sláma rozhozená na zemi ubikací bez dalších přikrývek. Pokud chtěl někdo na záchod, musel se doprošovat německého vojáka o dovolení. Stravování se skládalo převážně z pití černé kávy z několika hrníčků, které se následně myly u blízké pumpy a posílaly se k dalšímu použití. Každé ráno poté museli rukojmí za neustálého dozoru stráží cvičit a následně čistili prostory před ubikacemi.¹⁵ Do tábora nesměl nikdo volně přicházet a co se týkalo návštěv, mohli s nimi rukojmí hovořit jen před branou. Příbuzní tak často nosili svým zde zatčeným členům rodiny různé oděvy, přikrývky apod. I přes všechno toto nepohodlí však lidé, kteří se dříve mezi sebou vůbec neznali, k sobě našli cestu a stali se z nich přátelé. Byli si zde všichni tito lidé rovni a to bez ohledu na jejich dřívější společenské postavení.¹⁶

Celkový počet zadržených činil 72 osob z Olomouce a okolí, 8 z Litovle, 11 z Prostějova, 6 z Přerovska, 16 z Hranicka, 9 z Lipníku nad Bečvou, 12 z dalších částí Moravy a 68 osob židovské národnosti. Mezi zatčenými duchovními byli lidé jako dómský vikář Josef Glogar, kanovníci František Jemelka a František Světlík a pozdější biskup Stanislav Zela. Ke skupině zatčených učitelů patřili František Cinek, Rudolf Flašar, Josef Hrdlička, Adolf Kubíček a František Malinský. Mezi internované špičky společenského života patřili dále ředitel Národní jednoty Adolf Kubis, tajemníci Obchodní a průmyslové komory Emil Sommer a Vladislav Svěrák, politik Jan Kučera, ředitel litovelského pivovaru Bohuslav Francl, starosta Litovle Vincenc Horák, starosty Prostějova Oldřicha Johna a další. K zatčeným židovského původu patřili např. továrník Bedřich Heikorn, lékaři dr. Fischer, dr. Grossmann, dr. Hirsch, dr. Schein, dr. Thauszig a další.¹⁷

Většina ze zadržených strávila v zajetí jen asi týden. Někteří byli poté ze zdravotních důvodů propuštěni. V noci pak ti zadrženi, kteří zde ještě zbyli, byli probuzeni a naloženi do 4 autobusů a jimi odvezeni do Brna na nádraží a odtud přes Prahu a Plzeň do Dachau. Další internovaní skončili v Buchenwaldu, na Mírově, ve Vratislavi,

---

¹⁵ SOkA Olomouc, Fond Místní národní výbor Štěpánov, Úřední knihy, Kronika obce Štěpánova (1927)1945-1964, inv. č. 47, s. 162.

¹⁶ Kráčmar Jiří: Akce Albert byla represivní operací proti odpůrcům nacismu. In: Olomoucké listy, ročník 2, 2002, číslo 36, s. 5.

¹⁷ Tamtéž.

v Osvětimi a nebo v Terezíně.¹⁸ Internační tábor byl ve Štěpánově uzavřen kolem 20. září 1939 a tím i skončila jedna z krutých chvil pro tuto obec.

I. 3. Dění v obci v letech 1939–1942

Po zahájení války v Polsku byly zavedeny přidělové lístky na mýdlo a poté i na různé potraviny, mezi něž patřily mouka, cukr, luštěniny, maso, tuky, mléko a další. Běžní rolníci museli odvádět dodávky svých produktů. Pro tuto zásobovací agendu byli přiděleni dva lidé z finanční stráže z Brna a to Jan Hernerka a Miroslav Bradáč. Zavedení potravinových lístků bylo jakýmsi signálem německé připravenosti vést válku a bohužel i znakem jejího delšího trvání. Po zemědělských výrobcích přišly dne 1. listopadu 1939 na řadu přidělové lístky na uhlí.¹⁹ Němci se snažili narušit i kulturní a společenské akce a proto byla od 1. září 1939 zakázána veškerá taneční zábava v obci. Tyto zábavy byly zakázány ve všech obcích v okolí. Povolovat je mohl v tomto období jen starosta a to ještě dle uvážení.²⁰

Do Štěpánova přišel Nový rok 1940 také s řadou změn a nařízení. Obec se nyní směla označovat v úředním styku pouze německy a to názvem Stefanau. Od 1. ledna byla zavedena povinná dodávka mléka od rolníků do mlékárny, byly zavedeny odběrné poukázky na obuv a povinná dodávka vajec, které byly následně předávány ve sběrně v Olomouci.²¹ Obuv si proto lidé ve velké míře opatřovali do zásoby, obzvláště mnoho obuvi bylo dovezeno ze Zlína. Slepice naopak se snažili obyvatelé obce schovávat a zatajovat je před kontrolou, která se mnohdy v obci objevila.²² Vše bylo pod neustálým dohledem a kontrolou německých úřadů. V obci také došlo k požární prohlídce komínů a Štěpánov se také musel zavázat přispívat částkou 7000 korun na zde vzniklou německou organizaci Mutter und Kind – Kindertagstätte spolu s financováním provozu mateřské školky, kterou zde Němci v roce 1939 založili.

---

¹⁸ Kolektiv autorů: Olomouc: Malé dějiny města. Olomouc, Univerzita Palackého 2002, s. 257.

¹⁹ SOkA Olomouc, Fond Místní národní výbor Štěpánov, Úřední knihy, Kronika obce Štěpánova (1927)1945-1964, inv. č. 47, s. 161.

²⁰ Moravský deník, ročník 34, Živnostenský závod tiskařský a vydavatelský, 1939, č. 210, 8. 9. 1939, s. 2.

²¹ Jirí Kráčmar: Z historie Štěpánova. In: Naše noviny, 1997, č. 191, s. 10.

²² SOkA Olomouc, Fond Místní národní výbor Štěpánov, Úřední knihy, Kronika obce Štěpánova (1927)1945-1964, inv. č. 47, s. 189.

1. května 1940 obec zažila další hořké zklamání, rozčarování a vzrůstající nenávisť vůči německým okupantům. Na Den práce byly z úředního nařízení zakázány slavnosti, vyvěšování státních vlajek a symbolů spolu se zákazem jakéhokoliv shromažďování nebo rušení veřejného klidu a pořádku. Tyto zákazy došly až tak daleko, že bylo dokonce zakázáno nosit odznaky a stuhy, rudé květy a kladení květů k pomníkům. Pomníky byly dokonce hlídány a všechny zde položené květiny se ihned přemísťovaly na hřbitov.²³

Dne 15. května 1940 museli všichni veřejní zaměstnanci složit písemný slib vůdci Adolfu Hitlerovi. Tento slib byl natištěn pouze v češtině, ačkoliv v úředním styku bylo vše vedeno německo–česky.²⁴ V prosinci 1940 byli pro obecní úředníky, četníky, zaměstnance dráhy a pošty ze Štěpánova a blízkého okolí zavedeny povinné kurzy němčiny. Tyto kurzy probíhaly dva.

V červnu byly založeny ve Štěpánově noční požární hlídky, jejichž cílem bylo chránit důležité objekty a zařízení, mezi které patřila v obci důležitá pošta, závod firmy Novák a Vážanský, továrny nábytku, elektrické a telefonní vedení. Tyto hlídky byly na začátku tři a povinni jimi byli muži ve věku 18 – 60 let. Později se hlídky zredukovaly na dvě. Sraz hlídek byl vždy v hasičské inspekční místnosti na radnici, odkud vždy po zapsání se do hlídkové knížky chodilo hlídkovat.²⁵ Hlídky kontrolovala četnická stanice.

Zavedení řízeného hospodářství souviselo také s mletím obilí a šrotování ve Štěpánově. Obilí se mohlo mlet jen na tzv. mlecí povolení vystaveného na půl roku. Původně bylo možné mlet a šrotovat v libovolném mlýně, ale později došlo ke stanovení mlýnu pro každou obec zvlášť. Postupem času však docházelo k ubývání životních potřeb jdoucí ruku v ruce s mlecími předpisy, které se zpřísnily. Jejich vrcholem bylo zavedení společné jízdy celé obce do mlýna a mletí v jeden určitý den.²⁶ Němci si od toho slibovali větší kontrolu potravin v obci. Kdo chtěl mlet v uvedený den, musel se přihlásit na radnici a poté se dle počtu přihlášených sestavila kolona vozů, konvoj, kde na nákladní auta bylo naloženo obilí i těm, kteří neměli vlastní povozy. Konvoj vedl vždy velitel konvoje, který vždy v mlýně předal všechna mlecí povolení s hospodářskými výkazy a zaplatil mletí. Byl jmenován úřadem a patřil mezi důležité osoby.

---

²³ SOkA Olomouc, Fond Místní národní výbor Štěpánov, Úřední knihy, Kronika obce Štěpánova (1927)1945-1964, inv. č. 47, s. 191.

²⁴ Kráčmar, Jiří: Štěpánov ve dvacátém století. Štěpánov, Jiří Kráčmar 1999, s. 20.

²⁵ SOkA Olomouc, Fond Místní národní výbor Štěpánov, Úřední knihy, Kronika obce Štěpánova (1927)1945-1964, inv. č. 47, s. 192-3.

²⁶ SOkA Olomouc, Fond Místní národní výbor Štěpánov, Úřední knihy, Kronika obce Štěpánova (1927)1945-1964, inv. č. 47, s. 194.

Zapečetění máselnic a hlídání na černo vyráběného másla se dotklo i Štěpánova. Okupační správa se nejprve snažila máselnice zapečetit, ale moc platné nebylo, protože občané Štěpánova pečtidlo brzy odstranili a poté zase zapečetili. Okupanti si toho brzy všimli a jejich snahou bylo to občanům ve Štěpánově co nejvíce ztížit a proto se mnohdy stávalo, že důležité součástky z máselnice byly nuceny být odevzdány na obecním úřadě.²⁷

Na podzim 1940 bylo vydáno nařízení o stavbě protiletadlového krytého zákopu na pozemku německé školy, přesněji řečeno na její zahradě, za účelem ochrany před leteckým bombardováním.²⁸ Toto naznačovalo velkou starost okupantů o své obyvatele a na druhou stranu zase žádnou starost s dětmi českého obyvatelstva, neboť stavba tohoto krytu se týkala pouze a jen německé školy. Tento zákop nebyl moc široký kvůli ochraně před střepinami, ale naopak byl dosti hluboký. Jeho velkou nevýhodou byly stěny tvořené deskami a boky opletené proutím. Za vydatných dešťů se tak stávalo, že se často sesul a musel být vybudován znovu.

V obci také došlo ke zjišťování rodového původu a to hlavně z důvodu rasových. Týkalo se to hlavně veřejných zaměstnanců, kteří museli do 31. října předložit svůj rodový doklad. K tomu účelu potřeboval každý svůj křestní list a manželčin, křestní listy rodičů i prarodičů obou manželů a oddací list svůj a svých rodičů. Celkem těchto dokladů bylo 16, obsahující širokou historii táhnoucí se mnohdy až přes sto let do minulosti.²⁹ Tím museli tito zaměstnanci prokázat jednak svůj rodový původ a také to, že nemají žádného předka židovského původu. Pro mnohé z nich to bylo velice obtížně, neboť nepocházeli ze Štěpánova, nebo se nenarodili na území Protektorátu.

Ke změnám v roce 1940 ve Štěpánově došlo i na obecním úřadě. Okresní úřad v Olomouci jmenoval tyto Němce novými obecními zastupiteli: Julia Breitela, Viléma Endlicha, Hermanna Mücka a za náhradníky Rudolfa Kuffela, Karla Solingera a Aloise Jurečka. Julius Breitel byl současně jmenován členem obecní rady.³⁰ Obec také nově stanovila finanční odměny obecním funkcionářům. Starosta si tak přišel na 3200 korun, náměstek získal 500 korun, obecní hospodář 1000 korun, pokladník 2000 korun a lesní hospodář 1000, což na onu dobu nebyly zrovna závratné sumy.

---

²⁷ SOkA Olomouc, Fond Místní národní výbor Štěpánov, Úřední knihy, Kronika obce Štěpánova (1927)1945-1964, inv. č. 47, s. 195.

²⁸ SOkA Olomouc, Fond Místní národní výbor Štěpánov, Úřední knihy, Kronika obce Štěpánova (1927)1945-1964, inv. č. 47, s. 196.

²⁹ Jiří Kráčmar: Z historie Štěpánova. In: Naše noviny, 1997, č. 191, s. 11.

³⁰ Koudela, Miroslav, Kráčmar, Jiří: Paměti obce Štěpánova. Štěpánov, Danal 1997, s. 39.

Veškeré kulturní akce konané v obci v této době podléhaly přísným pravidlům. Pokud zde probíhalo jakékoliv představení, nesměli v něm hrát osoby židovské. Také texty představení byly pod kontrolou. Stávalo se i to, že některá slova, zvláště ta, která nějakým způsobem alegoricky mohla poškozovat německou okupační správu, musela být nahrazena. Aby si okupační moc zajistila, že nebude docházet k žádným porušením jejich nařízení, byl pro každé představení stanoven jeho dohlížitel. Tímto policejním dozorem stával se obecní rada, který zodpovídal za zachování klidu, pořádku a slušnosti a dohlížel na to, aby nedocházelo k odchýlkám v již povoleném textu představení.³¹

Za zmínku jistě stojí, že se ve Štěpánově zformoval oddíl SA – Sturmabteilung, což byla bojová složka nacistické strany NSDAP. Zde v obci měla 64 členů a vedl je Karl Mosch.³² Tito členové každý den pilně cvičili a pochodovali obcí za zpěvu válečných písní s cílem získat si respekt a nahnat strach obyvatelům obce. Také zde byl zřízen Hitler–Jugend. Tato organizace zde sloužila jako jakási základní škola nacismu ve Štěpánově pro mládež.³³

Zima roku 1940 byla krutá a přinesla mnoho škod. Téměř neustále zaváté silnice znemožňovaly provoz a tuhé mrazy ničily ovocné stromy. Ve školách byly vyhlášeny uhelné prázdniny.³⁴

V únoru 1941 bylo usneseno zavést dávky z nápojů ve výši 10% maloobchodní ceny místo zrušených dávek z piva, limonády a vína. Tato dávka se platila v hostincích a výčpech a dále se pak odváděla obci.³⁵

V červnu došlo ke změně vedení v obci Štěpánově, kdy byl dosavadní starosta Bohumil Lýsek zproštěn funkce. K tomuto zproštění došlo dne 21. června a důvodem se uváděla neznalost německého jazyka.³⁶ Původně měl být starostou jmenován některý z místních Němců, ale nikdo se starostou stát nechtěl. Novým starostou obce byl jmenován vrchní četnický strážmistr Richard Vejpustek, který se ještě před získáním své funkce musel stát členem zastupitelstva.

V říjnu 1941 byla v obci posílena německá bezpečnostní ochrana a v obci vznikla stanice Schutzpolizei, lidově nazývaná Schuppo. Německá Schuppo neměla však nahradit

---

³¹ SOkA Olomouc, Fond Místní národní výbor Štěpánov, Spisový materiál, Spisy 1919-1945, Kultura, inv. č. 172, signatura III/2.

³² Koudela, Miroslav, Kráčmar, Jiří: Paměti obce Štěpánova. Štěpánov, Danal 1997, s. 39.

³³ SOkA Olomouc, Fond Místní národní výbor Štěpánov, Úřední knihy, Kronika obce Štěpánova (1927)1945-1964, inv. č. 47, s. 207.

³⁴ Jiří Kráčmar: Z historie Štěpánova. In: Naše noviny, 1997, č. 191, s. 11.

³⁵ SOkA Olomouc, Fond Místní národní výbor Štěpánov, Úřední knihy, Kronika obce Štěpánova (1927)1945-1964, inv. č. 47, s. 235.

³⁶ Koudela, Miroslav, Kráčmar, Jiří: Paměti obce Štěpánova. Štěpánov, Danal 1997, s. 39.

stávající četníky v obci, ale spíše je posílit. Jejich centrála byla zřízena původně v německé škole a později se přesunula do Sokolovny, která byla přejmenována na Dům mládeže.³⁷ Činnost Schuppa ve Štěpánově byla velice utajována. Jejich činnost spočívala zřejmě v hlídání dálkových rozvodů elektřiny. Hlídky Schuppa byly viděny převážně v noci a snad tedy hlídaly obec před nelegální činností ze strany občanů obce. Členové Schuppa byli také často viděni při velkých nákupech potravin a jejich následném posílání ve formě velkých balíků do Německa. Jejich velitelství bylo v Holešově.³⁸

V tomto měsíci také proběhlo v obci hned několik zatýkání. Týkalo se to třech místních učitelů. 8. října byli zatčeni učitelé Josef Hrušák a Josef Schneider a 22. října se k nim přidal učitel Vojtěch Opíchal spolu s vrchním četnickým strážmistrem Karlem Štěpařem. Josef Hrušák byl nakonec propuštěn dne 8. května 1942. Druhý z učitelů Josef Schneider byl vězněn až do 8. listopadu 1942 a poté propuštěn.³⁹ Vojtěch Opíchal se již domů nevrátil, byl popraven v Mauthausenu 5. září 1942. Karla Štěpaře potkal v Mauthausenu stejný osud jako Vojtěcha Opíchala, byl popraven dne 7. května 1942.

Listopad 1941 přinesl další změny na úřadech ze strany německých okupantů. Z pověření vysokého německého úřadu a následným výnosem Okresního úřadu v Olomouci bylo nařízeno, že v úřadech a podřízených služebnách, kde je vedoucím úředníkem osoba německé národnosti, stává se úřední řečí pouze němčina.⁴⁰ Paradoxem bylo, že i mnoho německých úředníků i přes toto nařízení při úřadování češtinu využívalo. Obecní úřad ve Štěpánově měl s překlady do němčiny někdy velké problémy. O pomoc byl následovně požádán farář Josef Slavík, který byl bývalým profesorem němčiny a kromě obecního úřadu ještě vypomáhal s němčinou na četnické stanici.⁴¹ Toto nařízení se posléze začalo uplatňovat i při rytmickém bubnování na buben v obci při hlášení a čtení zpráv. Problémem ale bylo, že všichni obecní bubeníci byli Češi a německy neuměli. Německé úřady si s tím nevěděly rady a snažily se na jejich místo dostat některého z německých občanů. Nikdo z Němců se však jako bubeník úřadům nepřihlásil. Úřady to nakonec vyřešily tak, že se každé hlášení zpráv muselo doplnit v němčině.⁴²

---

³⁷ Kráčmar Jiří: Z historie Štěpánova. In: Naše noviny, 1997, č. 192, s. 9.

³⁸ SOkA Olomouc, Fond Místní národní výbor Štěpánov, Úřední knihy, Kronika obce Štěpánova (1927)1945-1964, inv. č. 47, s. 237.

³⁹ SOkA Olomouc, Fond Místní národní výbor Štěpánov, Úřední knihy, Kronika obce Štěpánova (1927)1945-1964, inv. č. 47, s. 235.

⁴⁰ Kráčmar, Jiří: Štěpánov ve dvacátém století. Štěpánov, Jiří Kráčmar 1999, s. 20.

⁴¹ SOkA Olomouc, Fond Místní národní výbor Štěpánov, Úřední knihy, Kronika obce Štěpánova (1927)1945-1964, inv. č. 47, s. 228.

⁴² Kráčmar Jiří: Z historie Štěpánova. In: Naše noviny, 1997, č. 192, s. 9.

V roce 1941 došlo k vybudování německé veřejné knihovny v obci a tak k jistému povznesení kulturního života v obci. Na tuto dobu vyšla knihovna poměrně draze a to hlavně kvůli přepychovému interiéru, který se skládal z položených parket, vyzděného krbu a zbrusu nového nábytku. Toto vše spolkló částku přes sto tisíc korun. Problém zde nastal v otázce, kdo to vše zaplatí. Okresní úřad náklady na stavbu platil jen ve velice malém množství a tak zbytek musela uhradit obec sama. Později obci však tyto poplatky byly po četných urgencích místních Němců uhrazeny.⁴³ Zde se opět ukázalo, že slovo Němce mělo na úřadech mnohem větší váhu než slovo Čecha. Také stoupl zájem o české knihy.⁴⁴

Život v obci v pojetí životních potřeb obyvatel byl následující. Nedostatek lihovin v tomto období vedl ke stále častějšímu nelegálnímu domácímu pálení. Pálenice mnohdy byly primitivní z obyčejného hrnce, ale našly se zde i ty dokonalejší z mědi. V obci se vyráběla proslulá pálenka tzv. lavorovka z žita, cukrovky nebo přímo z cukru, která „patřila k nejlepším.“⁴⁵ Finanční úřady se nelegálnímu pálení snažily všemožně zabránit hledáním těchto pálenic. Ani dnes však není jisté, zda v tomto ohledu byly úřady neschopné nebo benevolentní při tomto hledání, protože nikdy nebyl nikdo nikterak postihnut. Lidé kouřící cigarety se také potýkali s nedostatkem tohoto pro ně důležitého zboží, protože přídělky byly velmi nízké. Často se tak stávalo, že se místo tabáku volila náhražka. Za tuto náhražku lidé často volili bramborové a ořechové listí, listy léčivých rostlin, jahodové listí anebo tzv. domovinu, což byl podomácku vypěstovaný tabák. Všechny tyto náhražky se poté ještě upravovaly, než se vpravily do cigaret. Pravých cigaret se také používalo na černém trhu jako platidla, který se často uskutečňoval v hostincích.⁴⁶

Válečný předpis v obci také vybízel ke společnému zabíjení vepřů v jeden určený den. Důvodem byla lepší kontrola ze strany úřadů. Po zabití vepřů přijela do obce kontrola, která měla za úkol dohlížet, zda probíhá vše podle předpisů. Nakonec však toto společné zabíjení vepřů bylo zrušeno a to hlavně díky zvěrolékařovi Svačinovi, který objevil nějakou nemoc, která se mohla šířit právě při společném zabíjení vepřů, což bylo německým úřadům nahlášeno a od této doby se opět poráželo u každého chovatele doma.⁴⁷

---

⁴³ SOkA Olomouc, Fond Místní národní výbor Štěpánov, Úřední knihy, Kronika obce Štěpánova (1927)1945-1964, inv. č. 47, s. 223.

⁴⁴ Moravský deník, ročník 36, Živnostenský závod tiskařský a vydavatelský, č. 13, 1941, 16. 1. 1941.

⁴⁵ SOkA Olomouc, Fond Místní národní výbor Štěpánov, Úřední knihy, Kronika obce Štěpánova (1927)1945-1964, inv. č. 47, s. 223.

⁴⁶ Kráčmar Jiří: Z historie Štěpánova. In: Naše noviny, 1997, č. 192, s. 10.

⁴⁷ Kráčmar, Jiří: Štěpánov ve dvacátém století. Štěpánov, Jiří Kráčmar 1999, s. 20.

Němci zavedli v obci také povinné dodávky vepřového a hovězího dobytka. Tyto odvody byly předepisovány měsíčně a poté dodány na štěpánovské nádraží.⁴⁸ Předpis hovězího dobytka na měsíc býval mezi 10 až 14 kusů. Toto působilo obci někdy velké potíže, protože se často stávalo, že se předepsaný počet nesehnal. Okresní úřad v Olomouci toto následně řešil tak, že nechal dobytek zabavovat násilím a to jak jateční dobytek, tak i chovný. Mimo tyto povinné odvody ještě existovaly různé odvodové akce v průběhu roku, kterých sice nebylo mnoho, ale i to odvádělo početný stav dobytka z obce. Úřady při těchto akcích vždy určily počet dobytka o určité váze, který byl následně dodán na přesně vymezené termíny.

Stavební činností v obci bylo postaveno 6 nových domů. V obci také došlo v roce 1941 ke sčítání studní, čímž bylo napočítáno 6 studní veřejných a 495 soukromých.⁴⁹ K tomu všemu bylo také zavedeno povinné hlášení pobytu pro všechny lid žijící v obci, aby německé úřady měly vždy přehled o všech osobách žijících v obci.

V tomto roce také navštívila obec německá komise provádějící nábor pro práci v Říši. Zde však narazila tato komise na absolutní ignoraci a nezájem z řad českého obyvatelstva v obci. Když komise přijela poprvé, přihlásil se k práci v Říši jeden cizí mladík, kterého v obci nikdo neznal a podruhé se již nepřihlásil vůbec nikdo. Komise proto již do Štěpánova nikdy nezavítala. Nebylo to totiž již nutné, neboť přišlo rozhodnutí o nuceném nasazení do práce do Německa a jeho okupovaných částech. Hlavním důvodem byl úbytek mužské pracovní síly v Německu, protože muži se stávali stále častěji vojáky a mířili na frontu. Potřeba mužů pro německý válečný průmysl tedy musela být hledána v okupovaných zemích. Ve Štěpánově patřilo k tzv. nuceně nasazeným minimálně 200 osob.⁵⁰ Z tohoto počtu se nakonec všichni vrátili v pořádku domů.

Leden 1942 začal zákazem vytápění elektrickými kamny a ohřívači následované zavedením odběrových lístků na palivové dřevo.⁵¹ Později v létě byl zakázán volný prodej ovoce a zeleniny.⁵² Od listopadu 1942 platil zákaz volného prodeje cukrářského zboží a kyselého zelí. Všechny tyto produkty byly jen a pouze na lístky, neboť druhá světová válka v této době vrcholila a německým jednotkám se na frontě v Africe a v Rusku přestalo

---

⁴⁸ SOkA Olomouc, Fond Místní národní výbor Štěpánov, Úřední knihy, Kronika obce Štěpánova (1927)1945-1964, inv. č. 47, s. 227.

⁴⁹ Kráčmar Jiří: Z historie Štěpánova. In: Naše noviny, 1997, č. 192, s. 10.

⁵⁰ SOkA Olomouc, Fond Místní národní výbor Štěpánov, Úřední knihy, Kronika obce Štěpánova (1927)1945-1964, inv. č. 47, s. 233.

⁵¹ Každá rodina měla nárok na 200kg dřeva. Kráčmar Jiří: Z historie Štěpánova. In: Naše noviny, 1997, č. 194, s. 5.

⁵² SOkA Olomouc, Fond Místní národní výbor Štěpánov, Úřední knihy, Kronika obce Štěpánova (1927)1945-1964, inv. č. 47, s. 251.

dařit.

V obci také bylo nařizeno zužitkovat všechna mrtvá zvířata kromě koní a hovězího dobytka pro účely průmyslových tuků – mýdla a hnojiv. Byly postaveny velké oplechované bedny do nichž se všechny mrtvoly zvířat umísťovaly. Jednou týdně tuto bednu odvážel nákladní vůz z Přerova.

V lednu také došlo opět ke změně v obecním zastupitelstvu. Členství v obecním zastupitelstvu byli zbaveni první náměstek starosty Alois Vrba a obecní hospodář Josef Bláha. Takto byli potrestáni za to, že se snažili uschovat obraz prvorepublikového prezidenta T. G. Masaryka.⁵³ Náměstkem byl poté zvolen Alois Nevím a obecním hospodářem velitel SA Karl Mosch.⁵⁴ Němci tak do těchto důležitých obecních funkcí jmenovali lidi, kteří byli pro jejich věc schopnější a byli více říšsky orientovaní.

Den 27. květen se zapsal do historie Protektorátu Čech a Moravy atentátem na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha.⁵⁵ Ve dnech 27. 5. až 3. 7. 1942 platilo po celém území Protektorátu stanné právo. To se ve Štěpánově odrazilo v podobě zatýkání policejně nepřihlášených osob v obci. Celkem bylo zatčeno 17 občanů a byli vzati do zajišťovací vazby, která se nacházela v inspekční místnosti hasičské zbrojnice.⁵⁶ Dva z nich ve vazbě zemřeli a jeden byl internován až do konce války.⁵⁷ Obec se v této době doslova hemžila členy Schutzpolizei a Gestapa pátrajícími po jakákoliv protiněmecké činnosti. Obecní stráž a policejní hlídky byly vyzvány, aby zvýšily svou hlídkovou činnost, ostražitost a spolupracovaly při pátrání po pachatelích.⁵⁸ Zde se plně projevila německá důkladnost. Prohlídky obyvatelstva obce byly na denním pořádku. Každý den Gestapo kontrolovalo přihlášky obyvatel. Četníci chodili od jednoho domu k druhému a ukazovali rodinám fotografie věcí atentátníků a každý člen rodiny byl dotázán, zda tyto věci neviděl.⁵⁹ Také začal platit zákaz vstupu do lesa bez písemného povolení a mimo určené hodiny. Němci se tak obávali zřejmě možného skrývání věcí určené pro partyzánskou činnost a nechtěli také, aby si čeští občané obce nosili dřevo z lesa domů.

---

⁵³ Kráčmar Jiří: Z historie Štěpánova. In: Naše noviny, 1997, č. 194, s. 5.

⁵⁴ Koudela, Miroslav, Kráčmar, Jiří: Paměti obce Štěpánova. Štěpánov, Danal 1997, s. 39.

⁵⁵ Brandes, Detlef: Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945. Praha, Prostor 2000. s. 302.

⁵⁶ Kráčmar, Jiří: Štěpánov ve dvacátém století. Štěpánov, Jiří Kráčmar 1999, s. 21.

⁵⁷ Byli to Štěpán Krejčí, Čeněk Šponer a do konce války internovaný Jaroslav Deutsch. Koudela, Miroslav, Kráčmar, Jiří: Paměti obce Štěpánova. Štěpánov, Danal 1997, s. 40.

⁵⁸ SOkA Olomouc, Fond Místní národní výbor Štěpánov, Spisový materiál, Spisy 1925-1942, Místní bezpečnost a trestní záležitosti, inv. č. 164, signatura II/3a.

⁵⁹ SOkA Olomouc, Fond Místní národní výbor Štěpánov, Úřední knihy, Kronika obce Štěpánova (1927)1945-1964, inv. č. 47, s. 256.

V květnu byly také demontovány zvony kostela svatého Vavřince a odvezeny neznámo kam.

V říjnu 1942 bylo projednáno sloučení z veřejných a úsporných důvodů obce Štěpánova s Krnovem, Liboší a Březcemi. Avšak všechny obce vyjádřily ostrý nesouhlas s tímto zamýšleným spojením ze strany Okresního úřadu v Olomouci. Nakonec k tomu však nedošlo.⁶⁰

Do Štěpánova v roce 1942 přijeli nový němečtí osídlenci. Jednalo se o besarabské Němce z Rumunska. Do obce tehdy v listopadu přijel inženýr Grohmann z Pozemkového úřadu v Olomouci. Ten ihned v obci začal vybírat usedlosti z nichž se museli čeští občané vystěhovat a vzít s sebou si mohli jen nábytek a potraviny. Ostatní věci museli nechat tak jak jsou. Takto bylo vystěhováno 6 domů a 2 byly určeny jako záložní. Tyto záložní domy však vyklizeny nebyly.

Dne 24. listopadu v noci přijelo do obce nové obyvatelstvo. Byl jim darován majetek po Židech – různý nábytek spolu s předměty denní potřeby, dále pak dostali velký příděl dřeva, uhlí, obuvi, šatstva, strojů, krmiv a dobytka. Měli tedy zvláštní výhody na rozdíl od zde žijícího obyvatelstva. Mnohdy jich nedokázali využít a nebyli zvyklí hospodařit.⁶¹ Jejich celkový počet byl 32.

I. 4. Období vrcholu okupace v letech 1943–1944

Na začátku roku 1943 se výrazným způsobem rozšířil poslech zahraničního rozhlasu, neboť oficiální protektorátní šířil jen propagandu. Nejposlouchanější byl „Londýn“. Jeho poslech sice už probíhal dříve, ale teprve nyní s prvními velkými porážkami německé armády si německá okupační moc začala uvědomovat, jak moc může jeho poslech ovlivňovat občany Protektorátu. Rozhlas dával lidem naději i v těchto těžkých chvílích a výrazným způsobem posiloval jejich morálku. V rozhlase se často také už od roku 1941 vyskytovala symbolika. Písmeno „V“ se stalo symbolem vítězství. Němci si toho byli dobře vědomi a tak se často stávalo, že se tento významný symbol Spojenců snažili předělat pro svůj prospěch.⁶² Místo původního anglického významu Victoria začali

---

⁶⁰ SOkA Olomouc, Fond Místní národní výbor Štěpánov, Úřední knihy, Kronika obce Štěpánova (1927)1945-1964, inv. č. 47, s. 247.

⁶¹ SOkA Olomouc, Fond Místní národní výbor Štěpánov, Úřední knihy, Kronika obce Štěpánova (1927)1945-1964, inv. č. 47, s. 253.

⁶² Brandes, Detlef: Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945. Praha, Prostor 2000. s. 242.

používat svůj výraz Viktoria a mnohdy masově písmenem „V“ pomalovávali za použití dehtu místní domy.⁶³ Snahou německých úřadů nadále bylo zamezit poslech rozhlasu na frekvenci krátkých vln a Němci se snažili také jeho poslech velice přísným způsobem trestat. Za poslech zahraničního rozhlasu proto byl trest nejvyšší – smrt. Aby si Němci pojistili, že k poslechu londýnského rádia docházet nebude, nechali u jedné z firem v Náměšti na Hané upravit všechny radiopřijímače v obci odebráním několika důležitých součástí a to i německým občanům, „ani těm se nevěřilo.“⁶⁴

V březnu v obci proběhla registrace všech mužů ve věku 18 až 65 let a všech žen ve věku od 17 do 45 let.⁶⁵ Každý posléze obdržel tzv. pracovní knížku. Podle svého zaměstnání měl každý v knížce značku, která označovala pro Úřad práce potřebnou kategorii pro nasazení na práci v Říši nebo na území Protektorátu. Úřady práce následně přezkoumaly tyto osobní výkazy a při začleňování osob do práce pro válečný průmysl zřetel k osobám a jejich sociálním poměrům.⁶⁶

V obci došlo také k obnově činnosti protiletcké ochrany. Členové PO museli vyhodnocovat možné letecké nebezpečí ze strany nepřítele a poté přistupovat k různým ochranným opatřením, mezi které patřila stavba dostatečného množství stálých a mnohdy improvizovaných krytů. Měli za úkol také vybavit domácnosti ochrannými a pomocnými prostředky a poučit obyvatele o tom, jak se zachovat v případě bombardování. „V každém domě tak musely být tyto předměty: sáček s pískem, konev s vodou a ruční stříkačka.“⁶⁷ Dále také nářadí jako byla lopata a rýč. Toto vše mělo v případě leteckého útoku zabránit rozsáhlým požárům a minimalizovat tak vzniklé škody již v základu. Velitelem PO se stal Karel Drnec, který byl také zároveň velitelem hasičů a obecním strážníkem. Členy PO se stali lidé z řad dobrovolných hasičů.

V červnu 1943 se německým úřadům znelíbil podstavec v štěpánovské parku, na němž stála busta Antonína Švehly. Němci ji nechali demontovat a odvézt v rámci sběru surovin pro válečný průmysl do Prahy. Nakonec zde však byla po válce nalezena a to díky faráři Josefu Slavíkovi a navrácena na původní místo.

---

⁶³ SOkA Olomouc, Fond Místní národní výbor Štěpánov, Úřední knihy, Kronika obce Štěpánova (1927)1945-1964, inv. č. 47, s. 230.

⁶⁴ SOkA Olomouc, Fond Místní národní výbor Štěpánov, Úřední knihy, Kronika obce Štěpánova (1927)1945-1964, inv. č. 47, s. 272.

⁶⁵ Toto zřízení platilo již od ledna 1943. Moravský večerník, ročník 22, Hanácká tiskárna Olomouc, 1943, č. 15, 4. 2. 1943, s. 3.

⁶⁶ SOkA Olomouc, Fond Místní národní výbor Štěpánov, Úřední knihy, Kronika obce Štěpánova (1927)1945-1964, inv. č. 47, s. 275.

⁶⁷ SOkA Olomouc, Fond Místní národní výbor Štěpánov, Úřední knihy, Kronika obce Štěpánova (1927)1945-1964, inv. č. 47, s. 276.

Spolu s prohlubováním hospodářské krize Třetí říše zaviněná neustálým spojeneckým bombardováním, které nabíralo na intenzitě, došlo v září 1943 k dalším opatřením v obci týkající se hospodářských nařízeních. Došlo k zákazu chovu drobného hospodářského zvířectva a to u těch občanů, kteří nebyli vlastníky zemědělské půdy. Občané si s tím však moc nelámali hlavu a toto nařízení ustavičně porušovali. Výsledkem bylo zvýšení chovu na černo.⁶⁸ Příděly se také začaly zkracovat. To postihlo nejvíce kuřáky v obci, jejichž příděl byl snížen na průměrně 140 cigaret na měsíc.

V zimě roku 1943 byly uskutečněny nečekané revize zásob obilí. V obci byl pro tuto funkci ustanoven tzv. patron. Jeho úkolem bylo zajišťovat a dohlížet na evidenci týkající se zemědělství. Patronem se stal profesor zemědělské školy na Hradisku a štěpánovský rodák Ladislav Kameníček. Od každého rolníka se očekávalo, že bude vlastnit soupis o tom, kolik sklídl celkem každého druhu obilí, kolik semlel nebo sešrotoval obilí.⁶⁹

Začátek roku 1944 byl klidný a zima mírná. Všude bylo cítit nadšení z neustálého ústupu německé armády na všech frontách. Dne 1. března přišli do obce dva Němci. Následně se setkali s tajemníkem obce Rudolfem Čoukou a nabídli mu ke koupi štěpánovskou knihovnu, která bylo v tomto období po četném provádění revizí německými úřady důkladně pátrajícími po zakázané literatuře, ještě navíc zapečetěna. Cenu stanovili na 4000 korun na ruku.⁷⁰ Knihovna tedy byla koupena a začala fungovat od dne 5. listopadu 1944.

V dubnu vyšla vyhláška, která nařizovala udělat soupis všech stromů.⁷¹ Němci se tak snažili kontrolovat, zda někdo nelegálně nebere dříví pro svou vlastní potřebu za účelem topení nebo stavební činnosti. Také bylo nařízeno jakékoliv hlášení a odevzdávání stavebního materiálu hlavně cihel. Toto nařízení bylo stejně jako mnohá další v období okupace občany Štěpánova ignorováno a to i přes zastrašování a vyhrožování z německé strany.

Od poloviny roku 1944 se stalo nebe nad Štěpánovem dějištěm četných bitev mezi německými letci a Spojenci. Do této doby obec letecké útoky nezažila. To bylo důkazem blížící se frontové linie. První přelet spojeneckého letectva nad obcí byl zaznamenán dne 5.

---

⁶⁸ SOkA Olomouc, Fond Místní národní výbor Štěpánov, Úřední knihy, Kronika obce Štěpánova (1927)1945-1964, inv. č. 47, s. 278.

⁶⁹ SOkA Olomouc, Fond Místní národní výbor Štěpánov, Úřední knihy, Kronika obce Štěpánova (1927)1945-1964, inv. č. 47, s. 277.

⁷⁰ SOkA Olomouc, Fond Místní národní výbor Štěpánov, Úřední knihy, Kronika obce Štěpánova (1927)1945-1964, inv. č. 47, s. 285.

⁷¹ Kráčmar Jiří: Z historie Štěpánova. In: Naše noviny, 1997, č. 195, s. 15.

července 1944. Převaha Spojenců ve vzduchu v této době již byla znatelná, neboť německé letectvo se potýkalo se znatelným nedostatkem paliv. Často se stávalo, že letadla Spojenců shazovala proužky staniolu za účelem klamání přístrojů protiletadlové obrany. Někdy také shazovala benzinové kanystry o velikosti lodního člunu. Přeletů nad obcí bylo zaznamenáno celkem 46, kdy docházelo k vyhlásování leteckých poplachů.⁷² Lidé v obci fandili spojeneckým letcům a často pozorovali boje na obloze. Při jednom takovém boji v listopadu 1944 došlo k nečekané tragédii, která zasáhla celou obec. Německá stíhačka typu Messerschmidt dostala ve vzduchu poruchu motoru a zřítela se do obce.⁷³ Došlo k velké explozi, při níž zemřeli dvě štěpánovské ženy a to Božena Petříková a její sestra Ludmila, která i když byla převezena ihned do nemocnice, svým zraněním podlehla.⁷⁴ Obě ženy byly poté pohřbeny na štěpánovském hřbitově. V této době se také výrazným způsobem proměnila kultura v obci. Kino v obci patřilo k místům, kde se mohli Češi, žijící v obci scházet. Kino bývalo často vyprodáno, zvláště, když se hrál český film. Dozor probíhal za účasti jednoho člena četnické stanice, který také zodpovídal za klid a pořádek v kině. Když se před filmem vždy promítala válečná tematika, lidé v obecnstvu dostávali „epidemii kašle“ a snažili se takto překazit válečnou německou propagandu. Dalším významným činem pro kulturu se stalo uvolnění Domu mládeže Kuratoriem mládeže. Od té doby Štěpánov žil mnoha kulturními akcemi. Mezi herci a kabaretními umělci, kteří zde vystupovali, byla jména jako Antonie Nedošínská, Teodor Pištěk, Jiřina Štěpnická, Zita Kabátová, Raul Schráníl a mnozí další.⁷⁵

Byla také schválena stavba stadionu pro mládež, která byla budována za přispění Kuratoria pro výchovu mládeže. Stadion se tak stal jedním z prvních v celém okolí.⁷⁶

Poslední zima za okupace roku 1944 byla ve Štěpánově klidná a měla mírný průběh.

---

⁷² Kráčmar, Jiří: Štěpánov ve dvacátém století. Štěpánov, Jiří Kráčmar 1999, s. 24.

⁷³ To se stalo dne 7. 11. 1944 krátce před desátou hodinou dopolední. Kráčmar Jiří: Z historie Štěpánova. In: Naše noviny, 1997, č. 195, s. 14.

⁷⁴ Koudela, Miroslav, Kráčmar, Jiří: Paměti obce Štěpánova. Štěpánov, Danal 1997, s. 40.

⁷⁵ SOkA Olomouc, Fond Místní národní výbor Štěpánov, Úřední knihy, Kronika obce Štěpánova (1927)1945-1964, inv. č. 47, s. 291.

⁷⁶ Moravský večerník, ročník 23, Hanácká tiskárna Olomouc, 1944, č. 87, 20. 7. 1944, s. 3.

I. 5. Boje v obci a konec okupace: 1945

Rok 1945 sliboval velké změny. V lednu Okresní úřad v Olomouci nechal svážit potravinové lístky, lístky na obuv a další odběrné poukazy do Štěpánova a to hlavně z obav před bombardováním Olomouce.⁷⁷ V případě náletů na Olomouc mělo být také do obce přesunuta ta část obyvatel, jejíchž domovy se staly obětí náletů. Naštěstí pro všechny k tomu nakonec nedošlo.

Olomouc se v této době připravovala na opevnění s cílem zbrzdit postupující armádu a získat tak čas k ústupu na západ.⁷⁸ To se následně odrazilo ve Štěpánově zabavování studničních skruží za účelem vybudování z nich kulometných hnízd v Olomouci Lazcích. Štěpánovští občané museli také svážit dlouhé dřevo z různých míst nutné pro opevnění Olomouce.

Štěpánov byl v lednu 1945 svědkem jedné z největších krutostí nacistů. Projížděl tudy vlak vezoucí jako náklad vězně z Osvětimi. I když venkovní teploty v tomto období přesahovaly – 20 °C, dveře vagonů byly otevřené a z nich byli vyhazováni mrtví vězni do škarpy. Takto byl jeden z vězňů nalezen i v blízkosti železniční trati u Štěpánova.⁷⁹

V únoru 1945 do obce nečekaně přijela skupina maďarských vojáků s povozy a koňmi.⁸⁰ Jejich úkolem bylo pomáhat s budováním opevnění v Olomouci. V tomto měsíci se zde na pár dní usídlili převážně ruští zajatci. Jejich celkový počet dosahoval 2567.⁸¹ Hlídal je na 216 německých vojáků, kteří s nimi velice špatně zacházeli, mnohdy hůře než se zvířaty. Německá nevraživost vůči sovětským vojákům byla známa už od dob prvních bojových střetnutí na východní frontě. Tato nenávisť nyní už jen vrcholila s každým postupem Sovětů na východě.

V měsíci březnu přijeli do obce zákopníci.⁸² Jejich úkolem bylo opevňovat západní část Olomouce. Již před jejich příchodem se odevzdávaly rýče, lopaty a krompáče. Toto vše jim mělo posloužit a tím se urychlila jejich práce. V obci pro ně byly uspořádány seznamovací večírky, při kterých došlo i k několika výtržnostem při potyčkách mezi zákopníky a štěpánskou mládeží. Na konci měsíce však byli odveleni do Sudet, kde měli

---

⁷⁷ Koudela, Miroslav, Kráčmar, Jiří: Paměti obce Štěpánova. Štěpánov, Danal 1997, s. 40.

⁷⁸ Souviselo to s prohlášením Olomouce za pevnost. Kolektiv autorů: Olomouc: Malé dějiny města. Olomouc, Univerzita Palackého 2002, s. 267.

⁷⁹ Bylo to dne 24. ledna. Nalezen byl u Březce. Kráčmar, Jiří: Štěpánov ve dvacátém století. Štěpánov, Jiří Kráčmar 1999, s. 24.

⁸⁰ Maďarské jednotky zůstaly v obci od 7. 2. do 6. 4. 1945. Koudela, Miroslav, Kráčmar, Jiří: Paměti obce Štěpánova. Štěpánov, Danal 1997, s. 41.

⁸¹ Kráčmar, Jiří: Štěpánov ve dvacátém století. Štěpánov, Jiří Kráčmar 1999, s. 24.

⁸² Bylo jich kolem 700. Kráčmar Jiří: Z historie Štěpánova. In: Naše noviny, 1997, č. 196, s. 10.

u Opavy budovat zákopy. Někteří však ještě před tímto převelením na nové působiště zběhli, a nebo se schovávali v obci.

V tomto měsíci také přijel na štěpánovské nádraží vlak naložený traktory s velkým množstvím nářadí a náhradních dílů. Byly odvezeny na obecní hřiště a následně byly jejich součástky a nářadí rozkradeny. Kradl i velitel četníků. Traktory si pak oficiálně koupili jen 3 občané Štěpánova.⁸³

V dubnu začalo hromadné stěhování Čechů z Olomouce na venkov. Tato vlna se nevyhnula ani Štěpánovu. V této době vysoce narostl počet obyvatel obce. Denně přijížděli s auty a vozy s nábytkem, s šatstvem, prádlem a jinými potřebami. Němci z Rumunska, kteří se sem přistěhovali v roce 1942, začali houfně obec opouštět.⁸⁴

Fronta se velice rychle blížila. 22. dubna přestalo hrát kino a byl vyhlášen výjimečný stav a 2. května přestala fungovat i pošta.⁸⁵ Všichni netrpělivě očekávali příchod sovětských vojsk. Německá armáda obcí často procházela, mířila dále na sever do Šternberka.

„Ve dnech 2.–5. května 1945 se v obci zdržela poměrně silná posádka německé armády vybavená děly a tanky.“⁸⁶ Byli i dobře zásobeni, protože mnoho z jejich nákladních zásobovacích aut stálo zaparkováno ve štěpánovských ulicích. Na obloze se objevovala četná sovětská průzkumná letadla. To bylo signálem velmi brzkého útoku na obec. K prvním větším ztrátám na straně Němců došlo při napadení jejich kolony sovětským letectvem. Kouř byl tehdy viditelný na velkou vzdálenost.

Němci se začali v obci opevňovat, hlavně její severní část, protože čekali útok ze směru od Šternberka. Stavěli četné okopy, zákopy a palebná postavení. Jejich prioritním úkolem bylo krýt ústupové cesty jak po železnici, kde byla důležitou trať z Olomouce směrem na Českou Třebovou, tak po silnici. Také zde vznikl lazaret pro koně, kteří byli pak odesláni na sever do Moravičan.⁸⁷ Německá motorizovaná divize byla další posilou Němců, která zde byla stažena z Nového Jičína. Vše nasvědčovalo tomu, že se zde chtějí Němci úporně bránit. „Večer 5. května obsadila německá armáda poštu a zakázala používat

---

⁸³ SOkA Olomouc, Fond Místní národní výbor Štěpánov, Úřední knihy, Kronika obce Štěpánova (1927)1945-1964, inv. č. 47, s. 309.

⁸⁴ Koudela, Miroslav: Osvobození Štěpánova ve světle obecních kronik a jiných dobových záznamů. In.: Olomoucký archivní sborník č.3, 2005, s. 115.

⁸⁵ Kráčmar, Jiří: Štěpánov ve dvacátém století. Štěpánov, Jiří Kráčmar 1999, s. 25.

⁸⁶ Kráčmar, Jiří: Štěpánov ve dvacátém století. Štěpánov, Jiří Kráčmar 1999, s. 26.

⁸⁷ SOkA Olomouc, Fond Místní národní výbor Štěpánov, Úřední knihy, Kronika obce Štěpánova (1927)1945-1964, inv. č. 47, s. 307.

telefon.“⁸⁸ Ráno byl také povolán na faru k veliteli německé divizi starosta Richard Vejpusťek. Zde mu bylo sděleno, že v ranních hodinách dojde k bitvě o obec. Velitel také požádal starostu, aby své občany upozornil o vysokém nebezpečí spojené s bojem a v rámci přežití, aby nikdo nevycházel z domu. Toto upozornění bylo následně vyhlášeno v obci za zvuku bubnu.

V neděli 6. května 1945 zahájila sovětská armáda palbu z děl na Štěpánov. Cílem bylo zničit německá postavení děl a tanků. V průběhu dne tak docházelo ke vzájemné přestřelce mezi německou armádou v obci a sovětskou armádou, která zaujala postavení v blízkosti obce Štarnova a Bohunovic.⁸⁹ Tato palba způsobila v obci ztráty na životech místních obyvatel a četná poškození budov.⁹⁰ V tento den také byl nedaleko od Štěpánova zasažen sovětským leteckým úderem německý sanitní vlak. Němečtí vojáci z něj vyskákali a snažili se ukrýt. Mnoho jich však bylo zabito a náklad vlaku byl následně rozkraden.

V neděli večer pak německé velitelství nechalo vybubnovat zprávu, která zakazovala občanům vycházet ven ve dne i v noci. Porušení zákazu se mělo trestat smrtí zastřelením. Dále také vyšlo nařízení zakazující zamykání dveří, vrat a oken. Díky tomu bylo v obci zaznamenáno mnoho krádeží.⁹¹ Němci se tak patrně snažili urvat z obce, co se dalo, hlavně zásoby potravin. Většina obyvatel se ukrývala ve sklepích a v krytech. Nikdo nechtěl riskovat svou smrt.

V pondělí ráno se opět rozpoutala oboustranná palba. Důležitou se zdála být cesta vedoucí do Štěpánova. Tuto cestu uzavíraly dva opěrné body a to osada Benátky a Březce. Rudé armádě se je za vynaložení všech sil podařilo dobýt. Tato místa byla boji těžce poškozena a po celé oblasti poseta mrtvými těly vojáků obou stran. Při dobývání Březce rudá armáda v boji s Němci ztratila 16 tanků.⁹² Němci se zde bránili opravdu houževnatě za pomoci protitankových pancéřových pěstí.

Dne 8. května se zlepšilo počasí a dovolilo nasadit do bitvy Sovětům letectvo. Jejich letadla nalétávala nad bojovou oblast a bombardovala německé jednotky, které měly

---

⁸⁸ SOkA Olomouc, Fond Místní národní výbor Štěpánov, Úřední knihy, Kronika obce Štěpánova (1927)1945-1964, inv. č. 47, s. 314.

⁸⁹ SOkA Olomouc, Fond Místní národní výbor Štěpánov, Úřední knihy, Kronika obce Štěpánova (1927)1945-1964, inv. č. 47, s. 315.

⁹⁰ Padlo 11 občanů obce. Cejkl, Jan: Kraj jímž táhla válka: děje, události a dokumenty z let 1939-1945. 3. vydání. Olomouc, Vyjídák 1947, s. 98.

⁹¹ Zde nutné poznamenat, že na konci války nekradli u českých obyvatel jen němečtí vojáci, ale i často sovětské jednotky. Papajík, David: Poslední dny války a válečné náhrady na střední Moravě. In.: Střední Morava: kulturně historická revue č. 15, 2002, s. 111.

⁹² Koudela, Miroslav: Osvobození Štěpánova ve světle obecních kronik a jiných dobových záznamů. In.: Olomoucký archivní sborník č.3, 2005, s. 122.

těžké ztráty.⁹³ Německá armáda se dala na ústup. Předtím ještě některé oblasti zaminovala, což ale moc nepomohlo, protože někteří z obyvatel obce byli svědky těchto nástrah připravené pro sovětskou armádu a ihned po osvobození obce na tyto miny Sověty upozornili, kteří je následně odstřelili. Také byl vyhozen do povětří most přes řeku Oskavu.

8. května 1945 došlo k osvobození obce od německé armády.⁹⁴ Sovětská armáda byla v obci radostně vítána. V průběhu osvobozovacích bojů bylo poškozeno mnoho budov. „Celkem byly zničeny 4 obytné domy, 3 hospodářské a dvě tovární budovy. Téměř zničeno bylo 42 obytných, 5 hospodářských a 2 tovární budovy. Poškozeno bylo 164 obytných, 40 hospodářských a 4 tovární budovy.“⁹⁵

---

⁹³ Koudela, Miroslav: Osvobození Štěpánova ve světle obecních kronik a jiných dobových záznamů. In.: Olomoucký archivní sborník č.3, 2005, s. 122.

⁹⁴ Štěpánov byl od Němců „vyčištěn“ již v pondělí ve večerních hodinách po bojích s rudou armádou. Koudela, Miroslav, Kráčmar, Jiří: Paměti obce Štěpánova. Štěpánov, Danal 1997, s. 40.

⁹⁵ Tamtéž.

II. Svatý Kopeček u Olomouce

II. 1. Obsazení obce Němci: rok 1939

Svatý Kopeček se rozkládá na úpatí Hrubého Jeseníku. Od Olomouce je vzdálen 8 km severovýchodním směrem. Nejvýznamnější dominantou tohoto místa je barokní chrám Navštívení Panny Marie.

23. září 1938 bylo z obce povoláno mnoho záložních vojáků včetně vojenských kaplanů. Dne 30. září se však vrátili, protože byla podepsána Mnichovská dohoda. Po tomto datu došlo i zde k zformování nové státní hranice. O několik dní později již bylo všeobecně známo, že k zabránění celého svatokopeckého katastru nedojde, protože se německé úřady řídily přesně propracovaným plánem na obsazení, což u řady německých občanů na Svatém Kopečku vedlo k rozhořčení nad stavem této hranice. Ta byla vytyčena za obcí Radíkov.⁹⁶

Obce se také dotkla vlna uprchlíků ze zabraných Sudet. Zde s ubytováním a poskytnutím přístřeší pomohl Československý červený kříž z Olomouce, který se postaral o vybudování útulku s nemocničním vybavením v klášteře milosrdných sester.⁹⁷ Tato dětská opatrovna patřila pod Okresní Charitu Olomouc–venkov.⁹⁸ Vliv církve v obci byl znatelný.

Podzim 1938 negativně ovlivnil i chod obce, společenský i náboženský život. Lidé častěji navštěvovali svatokopecký chrám Navštívení Panny Marie. Konaly se zde také za zpěvu svatováclavského chorálu motlitby za vlast.

Okresní úřad v Olomouci mezitím nařídil starostovi obce Juliu Půdovi, aby nechal orientační tabulky v obci zhotovit dvojjazyčně, a to nejprve německy a poté česky.⁹⁹ Bylo mu také doporučeno, aby v případě jednání s Němci se k nim choval dobře a vstřícně,

---

⁹⁶ SOkA Olomouc, Fond Archiv obce Svatý Kopeček, Úřední knihy, Pamětní kniha obce /1896/ 1923-1945 (1968), inv. č. 43, s. 54.

⁹⁷ Smejkal, Bohuslav: Pohledy do historie Svatého Kopečka. Svatý Kopeček, Matice svatokupecká 2001, s. 61.

⁹⁸ Moravský večerník, ročník 24, Hanácká tiskárna Olomouc, 1945, č. 28, 6. 3. 1945, s. 3.

⁹⁹ SOkA Olomouc, Fond Archiv obce Svatý Kopeček, Úřední knihy, Pamětní kniha obce /1896/ 1923-1945 (1968), inv. č. 43, s. 54.

neboť nesnášenlivost celého českého národa k Němcům v této době byla znatelná a v obci nebylo třeba zbytečných konfliktů a vyhrocených situací.

Dne 15. března se v obci objevili dva bývalí olomoučtí zřizenci autobusové linky honosící se „odznaky s hákovými kříži na klopě svých uniforem.“¹⁰⁰ Byla to z jejich strany čistá provokace. Hned za nimi přijely německé motocyklové hlídky. Nic vážného se tento den v obci naštěstí nestalo a vznik Protektorátu proběhl v poklidné atmosféře.

Další jednotky německé armády dorazily do obce až za týden. Němci si důkladně prohlíželi toto slavné a okázalé české poutní místo budící respekt ve svém širokém okolí. Velice dobře si uvědomovali i skutečnost, že nyní jsou díky novému kurzu říšské marky doslova pány, pokud chtěli dělat kdekoliv v Protektorátu Čechy a Morava nákupy. To následně dokázali v místním hostinci tím, že se zde levně a dobře najedli. Někteří z Němců obědvali v hostinci i dvakrát až třikrát za sebou a stále jim to nestačilo.¹⁰¹ Můžeme jen hádat, zda jim tolik chutnala naše česká kuchyně, které musela být od té vojenské velmi rozdílná, nebo jen byli tak moc vyhladovělí.

„V červnu se konaly na Svatém Kopečku dva sjezdy a to studentů a katolického učitelstva.“¹⁰² Ubytování byli v domě premonstrátek, přistavěném za značné finanční podpory arcibiskupa Leopolda Prečana. Dějiny Svatého Kopečka tak byly do značné míry spjaty i s dějinami církevními.

V obci působil od roku 1923 spolek Matice svatokopecká. V roce 1937 byla zřízena kancelář Matice v Olomouci, kterou vedl Arnošt Ondruška. V tomto pro národ těžkém období rostl také počet jejích členů a Matice pomýšlela na stavbu nového poutního domu, který byl projektován v sousedství domu dosavadního.¹⁰³ Toho se však tento spolek nedočkal, protože došlo k válečnému konfliktu.

V obci se také projevoval nesouhlas s novými poměry. Mnoho lidí muselo skrývat svůj odpor k okupantům, aby si zachránili svůj život. Pasivní opozice byla znatelná všude.

---

¹⁰⁰ SOkA Olomouc, Fond Archiv obce Svatý Kopeček, Úřední knihy, Pamětní kniha obce /1896/ 1923-1945 (1968), inv. č. 43, s. 54.

¹⁰¹ SOkA Olomouc, Fond Archiv obce Svatý Kopeček, Úřední knihy, Pamětní kniha obce /1896/ 1923-1945 (1968), inv. č. 43, s. 55.

¹⁰² Smejkal, Bohuslav: Pohledy do historie Svatého Kopečka. Svatý Kopeček, Matice svatokupecká 2001, s. 61.

¹⁰³ Smejkal, Bohuslav: Pohledy do historie Svatého Kopečka. Svatý Kopeček, Matice svatokupecká 2001, s. 62.

II. 2. Okupační vývoj v letech 1939 až 1942

1. září 1939 byl i Svatý Kopeček postihnut německou akcí Albert. Celkem zde bylo zatčeno 10 lidí a byli následně převezeni do internačního tábora ve Štěpánově.¹⁰⁴ Němci si tak také chtěli preventivně zaručit klid a pořádek v obci. Zřejmě si mysleli, že tyranii a zastrasováním se jim podaří zlomit českého národního ducha. Prohlídky Gestapa u některých svatokopeckých občanů byly v tyto dny i později velmi časté. Mezi hledanými věcmi byly hlavně zbraně, protože Svatý Kopeček patřil v období první republiky do Strážce obrany státu a v obci byly skladovány zbraně z ryze obranných důvodů. Mezi ně patřilo 40 pušek, 2 kulometry a mnoho nábojů.¹⁰⁵ Tento počet nebyl nikterak velký, ale i tak nechtěli čeští vlastenci, aby v případě obsazení padl do německých rukou. Prvním jejich umístěním byla místní četnická stanice. Po začátku války po nich německá policie začala pátrat. Bylo nutné je před Němci skrýt. Zbraně byly poté zakopány na dvou místech. Jedno z nich leželo na zahradě učitele Hansmana a druhé v poli. Aby se zabránilo prozrazení úkrytu, bylo nutné znovu zbraně přemístit. Tentokrát už ale mimo obec. Zbraně tak našly svou novou skrýš v obci Nelešovice. Zde je však po 4 dlouhých letech skrývání odhalilo Gestapo a za toto ukrytí byli dva občané z Nelešovic zatčeni, následně vyslyšeni, odsouzeni k smrti a popraveni.¹⁰⁶

Starosta Půda byl také obviněn, že přechovává střelné zbraně v chrámové kryptě, a nebo dokonce v tajné kryptě pod farskou zahradou. Protože mu však úřady nemohly nic dokázat, nebyl uvězněn a byl ponechán na svobodě.¹⁰⁷

Gestapo také očekávalo, že o dalších skrýších zbraní v obci budou vědět místní členové četnické stanice a tak je dalo pozatýkat. Došlo tedy na zatčení 4 četníků a posléze byli odvezeni do Německa. Chovali se statečně a hrdinsky. I když o ilegálních hnutích a ukryvaných zbraních na Svatém Kopečku věděli, nic neprozradili. 3 z nich německé věznění nepřežili.

1. října 1939 byly v obci zavedeny potravinové lístky.¹⁰⁸ Poprvé byly tyto lístky rozdělovány na proboštví za účasti starosty Půdy a učitele Hansmana. Později začaly být

---

¹⁰⁴ SOkA Olomouc, Fond Archiv obce Svatý Kopeček, Úřední knihy, Pamětní kniha obce /1896/ 1923-1945 (1968), inv. č. 43, s. 55.

¹⁰⁵ SOkA Olomouc, Fond Archiv obce Svatý Kopeček, Úřední knihy, Pamětní kniha obce /1896/ 1923-1945 (1968), inv. č. 43, s. 56.

¹⁰⁶ Zatčen byl učitel Loveček a František Veselý. SOkA Olomouc, Fond Archiv obce Svatý Kopeček, Úřední knihy, Pamětní kniha obce /1896/ 1923-1945 (1968), inv. č. 43, s. 56.

¹⁰⁷ SOkA Olomouc, Fond Archiv obce Svatý Kopeček, Úřední knihy, Pamětní kniha obce /1896/ 1923-1945 (1968), inv. č. 43, s. 55.

po obci roznášeny po číslech domů, o což se postarala paní Žaludková, která tím byla obecním úřadem pověřena a stala se obecním poslíčkem.

V listopadu 1939 se atmosféra v Protektorátu Čechy a Morava vyostřila natolik, že Němci nechali zavřít všechny vysoké školy. Tento akt německé agrese proti Čechům citelně zasáhl i svatokopecké vysokoškoláky. Těm byla následně nabídnuta možnost dostudovat v nacistickém Německu, což bylo mnohdy chápáno jako vrchol drzosti. Studenti tuto nabídku bez dlouhého váhání odmítli a raději nastoupili do pracovního poměru v různých oborech.¹⁰⁹ Většina z nich věřila tomu, že toto zavření vysokých škol skončí za 3 roky, jak původně okupační správa plánovala. Nakonec se toto čekání rozplynulo po atentátu na Reinharda Hendricha, kdy bylo uzavření všech vysokých škol prodlouženo na neurčito.

V listopadu pořádal Svatý Kopeček jednu velkou kulturní akci. Jednalo se o lyžařský závod pro turisty, studenty a všechny sportovní nadšence. Závod byl rozdělen pro dorost a pro dospělé. První tři vítězové z každé kategorie se odnesli diplom. Tato akce se snažila pozvednout náladu obyvatelstva pomocí sportovních akcí.¹¹⁰

V lednu 1940 zemřel generální vikář Jan Martinů. Jako jeho nástupce byl zvolen Oldřich Karlík, pozdější probošt metropolitní kapituly. Jeho úkolem bylo rozhodovat a zastupovat nemocného arcibiskupa Leopolda Prečana, který nyní žil ve své letní vile na Svatém Kopečku a často býval farníky viděn při procházkách v zahradě své vily.¹¹¹ Hlavním důvodem jeho přestěhování na Svatý Kopeček bylo neustálé sledování v Olomouci ze strany německých úřadů a také kvůli částečnému zabránění jeho rezidence pro německé účely.

V průběhu roku okolí svatokopeckého chrámu doznalo mnoho změn. V ambitu, nacházejícím se za svatokopeckým chrámem, došlo k osazení dřevorezeb z lipového dřeva vyjadřující 14 zastavení křížové cesty. Tyto dřevorezby zhotovil olomoucký mistr řezbář Jaroslav Kubeček. Předtím zde byly zavěšeny olejové obrazy s křesťanskými motivy. Podnět k vytvoření těchto dřevorezeb dala Marie Čelechovská z Olomouce, žena velice pobožná a často navštěvující chrám na Svatém Kopečku, která v Olomouci vlastnila

---

¹⁰⁸ SOkA Olomouc, Fond Archiv obce Svatý Kopeček, Úřední knihy, Pamětní kniha obce /1896/ 1923-1945 (1968), inv. č. 43, s. 60.

¹⁰⁹ Smejkal, Bohuslav: Pohledy do historie Svatého Kopečka. Svatý Kopeček, Matice svatokopecká 2001, s. 63.

¹¹⁰ Moravský večerník, ročník 18, Hanácká tiskárna Olomouc, 1939, č. 304, 5. 11. 1939, s. 3.

¹¹¹ Tamtéž.

velkoobchod s vínem, a které pokryly finanční stránku tohoto mistrného díla.¹¹² Toto vše mělo povznést ducha jak křesťanů, tak i nevěřících lidí v této pro český národ těžké době a stalo se i jakýmsi symbolem vzájemného soucitu mezi lidmi za doby okupace, kdy křesťanství a víra v Boha výrazným způsobem sblížovali jinak k sobě cizí lidi.

Svatokopeckému chrámu také byly věnovány sochy svatého Václava a svaté Ludmily. Ty poskytli manželé Volánkovi z Olomouce jako symboly ochrany českého národa. Autorem tohoto sádrového díla byl sochař Josef Hladík z Olomouce. Umístěny byly při vstupech do kaplí.¹¹³

První polovina roku 1940 přinesla pro obec i první vlnu zatýkání z politických důvodů a obvinění z ilegální činnosti. Gestapo nechalo zatknout občana Svatého Kopečka Josefa Spáčila, ženatého a majícího 1 dítě. Zatčen byl dne 30. dubna a důvodem byla stanoveno to, že je komunista a patří k ilegální skupině profesora Tursova z Olomouce. Následně byl převezen do Vratislavi, kde byl také v červnu odsouzen na 4 roky. Domů se již nikdy nevrátil. Podlehl německému psychickému a fyzickému týrání v říjnu 1942. Podobný osud stihl i Emanuela Žaludu, narozeného na Svatém Kopečku dne 9. prosince 1895. Byl obviněn Gestapem ze stejných zločinů jako Josef Spáčil. V červenci 1941 byl odsouzen na 15 měsíců vězení. Několikrát byl z různých věznic přemístěn, až skončil v Osvětimi, která se pro něj stala konečnou zastávkou v jeho životě. V březnu 1942 zemřel v plynové komoře.¹¹⁴

V srpnu 1940 se jakýmsi pomyslným terčem německých úřadů stal svatokopecký obecní úřad. Starosta obce Julius Půda byl povolán do Olomouce na Okresní úřad. Zde byl úředníky označen za člověka politicky nespolehlivého, v proněmeckých věcech málo angažovaného a následně byl zbaven funkce obecního starosty. Aby toho nebylo málo, byl i zbaven členství v obecním zastupitelstvu. Na jeho místo bylo třeba dosadit někoho nového a hlavně spolehlivého, komu německé úřady mohli věřit. A tak se novým starostou obce stal řídicí učitel František Hansman.¹¹⁵

V říjnu 1940 byla na žádost Okresního úřadu v Olomouci znovu provedena reorganizace na obecním úřadě na Svatém Kopečku. Nedávno jmenovaný starosta

---

¹¹² Moravský večerník, ročník 18, Hanácká tiskárna Olomouc, 1939, č. 304, 5. 11. 1939, s. 3.

¹¹³ Smejkal, Bohuslav: Pohledy do historie Svatého Kopečka. Svatý Kopeček, Matice svatokopecká 2001, s. 64.

¹¹⁴ SOKA Olomouc, Fond Archiv obce Svatý Kopeček, Úřední knihy, Pamětní kniha obce /1896/ 1923-1945 (1968), inv. č. 43, s. 57.

¹¹⁵ SOKA Olomouc, Fond Archiv obce Svatý Kopeček, Úřední knihy, Pamětní kniha obce /1896/ 1923-1945 (1968), inv. č. 43, s. 58-59.

František Hansman byl spolu s pěti dalšími spolupracovníky zproštěn funkce. Zastupitelstvo poté bylo doplněno o 7 nových lidí.

Listopad přinesl další vlnu zatýkání. V říjnu 1940 to byli dva lidé a to Jan Zach a Stanislav Černý.¹¹⁶ V listopadu mezi zatčenými přibýlo dalších 9 občanů svatokopecké obce. Vesměs se jako důvod pro zatčení uváděly tyto protiněmecké činnosti: politické nespolehlivost vůči německé okupační moci, poslouchání zahraničního rozhlasu, nedovolené politické řeči, schůzky v soukromých bytech, kde se německé úřady domnívaly, že dochází ke spikleneckým plánováním protiněmeckých akcí. Všichni zatčení byli převezeni do Olomouce a zde zadržováni 3 týdny.

Dne 16. prosince 1940 Okresní úřad v Olomouci nařídil volbu nového starosty a nové obecní rady. Starostou se stal Josef Ochman a to na přání úřadu vrchního zemského rady.¹¹⁷ Odevzdáno bylo celkově 15 hlasovacích lístků, z nichž 12 z nich neslo jméno Ochmana a 3 byly prázdné. Do čela obecní rady byli jmenováni Viktor Semmler, Ignác Quilland, František Scholz a Alois Schenk. Zde nutno zdůraznit, že někteří čeští členové přijali mandát jenom proto, že považovali za svoji mravní povinnost zúčastnit se jednání a práce v této důležité samosprávné složce. Důležité zde bylo projednávání různých změn a vyhlášek, které následně ovlivňovaly dění v obci, a proti kterým mohli čeští členové obecní rady zasáhnout.

Okresní hejtman jménem Wieland také v obci nařídil, aby agendu Svatého Kopečka vedl František Müller, působící jako starosta obec Radíkov. Ten se stal svatokopeckým tajemníkem, a protože uměl skvěle německy, písmem i jazykem, poskytoval dostatečnou záruku, že veškeré jednání ve styku s úřady budou v pořádku německo-česky vyřízena.¹¹⁸

Rok 1941 vnesl do života obce nemilé překvapení. 23. ledna 1941 vydala protektorátní vláda nařízení o nucených pracích v Německu. Toto nařízení se týkalo všech mužů od 18 do 50 let.

Na jaře 1941 se i na Svatém Kopečku začala objevovat ona známá symbolická písmena „V“. Každý kdo poslouchal zahraniční rozhlas, věděl, co toto písmeno vyjadřuje. Tato písmena byla namalovaná na plotech, na vratech domů a dokonce i na vývěsní tabuli, aby to si ho nešlo nevšimnout. Namalování měl na svědomí jeden příslušník jednotek SA

---

¹¹⁶ SOKA Olomouc, Fond Archiv obce Svatý Kopeček, Úřední knihy, Pamětní kniha obce /1896/ 1923-1945 (1968), inv. č. 43, s. 57.

¹¹⁷ Tzv. Oberlandrat, který kontroloval okresní úřady. Kural, Václav: Místo společenství - konflikt!: Češi a Němci ve Velkoněmecké říši a cesta k odsunu (1938-1945). Praha, Ústav mezinárodních vztahů 1994, s. 52.

¹¹⁸ SOKA Olomouc, Fond Archiv obce Svatý Kopeček, Úřední knihy, Pamětní kniha obce /1896/ 1923-1945 (1968), inv. č. 43, s. 59.

žijící na Svatém Kopečku, který podlehl německé propagandě a jejich překroucení symboliky písmena „V“.¹¹⁹

V květnu se opět v obci ozvalo Gestapo. Byl zatčen akademický malíř Stanislav Menšík. Vyměřený trest 9 měsíců si odpykal ve věznici u Krajského soudu v Olomouci.

Klidné letní období v obci ukončilo jmenování Reinharda Hendricha zastupujícím říšským protektorem, který hned po jednom dnu od svého jmenování vyhlásil na celém území stanné právo a rozpoutal boj proti českému odboji. Následné represe se nevyhnuly ani Svatému Kopečku. Dne 1. října 1941 byli německou policií zatčeni dva muži – Jan Zach a Stanislav Černý.¹²⁰ Jan Zach byl převezen do Brna a zde vězněn 3 měsíce. Stanislav Černý byl také uvězněn a strávil ve vězení 6 měsíců. Další 4 lidé byli olomouckým Gestapem vyšetřováni, protože byli obviněni z nelegální činnosti. Mezi nimi i lékař, protože si podle obvinění nepočínal dosti tvrdě a přísně vůči ošetřovaným lidem z řad pracujících, a tím se zřejmě snažil narušit německý válečný průmysl, který mohl utrpět díky delší absenci ze strany nemocného.

Tento měsíc také přinesl změny týkající se hospodářství. 3. října 1941 přišlo nařízení z Olomouce, které pro občany ze Svatého Kopečka znamenalo udělat si výpis domácího chovného zvířectva a zjistit stav obilí a každý měsíc referovat o změnách.¹²¹ Okupační úřady si tak chtěly zajistit trvalý přehled o zemědělské surovinové základně ve všech obcích olomouckého okresu a dodávkové schopnosti všech zemědělců. Povinné dodávky se týkaly jak zemědělských plodin, tak dobytka. Bylo také nutné jmenovat několik lidí, kteří by na toto plnění závazků ze strany zemědělců dohlíželi. Stanovení pro tuto funkci proto byli sčítací komisaři a zemědělství referenti a to mnohdy proti jejich vůli. Na Svatém Kopečku se stal zemědělským komisařem František Madák, kterému ještě předtím bylo pohroženo, že v případě odmítnutí této funkce bude poslán do Německa na nucené práce.¹²²

Důsledky stanného práva se vztahovaly i na zemědělské přestupky. Lidé se v tomto případě snažili všemi možnými způsoby, aby neutrpělo jejich soukromé zásobování, zvláště zásobování pro černý trh. Obilí mohlo být semleto jen na jednom místě a to

---

¹¹⁹ Na svědomí to měl Viktor Semmler, příslušník SA. SOkA Olomouc, Fond Archiv obce Svatý Kopeček, Úřední knihy, Pamětní kniha obce /1896/ 1923-1945 (1968), inv. č. 43, s. 58.

¹²⁰ SOkA Olomouc, Fond Archiv obce Svatý Kopeček, Úřední knihy, Pamětní kniha obce /1896/ 1923-1945 (1968), inv. č. 43, s. 57.

¹²¹ SOkA Olomouc, Fond Archiv obce Svatý Kopeček, Úřední knihy, Pamětní kniha obce /1896/ 1923-1945 (1968), inv. č. 43, s. 60.

¹²² Tamtéž.

na mlecí povolení. Tímto místem se stal mlýn ve Velké Bystřici. Od podzimu již byl znatelný nedostatek pšeničné mouky a tak se lidé snažili získat mouku prostřednictvím černého trhu. Poté bylo nutné mouku do mlýna dopravit a nechat ji semlet i bez patřičného povolení. Dohlížitelem nad selským mletím byl vedoucí konvoje František Madák. Ten se vždy potají domluvil s velkobystřickým mlynářem Indrou, u kterého se mletí provádělo, a nechal dovézt obilí buď časně ráno anebo v noci, aby mohlo semletí proběhnout ještě předtím, než do Velké Bystřice přijedou na místní nádraží první vlaky pro dodávku obilí. Jednou se svatokopeckým občanům podařilo nechat ve mlýně semlet nelegálně přes 60 metrických centů obilí.¹²³ Zajímavé na tom je, že toto mletí i když bylo takto nákladné, nebylo nikdy prozrazeno německým úřadům. Toto byl další důkaz sjednoceného českého obyvatelstva vůči německým okupantům.

Někdy se stávalo, že byli do obce vysláni členové olomoucké kontroly, kteří dohlíželi na správné předpisy týkající se protektorátního vázaného hospodářství. Svatokopečtí občané moc dobře věděli, že díky svým podvodům vůči německým úřadům by mohli mít velké problémy. Bylo třeba si tyto kontrolory nějak naklonit a z tohoto důvodu vždy, když se v obci objevili, byli velice dobře pohoštěni. Ti potom dobře najezení, vykonali domovní prohlídky a shledali, že nedochází k žádné protiněmecké činnosti ani k neporušování předpisů o vázaném hospodářství.¹²⁴ Tyto kontroly byly prováděny namátkově a často na základě udání, které ačkoliv bylo mnohdy anonymní, tak se muselo prověřovat.

Další sabotování se týkalo užitkového vepřového dobytka. Obyvatelé Svatého Kopečku se snažili i toto odvádění nějakým způsobem přechytračit. Váhou těžší kusy začali nahrazovat slabšími a ty následně byly odváděny. Drobným zemědělcům byl pak tento přebytek masa koupen, aby ho nemuseli odevzdávat. Německé úřady tímto všemožným krácením povinných odvodů příslušné váhy přišly o celých 300 kg sádla. Celé hospodářství Protektorátu Čechy a Moravy pod taktovkou hitlerovského Německa tak bylo značně sabotováno, a to i na vesnicích, kde hrdinnost občanů a jejich vzájemná pomoc mezi sebou vedly k utváření pevných morálních hodnot.

Okresní úřad nařídil v říjnu 1941 obci zřídit pro lepší informování lidí o změnách v nařízeních rozhlas. Obecní zastupitelstvo o tom jednalo, ale všichni se shodli, že kvůli

---

¹²³ SOKA Olomouc, Fond Archiv obce Svatý Kopeček, Úřední knihy, Pamětní kniha obce /1896/ 1923-1945 (1968), inv. č. 43, s. 60-61.

¹²⁴ SOKA Olomouc, Fond Archiv obce Svatý Kopeček, Úřední knihy, Pamětní kniha obce /1896/ 1923-1945 (1968), inv. č. 43, s. 61.

nedostatku finančních prostředků musí být zřízení obecního rozhlasu odsunuto na neurčito.¹²⁵

V roce 1941 navštívily Svatý Kopeček příslušnice německého gymnázia z Essenu. Jejich vnější zjev se lišil od oděvů, které nosili obyvatelé Svatého Kopečku. Tyto dívky denně pochodovaly v německých uniformách obcí za zvuku velkoněmeckých písní. V čele jejich průvodu se vyčnívala německá vlajka. Byla to jen další propaganda a provokace ze strany německých občanů. Čeští občané z obce si museli dávat velký pozor, aby tento průvod ničím nenarušovali a aby dívky ničím nevyprovokovali. Každý věděl, že by mohl velice špatně skončit. Za bezpečnost těchto nezáviděných hostů bylo vyčleněno 9 svatokopeckých četníků.¹²⁶

Ze stavební činnosti v obci je důležité vzpomenout opravy a restaurátorské práce na 4 bočních kaplí v druhé polovině roku 1941. Tato práce byla svěřena akademickému malíři Ottu Stritzkovi.¹²⁷

Roku 1942 se Svatý Kopeček stal jedním ze symbolů, kde lidé v těchto těžkých časech hledali pomoc. Přicházelo zde také větší množství poutníků než před válkou. Někteří zde hledali v klidném prostředí útěchu. Kněží kázali a doporučovali všem věřícím, aby konali dobro a pomáhali svým blízkým.

V dubnu 1942 vyšel výnosem Ministerstva vnitra požadavek na uskutečnění akce s názvem Týden lidového zdraví. Kina na Olomoucku měla zařadit do svého programu povinné přednášky o tuberkulóze, o které měli přednášet obvodní lékaři. Tato akce proběhla i na Svatém Kopečku a to dne 10. května 1942. Tuberkulóza nepřestávala být nebezpečím ani v této době. Školení veřejnosti a poskytování informací ohledně ochrany před touto nemocí bylo v rámci prevence nutné.¹²⁸

Po atentátu na Heydricha se represe na Svatém Kopečku a zdejšími obyvateli obnovily. Do obce přijel v červnu 1942 malý, ale silně ozbrojený vojenský oddíl. Ihned se rozdělil na malé skupinky a vydal se do ulic obce. Začaly dlouhé a důsledné domovní prohlídky všech obecních domů. I zde se jednalo především německým úřadům o to, zajistit všechny obyvatele, kteří nejsou na obecním úřadě policejně nahlášeni. Několik

---

¹²⁵ SOKA Olomouc, Fond Archiv obce Svatý Kopeček, Úřední knihy, Správní knihy, Protokol zasedání obecního zastupitelstva 1928-1943, Protokol č. 573, inv. č. 3.

¹²⁶ SOKA Olomouc, Fond Archiv obce Svatý Kopeček, Úřední knihy, Pamětní kniha obce /1896/ 1923-1945 (1968), inv. č. 43, s. 63-64.

¹²⁷ Smejkal, Bohuslav: Pohledy do historie Svatého Kopečka. Svatý Kopeček, Matice svatokupecká 2001, s. 66.

¹²⁸ Moravský večerník, ročník 21, Hanácká tiskárna Olomouc, 1942, č. 42, 25. 4. 1942. s. 3.

obyvatel bylo následně zadrženo a předvedeno do obecní kanceláře, kde byli dodatečně přihlášeni.¹²⁹

Brzy po této pro obec nečekané návštěvě ze strany německých úřadů došlo i k tomu, že se Němci nyní snažili přerušit poslech zahraničního rozhlasu v obci. Úřady rozkázaly vymontovat ze všech radiopřijímačů součástky pro poslech krátkých vln. Postihnutí měli být pouze vlastníci české národnosti, Němci tedy ne.

Obecní úřad také v květnu 1942 projednával nařízení týkající se zdravení všech veřejných zaměstnanců zvednutím pravé ruky.¹³⁰

Dne 7. listopadu 1942 vydal Okresní úřad v Olomouci vyhlášku, která se týkala všech českých učitelů. Těm byla přidána nová povinnost. Museli každý den 2 hodiny pomáhat obecní samosprávě. O prázdninách jim byla pracovní doba stanovena z původních 2 v době, kdy se chodilo do školy, na 9 hodin denně.¹³¹

Tento rok také bylo nařízeno penzionování všech bývalých legionářů, vojáků z první světové války, kteří zaujímali jakákoliv povolání. Německé úřady se tak chtěli zbavit poslední cti a hrdosti českého národa, která vyvěrala právě z legionářů, jako hrdinů bývalého Československa.

Roku 1942 měly být pro účely válečného průmyslu odevzdány zvony. Jednalo se o dva největší zvony z věže svatokopeckého chrámu. Probošt Půda si je nechtěl nechat zabavit, a proto nabídl místo nich dva malé zvony. Nakonec tedy věžové zvony v chrámu zůstaly.¹³²

II. 3. Klid před bouří: léta 1943 a 1944

Rok 1943 přinesl řadu změn. Tentokrát už ale převážně těch lepších. Obyvatelé Svatého Kopečka vstupovali do tohoto roku s nadějí. Neporazitelná německá armáda zažívala v tomto období od Spojenců jednu porážku za druhou.

Svatý Kopeček také do této doby postrádal vodovod. Bylo proto rozhodnuto ho vybudovat. O to se postarali místní obchodníci, kteří ho nechali zavést na vlastní náklady.

---

¹²⁹ SOkA Olomouc, Fond Archiv obce Svatý Kopeček, Úřední knihy, Pamětní kniha obce /1896/ 1923-1945 (1968), inv. č. 43, s. 57.

¹³⁰ SOkA Olomouc, Fond Archiv obce Svatý Kopeček, Úřední knihy, Správní knihy, Protokol zasedání obecního zastupitelstva 1928-1943, Protokol č. 574, inv. č. 3.

¹³¹ SOkA Olomouc, Fond Archiv obce Svatý Kopeček, Úřední knihy, Pamětní kniha obce /1896/ 1923-1945 (1968), inv. č. 43, s. 57.

¹³² SOkA Olomouc, Fond Archiv obce Svatý Kopeček, Úřední knihy, Pamětní kniha obce /1896/ 1923-1945 (1968), inv. č. 43, s. 58.

Voda pro vodovod byla čerpána z několika místních studní, které obsahovaly pitnou vodu. Zřízením vodovodu v obci se také přispělo ke zvýšení hygieny.

V této době bylo farním úřadům doporučeno hned několik bezpečnostních opatření. Jedním z těch hlavních měla být stavba a příprava protiletadlových krytů. Ty měly v případě leteckého bombardování zajistit ochranu svatostánků, důležitých a slavných uměleckých děl a úředních knih. U svatokopeckého chrámu byl připraven podzemní kryt v jedné z podzemních chodeb v sousedství ambitu. Pro Milostný obraz Panny Marie bylo vybudováno něco speciálnějšího. Tento, pro chrám důležitý obraz, byl nakonec umístěn do nově vybudovaného výklenku. Výklenek byl opatřen pancéřovou výplní a umístěn do jedné z nejsilnějších zdí chrámu, o které se předpokládalo, že vydrží i těžké bombardování Spojenců.¹³³

Rok 1943 také přinesl řadu věcí, které měly za úkol posílit germanizační proces v Protektorátu Čechy a Morava. Všechny obecní formuláře musely být dvojjazyčné. Pro Svatý Kopeček se začal používat nový německý název a to Heiligenberg. Učitelé spolu s knězi byli nuceni skládat povinné zkoušky z německého jazyka.

Rok 1944 naplnil mnohá srdce svatokopeckých občanů radostí ještě více, než rok předchozí. Ve světě se schylovalo k velkým změnám.

Svatý Kopeček se v tomto období začínal pomalu stávat z vojenského hlediska velice důležitým opěrným bodem a to hlavně díky svému hornatějšímu umístění a schopnosti dalekého dohledu do krajiny. Němci začali s přestavbou zdejšího místa pro vojenské účely, které místu mělo zajistit větší obranyschopnost před stále postupující sovětskou armádou. Na poli před Hansmanovou zahradou byl vybudován kryt, který měl sloužit německému velení. Německé velení zde za tímto úkolem nahnalo několik zákopníků. Také se uvažovalo o umístění vysílačky na věž chrámu.¹³⁴

Velkou vážnost v této době měla také civilní protiletadlová ochrana na Svatém Kopečku. Ta byla pověřena dobudováním krytu ve staré podzemní chodbě, dále pak dohledem nad soukromými kryty ve sklepích, budovách a bunkrech.¹³⁵ Měla také na starosti důkladné zatemnění všech oken v obci, aby žádné ze světél nemohlo působit jako navigační bod pro noční letecké svazy mířící na Olomoucko za účelem bombardování.

---

¹³³ Smejkal, Bohuslav: Pohledy do historie Svatého Kopečka. Svatý Kopeček, Matice svatokupecká 2001, s. 68.

¹³⁴ SOkA Olomouc, Fond Archiv obce Svatý Kopeček, Úřední knihy, Pamětní kniha obce /1896/ 1923-1945 (1968), inv. č. 43, s. 65.

¹³⁵ Tamtéž.

V roce 1944 byly také zavedeny noční hlídky. Ty byly pověřeny hlášením leteckých svazů přelétajícími nad Svatým Kopečkem. Signálem pro přelet se stala poplašná siréna. Všechna tato ustanovení byla německými úřady přísně kontrolována ze strany četnické stanice a německé policie.

Dne 25. července 1944 mohli občané ze Svatého Kopečku vidět první nálety bombardovacích svazů na Olomouc.¹³⁶ O měsíc později, když došlo ke Slovenskému národnímu povstání, které vyvolalo o občanů obce vzrušení, každý pln nadšení očekával, jak se situace povstání dále vyvine. Úřady zakázaly hodové průvody do svatokopeckého chrámu. Hned na to následoval zákaz všech tanečních zábav. Dalo by se i říci, že tyto zábavy byly zakázány i pro dobro všech obyvatel, protože represe v tomto období nabíraly na síle v celém Protektorátu a jen těžko si lze domyslet, co by se stalo, kdyby se tato taneční zábava nahlásila německým úřadům udavači, jako cílená provokace z řad českých občanů z obce. I přes všechna rizika s tím spojená si tuto zábavu Svatokopečtí nenechali zakázat. Oficiálně se sice v hostincích netančilo, ale mládež si udělala vlastní taneční zábavu v sousedních obcích a to přímo ve stodolách, daleko od všech zvědavých očí udavačů.

Několik odvážných mužů ze Svatého Kopečku se proto rozhodlo se aktivně zapojit do Slovenského národního povstání. Jeden člen této skupiny byl bohužel poté chycen u hranic se Slovenskem, předán do Brna a poslán do koncentračního tábora. Domů se již nevrátil. Ostatní se poté vrátili na Moravu až s postupující Sovětskou armádou.¹³⁷

Osudy některých zdejších obyvatel se také zajímavým způsobem změnil. Josef Štajgr, jehož matka byla Němka, byl nucen vstoupit proti své vůli do německé armády. Věděl, že by ho tam čekala už jen jistá smrt, stejně jako mnoho dalších a proto tento vstup odmítl. To však mělo pro něj své následky. Za trest byl poslán na nucené práce nejprve do Rakouska a později do Německa. „Podobný osud stihl i Ladislava Semmlera, který byl následně odvezen a už nikdy se nevrátil.“¹³⁸

Ke konci roku 1944 rostla i aktivita partyzánských skupin v oblasti.¹³⁹ Od těch obdrželi Svatokopečtí následně pokyny, týkající se zakládání Místních národních výborů, zajištění potravin na několik měsíců, protože přiděly, které poskytovaly

---

¹³⁶ Smejkal, Bohuslav: Pohledy do historie Svatého Kopečka. Svatý Kopeček, Matice svatokupecká 2001, s. 70.

¹³⁷ SOkA Olomouc, Fond Archiv obce Svatý Kopeček, Úřední knihy, Pamětní kniha obce /1896/ 1923-1945 (1968), inv. č. 43, s. 65.

¹³⁸ Tamtéž.

¹³⁹ Smejkal, Bohuslav: Pohledy do historie Svatého Kopečka. Svatý Kopeček, Matice svatokupecká 2001, s. 70.

potravinové lístky, se snižovaly. Byli také poučeni o způsobech a možnostech získání zbraní a střeliva v případě povstání obyvatel Svatého Kopečka proti německým jednotkám. Kontaktována byla i Rudá armáda a byli jí předány plány opevnění na Svatém Kopečku. To mělo usnadnit rychlý postup sovětské armády v tomto prostoru, také vést k minimalizaci ztrát.

II. 4. Osvobození obce: rok 1945

V roce 1945 byla ukončena přítomnost dívek z německého gymnázia z Essenu na Svatém Kopečku. Obec pro ně s blížící se frontou již nebyla bezpečná. Přesunuty byly do Čech. Jejich místo brzy však zaujala mládežnická organizace Hitlerjugend.¹⁴⁰ Jejich příslušníci nosili u sebe krátké kordy, které mohli kdykoliv pro svou obranu použít. Jejich chování bylo povýšenecké.

Se stále vzrůstajícím zapojením do německého válečného průmyslu byl z obce v této době odveden na nucené práce do Říše ročník 1924. Jednalo se tedy o muže ve věku 20 až 21 let. Bylo s nimi zacházeno z německé strany velmi krutě a přísně. Teprve až po válce se začali postupně vracet domů.

V únoru 1945 přijelo do obce přes 600 zákopníků. Byli ubytováni v okolních obcích. Jejich úkolem bylo opevnit Svatý Kopeček před nadcházejícím útokem Sovětská armády. Budován byl systém zákopů pro vojáky i protitankové zákopy, které se měly stát pastí pro sovětské tanky. Zákopy vznikly v blízkosti lesa, který poskytoval německým vojákům dobré palebné podmínky a maskování a u strategicky důležitých cest a chodníků. Zákopníci byli docela stateční. Velice často a otevřeně kritizovali německé úřady a to mnohdy i veřejně a při mluvení s občany ze Svatého Kopečku.

V tomto měsíci také bylo možné spatřit dlouhé zástupy zajatců.¹⁴¹ Byli vyhladovělí a ve velice špatném stavu. Občané Svatého Kopečku jim často nosili tajně jídlo, které zajatci následně rychle snědli. Putovali přes Velkou Bystřici, Droždín a Dolany dále

---

¹⁴⁰ SOKA Olomouc, Fond Archiv obce Svatý Kopeček, Úřední knihy, Pamětní kniha obce /1896/ 1923-1945 (1968), inv. č. 43, s. 64.

¹⁴¹ Smejkal, Bohuslav: Pohledy do historie Svatého Kopečka. Svatý Kopeček, Matice svatokupecká 2001, s. 71.

na Šternberk. Dvěma ze zajatců se podařilo z německého zajetí uprchnout a schovávali se až do konce války v Samotiškách.

Svatokopecké kláštery byly německými úřady zabrány. Staly se z nich ubytovny určené pro německou mládež hlavně z oblastí, které se stávaly častým terčem spojeneckého bombardování.

Jaro 1945 přineslo do obce strach a nejistotu z blízké budoucnosti. Lidé začali na svých zahradách budovat nové kryty a to nejen pro sebe, ale i pro svůj majetek. Do těchto krytů umísťovali převážně šatstvo, prádlo, zásoby potravin, cennosti a jiné pro přežití důležité věci. Tyto kryty však nebylo moc důkladné, což se projevilo až po válce, kdy mnoho z věcí zde zahrabaných podlehl zkáze.

V dubnu 1945 německé jednotky instalovaly na Svatém Kopečku celkem 6 protitankových děl. Němci se zde chtěli opevnit a ochránit před sovětskými tanky.

Po proražení obranné fronty mezi Opavou a Šternberkem se dostaly sovětské jednotky dne 5. května 1945 až do prostoru mezi obcemi Lašťany a Dolany. V obci již všichni občané věděli, že konec války a s ní spojené okupace je na dosah.

Na Svatém Kopečku se mezitím v tento den seskupil menší německý vojenský oddíl o síle asi 200 mužů.¹⁴² Zbytek Němců se skrýval v podzemním bunkru u ambitu. Těmto jednotkám zde byl k dispozici i menší sklad min, které byly připraveny k použití. Tyto miny měly sloužit jako obranný prvek a zbrzdit tak sovětský postup. Nakonec však byly německými jednotkami odvezeny jinam. Tohoto dne také využilo sovětské letectvo k útoku na ustupující německou armádu u Svatého Kopečku. Letadla se snesla z nebe a zasypala ustupující Němce deštěm střel. Mnoho vojáků na německé straně, kteří se nestihli v čas ukryt, zahynulo přímo na cestě.

Bylo nutné nějakým způsobem sovětským jednotkám pomoci. V noci několik odvážlivců sabotovalo hlavní elektrické vedení.

O den později skupina odvážných mužů ze Svatého Kopečka přepadla skupinu německých vojáků, kterým následně ukořistila těžký kulomet. Tentýž den se jim také podařilo donutit k ústupu jednu maďarskou jednotku, která se v obci objevila. Této skupině odvážlivců velel zkušený četnický strážmistr František Madák. Svatokopečtí také udržovali

---

¹⁴² SOKA Olomouc, Fond Archiv obce Svatý Kopeček, Úřední knihy, Pamětní kniha obce /1896/ 1923-1945 (1968), inv. č. 43, s. 66.

spojení s okolními členy národního odboje a partyzány, kterým velel poručík Jiří Neplech.¹⁴³

V neděli 6. května dorazily do Samotišek první sovětské tanky. Přijely po polních cestách od Dolan. Němci byli jejich postupem překvapeni, neboť je čekali od Olomouce. Německá děla umístěná v zahradě fary vypálila na sovětské pozice. Sovětské jednotky palbu následně opětovaly. Obyvatelé se mezitím ukrývali ve svých bunkrech a sklepích.¹⁴⁴ Palba poté zesílila a první dělostřelecké granáty zasáhly svatokopecký chrám. Stalo se tak v noci krátce před půlnocí. Plně zasažena byla pravá věž, která začala mohutně hořet. Hořela její podlaha, trámy a celá kostra. Poté se věž zřítila za burácení do dvora. Levá věž byla také zasažena několika desítkami střel. Ty vyvrtyly do věže velkou díru a silně ji tak poškodily. Několik zásahu utrpěla i kupole chrámu. Začalo hořet a probošt Půda ještě s několika dobrovolníky se pokoušeli oheň zastavit.¹⁴⁵ To se jim však moc dobře nedařilo, protože oheň ze zápalných střel se velice rychle šířil. Náhle se však z nebe spustil vydatný déšť, který jako zázrakem všechen oheň uhasil a zachránil tak celý chrám od zániku. Lidé si šeptali o zázraku a Boží pomoci.

Němci, kteří se v tuto dobu zdržovali v krytu u ambitu, postřelili jednoho z občanů Svatého kopečka a poté se dali na útěk směrem k Samotiškám a to tak zbrkle, že zde zanechali svou výzbroj.¹⁴⁶ Tuto výzbroj použili poté Svatokopečtí spolu s obyvateli Lošova při jedné z přestřelek mezi nimi a německými jednotkami.

V obci bylo také několika dělostřeleckými granáty zasaženo několik domů. Naštěstí však nezpůsobily větší škody.¹⁴⁷

Dne 7. května 1945 ve 4 hodiny ráno se na Svatém Kopečku objevili první sověšší vojáci. Byli velice radostně uvítáni místními obyvateli jako jejich hrdinové a osvoboditelé. Dále pak pronásledovali německé jednotky, které ustupovali k Olomouci. Na Svatém Kopečku padli 4 sověšší vojáci a další 2 v blízkém okolí. Byli pohřbeni na místním

---

¹⁴³ Ve dnech 5. a 6. května také došlo k přestřelce mezi partyzány a Němci u Lošova. V boji bylo zraněno několik občanů ze Svatého Kopečka. SOKA Olomouc, Fond Archiv obce Svatý Kopeček, Úřední knihy, Pamětní kniha obce /1896/ 1923-1945 (1968), inv. č. 43, s. 67.

¹⁴⁴ SOKA Olomouc, Fond Archiv obce Svatý Kopeček, Úřední knihy, Pamětní kniha obce /1896/ 1923-1945 (1968), inv. č. 43, s. 67.

¹⁴⁵ Cekl, Jan: Kraj jímž táhla válka: děje, události a dokumenty z let 1939-1945. 3. vydání. Olomouc, Vyjídák 1947, s. 82.

¹⁴⁶ Došlo k postřelení občana Svatého Kopečka Františka Rýzner. Balatková, Jitka, Trapl, Miloš: Velká Bystřice: pohledy do dějin. Velká Bystřice, Velká Bystřice 2002, s. 73.

¹⁴⁷ Nejvíce byl poškozen svatokopecký chrám, který byl plně opraven až v roce 1949. Tichák, Milan: Paměti olomouckých předměstí. Olomouc, Votobia 2000, s. 160.

hřbitově.¹⁴⁸ Na každém z hrobu se tak tyčila helma onoho padlého sovětského vojáka. Hroby byly také vyzdobeny květinami vyjadřující neskonalý vděk obyvatel Svatého Kopečka za osvobození, při němž někteří zaplatili i cenu nejvyšší.

Tak skončilo i osvobození Svatého Kopečka u Olomouce, jednoho ze symbolů víry obyvatel v lepší časy.

---

¹⁴⁸ SOKA Olomouc, Fond Archiv obce Svatý Kopeček, Úřední knihy, Pamětní kniha obce /1896/ 1923-1945 (1968), inv. č. 43, s. 68.

III. Velká Bystřice

III. 1. Nový řád: léta 1938–1939

Obec Velká Bystřice se nachází asi 3 km východně od Olomouce. Nachází se zde i zámek, který byl původní tvrzí z 15. století. Obec je významná hlavně pro velký vliv české kultury na celou oblast.

30. září 1938 došlo k Mnichovské dohodě. Tato pro Československo historicky významná událost se dotkla i Velké Bystřice a to hned ve dnech následujících. Dne 10. října došlo k zabrání osad Mariánské Údolí a Mrsklesy, které byly již 19 let součástí Velké Bystřice. Tyto osady byly specifické také tím, že jejich většinové složení obyvatel zaujímala velmi početná skupina obyvatelstva německé národnosti.¹⁴⁹ Čeští obyvatelé Velké Bystřice si poté oddechli, protože původní plán zabrání poukazoval na to, že se Velká Bystřice stane také součástí Němci zabraných Sudet. K tomu však nakonec nedošlo. Hranice území tedy probíhala přímo katastrem obce. Na několika místech v blízkých obcích sice německá armáda hranice přešla, ale potom se stáhla zpět.

Velkobystřičtí se s touto situací nechtěli smířit. V obci proběhlo několik petičních akcí a akcí, které měly povzbudit československého národního ducha. Tyto akce si vzaly za cíl navrácení některých Němci zabraných obcí Československu. Několik starostů z okolních obcí se spojilo a v rámci starostenského sboru sepsali memorandum.¹⁵⁰ To bylo následně zasláno na úřední místa nejen do Prahy, ale také i do Berlína. Jejich snaha, jak se později ukázalo, byla marná.

Němečtí občané obývající přilehlé vesnice v okrese Olomouc také nebyli zcela spokojeni se stávající hranicí a snažili se ji nechat ještě více rozšířit. Vzájemná nenávisť Čechů a Němců zvláště u hraničních oblastí nového německého záboru byla velká.

Obyvatelé Velké Bystřice se snažili situaci i nadále řešit. Hlavním důvodem byla hranice a spolu s ní zabrání Mrskles a Mariánského Údolí. Dne 10. listopadu 1938 se sešlo obecní zastupitelstvo v čele se starostou Františkem Procházkou. Ten všechny zde

---

¹⁴⁹ Kolektiv autorů: Velká Bystřice: pohledy do dějin. Velká Bystřice, Velká Bystřice 2002, s. 83.

¹⁵⁰ Kolektiv autorů: Velká Bystřice: Mínulost a současnost. Ostrava, Profil 1977, s. 153.

přítomné informoval o tom, že bylo vypracováno obsáhlé memorandum a to se všemi podobně postiženými obcemi a následně zasláno delimitační komisi do Berlína.¹⁵¹

Pro Velkou Bystřici zabránění dvou osad mělo hlavně dopravní důsledky, kdy docházelo k tomu, že silnice a železnice byly přetnuty německou hranicí. Další problém se týkal i zemědělství, kdy došlo k zabránění části zemědělské půdy. Pracovní podmínky v obci se také ztížily, protože průmyslové závody v Mariánském Údolí byly zabráněny Němci. Ty patřily do té doby k velkému zaměstnavateli pro lidi z okolí. Situace se začala zhoršovat i v oblasti ubytování, neboť v této době proudilo do obce a okolí řada uprchlíků ze zabraných pohraničních oblastí.

Vrátit osady žádala i olomoucká radnice, protože město zde mělo svoji elektrárnu. Někteří z českých zaměstnanců této elektrárny vyslali poté na olomoucký městský úřad své zástupce se snahou ukázat olomouckým úředníkům, že zde dochází k růstu nezaměstnanosti po tomto záboru elektrárny. Olomoucká městská rada s tímto problémem však také nepomohla.

Obec se rozhodla v této věci postupovat samostatně a vypracovala dokument s názvem „Požadavky obce Velká Bystřice ve věci nové státní hranice čs.–německé.“ V tomto dokumentu se obce snažila nastínit svou situaci a jako hlavní důvod, který měl bránit odtržení osad Mrsklesy a Mariánského Údolí, uvedla hospodářské, komunikační a kulturní problémy. Problém byl také s pozemky. Velká část zabrané půdy patřila velkobystřickým rolníkům. Všechny tyto problémy byly opodstatněné. Závěrem tohoto dokumentu poté uvedla i jejich možnost řešení celé situace.¹⁵²

V lednu 1939 bylo rozhodováno o požadavcích obce Velké Bystřice. Byl vydán tzv. ratibořský protokol, který sice vysvětloval chybné stanovení hranice, kterou vytyčili němečtí důstojníci za pomoci německých občanů žijících v oblasti, ale i tak nová hranice, která byla tímto protokolem vytyčena, přetínala velkobystřický katastr.¹⁵³

V říjnu 1938 byl počet obyvatel po odtržení dvou osad v obci stanoven odhadem na 2800 žijících v 515 domech. V roce 1939 se tento počet více upřesnil na 2892 obyvatel, ale i toto byl jen odhad, protože se nejednalo o oficiální sčítání lidu. Pokud bychom mezi sebou srovnávali počty obyvatel české a německé národnosti zastoupené v obci, došli bychom k velmi zajímavým číslům. V říjnu 1938 bylo údajně jen 46 občanů německé

---

¹⁵¹ Kolektiv autorů: Velká Bystřice: pohledy do dějin. Velká Bystřice, Velká Bystřice 2002, s. 84.

¹⁵² Kolektiv autorů: Velká Bystřice: Minulost a současnost. Ostrava, Profil 1977, s. 153.

¹⁵³ Tamtéž.

národnosti.¹⁵⁴ Obec Velká Bystřice tedy byla značně rozdílná od svého okolí u blízkých hranic, ve kterém spíše převažovala národnost německá.

Osud osad Mariánské Údolí a Mrsklesy byl v této době smutný. Většina českých obyvatel se odstěhovala, a ti co zde zůstali, byli podrobeni silnému germanizačnímu tlaku. České školy byly dokonce všechny uzavřeny. Němci se tak snažili zpřetrhat veškeré ostrůvky češtví. Došlo zde tak k velkému oslabení české menšiny. Všichni Němci však nebyli stejní. V jejich řadách bylo i několik antifašistů, kteří českým obyvatelům mnohdy pomáhali a kryli je. V Mariánském Údolí došlo k velmi nevídané roztržce. V podniku Moravia měla ještě před obsazením tohoto území Němci velký vliv německá členská základna sestávající se z německých antifašistů. Tito lidé byli stoupenci levicové, komunistické a sociálně demokratické politiky, což se nacisticky orientovaným Němcům vůbec nelíbilo. Došlo k fyzickému napadání těchto levicově orientovaných Němců při obsazování podniku Moravia a následným domovním prohlídkám. Někteří z řad německých antifašistů byli dokonce zatýkáni, poté vyslýcháni a vězněni. Mnoho z těchto antifašistů poté opustili toto území, směřující dál do českého vnitrozemí nebo do zahraničí.¹⁵⁵

Obec v letech 1938–1939 dosáhla i přes nepříznivý vývoj v politické sféře svého vrcholu. Byla jedním z největších středisek v okrese Olomouce–venkov s mnoha službami pro její obyvatele, dobrým zemědělským zázemím několika družstevních podniků a dobré poloze a možnostech zásobování pomocí železnice.¹⁵⁶ Ve společenském životě však léta 1938–39 byly ve znamení nejistoty, zklamání a chaosu. Jako symbol pro nové uspořádání hranic byl vydán příkaz na zřízení celního úřadu, který sídlil na nádraží. Bylo taky nutné postavit budky pro pohraničnický na hranici. Další stanoviště stráže bylo na místním nádraží, kde probíhala i pasová kontrola. Katastr obce se zmenšil na 899 hektarů a obce se tak na několik měsíců stala jednou z mnoha nových hraničních obcí druhé republiky. Velká Bystřice tak se stala místem kontaktu mezi zabraným územím a vnitrozemím.

15. března 1939 došlo i k obsazení zbytku Československa. Do městečka ihned v ten den vtrhla německá armáda. Jednalo se o 1. rotu zákopnického praporu číslo 89 z kasáren v Briegu ve Slezsku. Jejich početní stav dosahoval 246 mužů, kteří zde byli až do 2. dubna 1939.¹⁵⁷ Tato vojenská jednotka se chovala ukázněně, a i když byla chápána

---

¹⁵⁴ Kolektiv autorů: Velká Bystřice: pohledy do dějin. Velká Bystřice, Velká Bystřice 2002, s. 85.

¹⁵⁵ Tamtéž.

¹⁵⁶ Kolektiv autorů: Velká Bystřice: pohledy do dějin. Velká Bystřice, Velká Bystřice 2002, s. 88.

¹⁵⁷ Kolektiv autorů: Velká Bystřice: Minulost a současnost. Ostrava, Profil 1977, s. 155.

jako nepřátelská síla uvnitř nově zřízeného Protektorátu, nedocházelo mezi ni a obyvateli Velké Bystřice k fyzickým potyčkám.

V obci byl následně vyvěšen červeně orámovaný plakát v českém a německém jazyce a to přímo na četnické stanici, který hlásal jako důvody pro obsazení Československa Německem udržení klidu a pořádku v zemi a převzetí ochrany obyvatel.¹⁵⁸

V dubnu 1939 se dotkly změny v režii Němců i Velké Bystřice. První na řadu přišla místní policie, která byla z pravomocí obce vyňata a byla nyní plně podřízena velitelství německé policejní skupiny. Vyměnění byli i 3 strážníci, z nichž jeden byl bývalým legionářem. Další do obce zavedenou novinkou bylo odstranění voleb obecních zastupitelů. Od této doby Okresní úřad v Olomouci přímo do čela obecních orgánů příslušnou osobu jmenoval.¹⁵⁹ Demokratické prvky v rámci voleb tak úplně v období okupace úplně vymizely.

Místní obecní samospráva tak byla řadou ustanovení na začátku okupace a i v celém jejím průběhu neustále omezována. Skutečný vliv v obci ve formě různých nařízení měl Okresní úřad v Olomouci.

III. 2. Nejistá budoucnost: léta 1939–1943

V obci v roce 1939 byla provedena rozsáhlá stavební činnost. Došlo k vydláždění celé hlavní třídy v obci. Toto opět do jisté míry pozvedlo kredit celé obce, i když z finančního hlediska musela obce zaplatit částku v hodnotě asi jedné čtvrtiny všech nákladů.

K těm negativnějším vlivům na kulturní a také společenský život obce patřilo potlačování činnosti mnohých spolků. V obci existovalo asi 31 různých spolků. Mnohé z nich byly v letech 1939–1943 rušeny. Jednalo se o spolky dělnických uskupení a odborových organizací.

V prosinci 1939 byl vypracován podrobný plán germanizace území střední Moravy. Velká Bystřice v tomto plánu hrála také svou roli. Od ní a od Šternberka měl vést souvislý pás území směrem k Jeseníkům vyznačující se germanizačním procesem a spojující tyto oblasti s Olomoucí a odtud dále.¹⁶⁰

Německý okupační úřad v Olomouci v lednu 1940 nařídil obecním zaměstnancům

---

¹⁵⁸ Kolektiv autorů: Velká Bystřice: Minulost a současnost. Ostrava, Profil 1977, s. 155.

¹⁵⁹ Kolektiv autorů: Velká Bystřice: pohledy do dějin. Velká Bystřice, Velká Bystřice 2002, s. 91.

¹⁶⁰ Kural, Václav: Místo společenství - konflikt!: Češi a Němci ve Velkoněmecké říši a cesta k odsunu (1938-1945). Praha, Ústav mezinárodních vztahů 1994, s. 64.

ovládání německého jazyku jako jejich povinnost. Dále došlo v obci k dvojjazyčnému úřadování a k vlivu germanizace projevující se v zavedení dvojjazyčných názvů vyhlášek a nápisů. Následovalo i přejmenování ulic a veřejných prostor.¹⁶¹ Všechno co nějakým způsobem připomínalo první republiku a české dějiny, vše, co by mohlo podporovat české vlastenectví, muselo z názvů zmizet.

Z roku 1940 máme snad jedny z nejpřesnějších údajů o počtu obyvatel obce za války. Obecní úřad Velké Bystřice uvedl celkový počet obyvatel obce 3121. Toto číslo se nám jeví jako velice přesné, pokud vezmeme v úvahu fakt, že v roce 1930 žilo v obci 3811 obyvatel a z tohoto počtu ještě 911 v přilehlých osadách. Obec zaznamenala také mírný nárůst obyvatel, který tvořili převážně uprchlíci z pohraničních oblastí. Za povšimnutí stojí také změna v rámci národnosti uvnitř obce. Na počátku roku 1940 zde žilo 3069 občanů české národnosti, deset slovenské, 6 polské a jenom 36 německé.¹⁶² Byla zde tedy německá menšina v ryze české obci, což museli tehdejší Němci zde žijící jen neradostně nést.

V tomto období také rostlo množství různých udání vůči českým občanům v obci. Tato udání měla hlavně mocný psychologický efekt, protože nikdo nemohl vědět, kdo je přítel a kdo kolaborant, a tak se podlamovala i vzájemná důvěra mezi českým obyvatelstvem. Mezi hlavní udavače byli okamžitě zařazeni místní Němci, ačkoliv jich zde žilo velice málo. Mnohým Čechům ve Velké Bystřici ale bylo brzy jasné, že někteří z kolaborantů jsou i mezi obyvateli české národnosti, kteří se někdy oficiálně a někdy i skrytě hlásili k podpoře nacismu a německému. Převážná část těchto udavačů se organizovala do místní organizace SA. Podaná udání byla různá a lišila se obsahem. Udavači se zaměřovali na české obyvatele a na různé detaily, kterým by jim u německých úřadů mohli uškodit, jako bylo např. nevyvěšení nacistické vlajky při oslavách dne narození Adolfa Hitlera dne 20. dubna. Někdy se i dokonce stávalo, že byli údajně Němci českými obyvateli obce utlačováni, o čemž svědčí i případ udání na místního katolického faráře Jakubíka, který byl udán na základě toho, že údajně nechal vyloučit z chrámového pěveckého sboru ženu, která se hlásila k německému.¹⁶³ Lidé v obci si tak museli dávat pozor, kde a co komu říkají, protože uši udavačů mohli být kdekoliv. Někteří lidé byli na základě udání dokonce i vězněni a mnozí byli terčem systematických výslechů německou policií. I toto ovlivňovalo společné soužití Němců a Čechů ve Velké Bystřici.

---

¹⁶¹ Kolektiv autorů: Velká Bystřice: Minulost a současnost. Ostrava, Profil 1977, s. 156.

¹⁶² Kolektiv autorů: Velká Bystřice: pohledy do dějin. Velká Bystřice, Velká Bystřice 2002, s. 90.

¹⁶³ Tamtéž.

Okresní úřad v Olomouci se také zaměřil důsledně na obecní zastupitelstvo obce. Nebyl zde totiž mezi 34 členy zastupitelstva a 11 členy obecní rady ani jeden Němec. To bylo třeba napravit a zbavit se prvních, pro Němce nepřijatelných, dosavadních členů. Na řadu tak přišli bývalí legionáři. V červenci byli dva z nich vyloučeni. I starosta František Procházka, který v obci řadu let působil, se znelíbil Okresnímu úřadu a musel být nahrazen. Jeho místo zaujal nejprve v září 1940 Ondřej Špunda, který ve funkci setrval také jen velmi krátce a to 6 měsíců. Poté byl i on v březnu 1941 nahrazen Karlem Mádrem. Ani on však nezůstal ve své funkci moc dlouho. Němci chtěli mít v čele obce příslušníka své národnosti, který se tedy nakonec stal jmenováním Okresního úřadu v Olomouci představitel místních Němců Gustav Spohner, působící v obci jako úřadující zástupce starosty pro Velkou Bystřici.¹⁶⁴

V roce 1940 byla také značně vylepšena dopravní situace v obci. Problémem zde byla původní železniční stanice, která byla umístěna moc daleko od středu obce. Po četných připomínkách ze strany obyvatel se rozhodlo o vystavění nové stanice, která se bude nacházet ve středu obce. O tomto rozhodnutí obce bylo vyrozuměno Ředitelství drah, které nemělo žádných námitek. Obec si však musela zřízení stanice zaplatit z obecních peněz. V roce 1940 byla železniční stanice zřízena a od roku 1942 se jí používalo výhradně k osobní přepravě.¹⁶⁵

Velkého významu nabylo v letech 1939–1943 také hospodářství v obci a to i po odtržení průmyslového podniku Moravia Mariánském Údolí, kdy se největším průmyslovým podnikem ve Velké Bystřici stal místní cukrovar. Pracovní činnost zde nebyla nikdy přerušena a svou funkci vykonával po celé trvání války. Mezi ostatní podniky, které měly sice menší rozsah výroby, ale i tak byly pro obec z hlediska hospodářství významné, patřily družstevní mlýn společně s pekárnou, Langerova slévárna, pivovar a kapitulní cihelna. Zajímavé srovnání ukazuje i výčet zaměstnanců v těchto podnicích. Cukrovar zaměstnával 40 pracovníků, pivovar 23 a slévárna 16. U počtu zaměstnanců cukrovaru je třeba zmínit i fakt, že v době sezóny zde byl zaměstnán větší počet pracovníků. Další čísla z roku 1939 poměrně vykreslovala sociální rozvrstvení občanů obce, kde velkou míru hrálo dělnické obyvatelstvo. V obci se nacházelo 54 zemědělců, živnostníků a řemeslníků 111, veřejných zaměstnanců 122, dělníků 986 a 133

---

¹⁶⁴ Kolektiv autorů: Velká Bystřice: pohledy do dějin. Velká Bystřice, Velká Bystřice 2002, s. 91.

¹⁶⁵ Kolektiv autorů: Velká Bystřice: Minulost a současnost. Ostrava, Profil 1977, s. 156.

osob mělo jiné zaměstnání.¹⁶⁶ Hospodářské podniky byly tedy jedním z větších zaměstnavatelů lidí z okolí a některé byly v průběhu okupace zrušeny.

V roce 1940 došel i do Velké Bystřice oběžník vydaný Zemským úřadem v Brně. Týkal se převážně policejních a požárních opatření. Cílem bylo poučit obyvatele o možnostech protipožární ochrany a uchránit tak kulturní, historické a hlavně hospodářské objekty před zkázou. Dále oběžník obsahoval nařízení provést po domech důkladné prohlídky a odstranit všechny závady, aby tak došlo k zamezení vzniku požáru. Tyto prohlídky poté měly být úředně zaznamenány. Dne 7. října 1940 byl o tom vypracován protokol, který informoval o celkově 28 závadách. Převážně se jednalo o popraskanou omítku v blízkosti komína, špatné vyvedení kouřových rour a špatném umístění pařáků. Všem bylo nařízeno opravit si své závady nejpozději do 20. října téhož roku. Tento protokol nám také ukazoval stav obydlí velkobystřických obyvatel této doby a je i dokladem špatného stavu celé řady domů.¹⁶⁷

Na konci léta 1940 se Němci rozhodli k dalšímu potlačení češtví v obci. Tentokrát se zaměřili na zdejší školu. Nejspíše zde viděli možné ohrožení jejich germanizačních snah. Došlo k zákazu všech zde používaných učebnic. Následně se prováděla jejich revize, zda neobsahují něco protiněmeckého. Tam, kde se nacházely na stránkách místa, která odporovala protektorátnímu režimu, došlo k vytrhání stránek, a nebo k začernování textu. Poté tyto učebnice byly povoleny.¹⁶⁸

Rok 1941 byl pro obec snad posledním rokem v období okupace, kdy docházelo k různým vylepšením. Částečně byla opravena radnice a o rok později byl v obci zaveden rozhlas, a to na přímý příkaz okresního úřadu, který tak chtěl zajistit, že bude v obci docházet k informovanosti obyvatelstva o různých nařízeních. Na radnici byla zřízena ústředna rozhlasu a její vysílání bylo zajištěno 5 reproduktory, které byly systematicky rozmístěny po celé obci, aby každý mohl slyšet informace rozhlasem zprostředkované.¹⁶⁹

Rok 1941 přinesl také řadu zajímavých změn. Mezi nově zakázanými spolky se objevila místní organizace Národní jednoty a jednoty Sokola. Majetek Sokola byl následně okupační správou zabaven a vyšlo nařízení, které důtklivě rozkazovalo odstranit všechny

---

¹⁶⁶ Kolektiv autorů: Velká Bystřice: Minulost a současnost. Ostrava, Profil 1977, s. 159.

¹⁶⁷ SOKA Olomouc, Fond Místní národní výbor Velká Bystřice, Spisový materiál, Spisy 1935-1944, Civilní protiletecká ochrana, inv. č. 146, signatura II/3e, karton 3.

¹⁶⁸ Kolektiv autorů: Velká Bystřice: Minulost a současnost. Ostrava, Profil 1977, s. 159.

¹⁶⁹ Kolektiv autorů: Velká Bystřice: Minulost a současnost. Ostrava, Profil 1977, s. 156.

znaky, symboly a upomínky na činnost Sokola. Přes všechny zákazy spolků v tomto roce vznikl i spolek zcela nový. Byl jím Spolek pro okrašlování a ochranu domoviny.¹⁷⁰

Květen 1941 se stal měsícem, kdy v obci vrcholilo sledování činnosti katolických farářů. Faráři byli často kontrolováni, zda nejsou šířiteli protiněmeckých nálad a jako na zpovědníky a držitelé tak četných tajemství, na ně bylo ze strany německých úřadů pohlíženo s nedůvěrou. Německé úřady tak zakázaly velkobystřickým farníkům i různé procesí a průvody a to zejména z obce na Svatý Kopeček, které bylo centrem církevního života celé oblasti.

Po napadení Sovětského svazu Německem dne 22. června 1941 se začali v oblasti objevovat ruští zajatci, kteří měli za úkol pracovat v nedalekém závodě Moravia. Závod v tuto dobu měl úbytek pracovních sil, protože mladí Němci odcházeli na frontu a tak bylo třeba pracovní síly nějakým způsobem nahradit. Přijato zde bylo i několik Čechů, převážně odborníků, ke kterým se chovali Němci lépe, než k Sovětům. Ti byli mnohdy surově bití. Oblečení byli do svých na mnoha místech protrhaných uniforem. Sověští zajatci byli nasazováni na tu nejtěžší práci. Jejich ubytování zajišťovalo několik dřevěných baráků nacházejících se u říčky pod lesem. Chování Němců k Sovětům dokazovalo i jejich stravování, které bylo pro tyto těžce pracující zajatce přímo žalostné. Skládala se z velice řídké polévky a kousku chleba na den. Aby nedocházelo k jejich útekům, byla celá oblast zajištěna vysokým ostnatým drátem.¹⁷¹ I přes všechna německá opatření se sověští zajatci snažili uprchnout. Neměli moc co ztratit. Buď by zemřeli díky nelidskému nakládání ze strany Němců, nebo na útěku, který jim alespoň poskytoval nějakou šanci na přežití. Někteří z těchto uprchlíků měli to štěstí, že je u sebe schovali obyvatelé Velké Bystřice.¹⁷² Jiní však byli německými strážci spolu se psovody hnáni, dostiženi a na místě zastřeleni nebo ubiti.¹⁷³ Byla to krutá doba.

Po nástupu Hendrichova režimu došlo k dalším změnám ve školském systému obce. V listopadu 1941 byla úplně zakázána výuka dějepisu, která údajně škodila myšlení českých školáků. Místo dějepisu se zavedlo rozšíření vyučovacích hodin němčiny. Všichni učitelé museli podepsat slib Vůdci a jejich povinností bylo ovládat německý jazyk. Ani český jazyk nezůstal bez povšimnutí okupantů. Vyučování češtiny bylo také zkráceno,

---

¹⁷⁰ Kolektiv autorů: Velká Bystřice: pohledy do dějin. Velká Bystřice, Velká Bystřice 2002, s. 96.

¹⁷¹ SOkA Olomouc, Fond Místní národní výbor Velká Bystřice, Úřední knihy, Pamětní kniha obce (1944) 1945-1947, inv. č. 17.

¹⁷² Ve Velké Bystřici ukryvali partyzány tito lidé: Josef Švestka, Bohumil Hainc, Jan Hořínek, Josef Skála a Karel Hynek st. SOkA Olomouc, Fond Místní národní výbor Velká Bystřice, Úřední knihy, Pamětní kniha obce (1944) 1945-1947, inv. č. 17.

¹⁷³ Kolektiv autorů: Velká Bystřice: Minulost a současnost. Ostrava, Profil 1977, s. 159.

ale ne tak významně, aby to ovlivnilo celý chod vyučování. V obci také vznikla německá škola a to už pro školní rok 1940/41.¹⁷⁴ Byla z německé strany podporována s cílem nalomit silný vliv češství, vlastenectví a přežívající prvorepublikovou demokracii. Tato škola byla koncipována tak, aby se v ní mohlo učit až 30 žáků. Původně zde paradoxně chodily i české děti, které však německy neuměly. Brzy po založení této školy vznikly v obci ještě německé jesle spolu s mateřskou školkou. Jím byly speciálně vyhrazeny prostory ve spodním patře české měšťanské školy. Česká škola sice byla zachována v 1. a 2. patře, ale již tehdy se počítalo s jejím omezením. Od roku 1941 byla prohlášena za školu výběrovou, čímž došlo k značné redukci počtu jejich žáků. Přijato zde mohlo být pouze 40% žáků z obecné školy a později ještě méně a to 35%.¹⁷⁵

V školním roce 1941/42 navštěvovalo školu 327 žáků a ve školním roce 1944/45 již jen 157.¹⁷⁶ Vyučování školy bylo někdy i na dlouhé dny, týdny nebo dokonce měsíce přerušováno. Důvodem byl nedostatek paliva, což se hlavně projevilo v zimě v mezi léty 1941–42, kdy vyučování ve škole skončilo dne 22. prosince 1941 a pokračovalo až skoro za dva a půl měsíce a to dne 3. března 1942. Další překážkou ve vyučování také bylo nasazení učitelstva pro německý válečný průmysl.

Léta 1942–43 přinesla také hodně změn, ale nebyly tak razantní jako v letech předešlých. V roce 1942 byla zakázána činnost orelské jednoty. Tuto jednotu potkal stejný osud jako jednotu Sokol.¹⁷⁷ Z dalších nově vzniklých organizací je třeba zmínit Kuratorium pro výchovu mládeže, která se svým programem zaměřovala na převážně sportovní aktivitu a brannou zdatnost mládeže.¹⁷⁸ Byla také založena na převýchově české mládeže podle nacistické ideologie, což mělo znovu upevnit germanizační prvky v obci a to u mládeže. Toto výchova se měla týkat všech mladistvých od 10 do 18 let, protože právě mládež se dala pro podporu okupačního režimu ovlivnit právě v tomto ranném věku. V čele této celostátní organizace stál ministr školství a lidové osvěty Emanuel Moravec. Kuratorium ve Velké Bystřici však nevykonávalo na mládež nátlak, který byl typický ve velkých městech. Jeho činnost se zde kromě sportu orientovala i na kulturu a v jejím rámci členové Kuratoria navštěvovaly divadelní akce a různých kulturních akcí.

---

¹⁷⁴ Kolektiv autorů: Velká Bystřice: pohledy do dějin. Velká Bystřice, Velká Bystřice 2002, s. 97.

¹⁷⁵ Kolektiv autorů: Velká Bystřice: Minulost a současnost. Ostrava, Profil 1977, s. 160.

¹⁷⁶ Kolektiv autorů: Velká Bystřice: pohledy do dějin. Velká Bystřice, Velká Bystřice 2002, s. 100.

¹⁷⁷ Kolektiv autorů: Velká Bystřice: Minulost a současnost. Ostrava, Profil 1977, s. 160.

¹⁷⁸ Brandes, Detlef: Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945. Praha, Prostor 2000. s. 287.

V roce 1942 byl v obci otevřen žňový útulek pro děti. Tyto útulky se osvědčily v tom, že rodiče těchto dětí se tak mohli více věnovat práci na poli.¹⁷⁹

I když se okupační správa všemi možnými způsoby snažila ovlivňovat kulturní vývoj ve Velké Bystřici, mohlo by se zdát, že se jí to příliš dobře nedařilo. Všechny kulturní akce musely být předem schváleny a za pořádek ručil pořadatel. V obci i v této době vykonávaly svou činnost spolky jako Jednota divadelních ochotníků a Sportovní klub. Jednota divadelních ochotníků pořádala vlastní divadelní představení a také i byla organizátorem vystoupení různých umělců. V této době byly velmi úspěšná představení olomouckého divadla. Obec a její obyvatelé mohli shlédnout představované hry na moderním velkobystřickém jevišti.¹⁸⁰ V roce 1943 díky Jednotě divadelních ochotníků navštívili Velkou Bystřici a svým vystoupením pozvedli českého kulturního ducha slavní pražští umělci spolu se známými soubory a orchestry. Významu těchto vystoupení a jakéhosi oživení zájmu o českou kulturu ze strany velkobystřických obyvatel si však brzy všimla německá správa, které tyto kulturní snahy Jednoty divadelních ochotníků začaly narušovat jejich germanizační proces. V dubnu 1944 tedy byla Jednota divadelních ochotníků úředně zrušena.¹⁸¹

III. 3. Bouřlivá léta 1944–1945

Již od roku 1944 se s vysokým napětím sledovala v obci východní fronta a vítězný postup sovětské armády spolu s československou brigádou, která v bojích proti Němcům prokázala svou statečnost. Reakce Němců ve Velké Bystřici na stále se vyhrocující stav fronty spolu s porážkami německých armád vedla k represím vůči českým obyvatelům. Gestapo začalo se zatýkáním všech občanů, jejichž členové se buď pasivně nebo aktivně na frontách zapojily do protiněmecké opozice. Snahou Němců potlačit tento odpor silou mělo však za následek efekt opačný. Čím více se o to snažili, tím větší odpor vůči nim vzrůstal.

Mnoho lidí se nyní více než kdy jindy zapojovalo do aktivního odporu vůči okupační správě. Množily se sabotáže vlakových souprav, strojů, různých zařízení, pracovní činnosti, ničení a přerušování elektrických rozvodů, čímž efektivně znemožnili

---

¹⁷⁹ Moravský večerník, ročník 21, Hanácká tiskárna Olomouc, 1942, č. 109, 29. 9. 1942, s. 3.

¹⁸⁰ České divadlo z Olomouce působilo v obci často. Moravský večerník, ročník 20, Hanácká tiskárna Olomouc, 1941, č. 34, 4. 2. 1941, s. 3.

¹⁸¹ Kolektiv autorů: Velká Bystřice: pohledy do dějin. Velká Bystřice, Velká Bystřice 2002, s. 97.

fungování výroby. Sabotéři se tak snažili alespoň částečně nabourat německý válečný průmysl. Dopadnout pachatele se německým úřadům nedařilo. To přinášelo lidem v obci utajenou radost, protože nikomu se nechtělo pracovat pro nacistické Německo.¹⁸²

Množily se také četné krádeže. Tak došlo k vykradení skladu obuvi firmy Baťa a oděvu firmy Huňky. Jako motivem pro krádež zřejmě bylo získání civilního šatstva pro uprchlíky z řad sovětských zajatců, kteří potřebovali pro sebe sehnat civilní oblečení nutné pro přemístění se do oblasti Jeseníků k partyzánským buňkám. Němců v obci brzy došlo, že se něco děje a začali po nocích stavět hlídky a také si více všímali těch, kteří poslouchali zakázaný zahraniční rozhlas. Následně se Němci snažili dopátrat pomocí moci peněz viníka těchto krádeží. Byla vypsána odměna vedoucí k dopadení viníka. Češi však drželi při sobě i v této pro obec napjaté situaci a nikdo prozrazen nebyl.¹⁸³

V roce 1944 také řada lidí se snažila co nejvíce zapojit do prací na poli, protože příděly se zkracovaly a stávaly se nedostatečnými. V tomto období nízkých přídělů kvetl i černý obchod, kde se sice dalo skoro vše sehnat, ale cena nedostatkového zboží byla vysoká.¹⁸⁴ I zde v obci mletí jen na povolení, ale s tím si obyvatelé obce nedělali moc hlavu. I přes toto riziko se v obci u mlynáře mlelo. Lidem to za tento risk stálo a jejich zboží poté putovalo na černý trh. Mezi nedostatkové zboží patřilo i sádlo. Maso na tom tak špatně nebylo díky vysoké nabídce na černém trhu na rozdíl od sádla.

Německé úřady také začaly po obci požadovat stále větší povinné dodávky dobytka, kdy právem se začali chovatelé z Velké Bystřice obávat, zda jim po válce ještě něco zůstane pro jejich potřebu.

Když vstoupila bota sovětského vojáka i na území východního Slovenska bylo již jasné, že je jen otázkou času, kdy se fronta přiblíží natolik, aby došlo k osvobození celé republiky. Němci ve Velké Bystřici, ti nezfanatizovaní, již věděli, že německá armáda nemůže vyhrát. Byla na nich vidět sklíčenost, skleslost a na jejich tvářích vždy patrná sebejistota se vypařila. Dalším důvodem pro smutek byla i totální mobilizace, díky níž se z obce pomalu vytráceli všichni bojeschopní občané německé národnosti. V obci se tak často skupinky Němců loučily dojemně i s jejich nepřáteli Čechy, a vydaly se vstříc svému

---

¹⁸² SOkA Olomouc, Fond Místní národní výbor Velká Bystřice, Úřední knihy, Pamětní kniha obce (1944) 1945-1947, inv. č. 17.

¹⁸³ Tamtéž.

¹⁸⁴ 1kg mouky stál mezi 30-50 korunami, 1kg masa 100-150, máslo 1kg 1000 korun. SOkA Olomouc, Fond Místní národní výbor Velká Bystřice, Úřední knihy, Pamětní kniha obce (1944) 1945-1947, inv. č. 17.

osudu na frontové linii.¹⁸⁵ Mnozí z nich věděli, že jdou vstříc jisté smrti, bojovat a zemřít pro svého Vůdce. Nadšení jim však chybělo.

V této době se také v obci projevují první zajímavé názory mezi obyvateli týkající se toho, jaká z mocností by byla pro sféru vlivu v obci lepší. Otevřením druhé fronty ve Francii zde vznikla malá skupinka lidí, kteří Angloameričany viděli jako svou spásu. V obci však většinu zaujímal dělníci, kteří jako jediné možné řešení své situace viděli v brzkém příchodu sovětské armády a doufali, že svým příchodem republiku nejen zachrání ze spárů Němců, ale i přivedou nový socialistický řád, který ukončí „zotročování“ dělnického lidu z řad kapitalistů. Dělnický lid z obce nadále šířil myšlenku, že v případě osvobození ze strany Angloameričanů by se stávající situace dělnictva neměnila. Po Mnichovské dohodě se již tak moc západním mocnostem nevěřilo, i když obyvatelé Velké Bystřice poukazovali na jeho vyspělost Západu, tak i přesto se stále více mezi občany v obci poukazovalo na ruský lid jako na lid slovenský a s českým lidem spřízněný.¹⁸⁶

Žně roku 1944 v obci byly bohaté díky velké úrodě. Výnosy byly tak příznivé, že bylo možné ještě něco nechat pro černý trh, protože potravinové lístky rozhodně nestačily pokrýt potřeby k životu. Obilí, životadárná síla mnoha pekárenských produktů, bylo v této době velmi drahé. Ale i tak díky dostatku peněz si lidé, aby nehladověli, kupovali poměrně drahý chléb.

Dne 26. prosince při letecké bitvě u nedaleké Olomouce bylo poškozeno v obci 24 domů. Poškozeny byly především břidlicové střechy a celková suma pro opravy byla stanovena obecním úřadem na 106 000 korun.¹⁸⁷

Zima na začátku roku 1945 ve Velké Bystřici byla chladnější než v letech minulých. Spolu s nevlídným počasím působil starost zdejších občanů i nedostatek topiva a všech životních potřeb. To velice ostře kontrastovalo se zásobováním německých občanů obce, jejichž příděly byly i přes nepříznivý vývoj války bohaté. To působilo někdy velmi provokativně a dávalo se tím také najevo, že český národ je národem podřadným. Češi tak byli často nuceni hledat a kupovat nedostatkové potraviny u různých šmelinářů, spekulantů a překupníků. Zemědělci prodávali nebo spíše vyměňovali své výrobky za textil, obuv nebo zlato. Zde nutno podotknout, že převážně dělnickému obyvatelstvu obce se díky

---

¹⁸⁵ SOKA Olomouc, Fond Místní národní výbor Velká Bystřice, Úřední knihy, Pamětní kniha obce (1944) 1945-1947, inv. č. 17.

¹⁸⁶ Tamtéž.

¹⁸⁷ SOKA Olomouc, Fond Místní národní výbor Velká Bystřice, Spisový materiál, Spisy 1935-1944, Civilní protiletecká ochrana, inv. č. 146, signatura II/3e, karton 3.

tomuto výměnnému systému žilo velmi špatně, protože tento druh zboží z nich skoro nikdo nevladnil.¹⁸⁸ Veřejnost obce tyto lidi, kteří se snažili na válce vydělat, ostře kritizovala, ale i tak s tím nemohla nic dělat. Tato černá ekonomika si vždy vytvářela nabídku tam, kde aktuálně byla poptávka po nedostatkovém zboží.

Probíhalo i neustálé posílání občanů Velké Bystřice na práce v Německu v rámci tzv. totálního nasazení. To se týkalo především mladých lidí. Mnozí z nich tak opouštěli své domovy a museli tvrdě pracovat v německých továrnách pro válečný průmysl. Čelili zde také často mnohým nebezpečím, protože spojenecké bombardovací letectvo se v době války velice systematicky zaměřovalo na ničení průmyslových komplexů v Německu.

S úspěšným postupem spojeneckých armád se blížilo i tolik očekávané osvobození. Českým obyvatelům rostlo sebevědomí a často to dávali Němcům najevo, když se vzájemně zdravili pozdravem „Bud' zdrav Josefe“.¹⁸⁹ Tato alegorie měla zřejmě vyjadřovat brzkou porážku německé armády Sověty vedenými Stalinem. Strach Němců z blízké budoucnosti některé z nich brzy donutil změnit svůj postoj ke Třetí říši. Někteří z nich tvrdili, že vždy byli loajální Československu a že nikdy přímo nesouhlasili s Hitlerem. Také o sobě tvrdili, že jsou skrytými antifašisty. Nikdo z českých občanů z obce jim však nevěřil. Češi si moc dobře pamatovali jejich fanatickou oddanost.

I Velká Bystřice se v lednu 1945 a v následujících měsících stala svědkem ustupujících německých vojáků i civilistů. Obcí projíždělo mnoho vlaků a v nich mohli občané Velké Bystřice najít uprchlíky ze Slezska, Polska a Pobaltí. Houževnatost u vojáků již dávno vymizela, každý z nich už dávno věděl, že prohráli. Pohled na ně přímo ukazoval stav německé morálky. Dříve slavná německá armáda se nyní těsnala ve vagónech plných raněných a omrzlých vojáků spolu s civilisty. Směřovali na západ, daleko od fronty a běsů války. V posledních lednových dnech i zde byl spatřen vlak vězňů z Osvětimi. Zpráva o krutém osudu všech vězňů se rychle rozšířila do okolí a šokovala místní obyvatele.¹⁹⁰

Od 1. ledna 1945 byly školy na příkaz Okresního úřadu v Olomouci v obci zrušeny. Žáci byli poté vyzváni, aby navštěvovali školu v Hodolanech a na Svatém Kopečku. Mnoho rodičů toto rozhořčilo natolik, že místo aby své děti posílali do sousedních obcí, tak je raději nechávali doma. Dobře udělali, protože zanedlouho se v obci rozšířilo vypuknutí břišního tyfu, které se šířilo stravou nebo kontaminovanou vodou.¹⁹¹

---

¹⁸⁸ SOKA Olomouc, Fond Místní národní výbor Velká Bystřice, Úřední knihy, Pamětní kniha obce (1944) 1945-1947, inv. č. 17.

¹⁸⁹ Tamtéž.

¹⁹⁰ Tamtéž.

¹⁹¹ Kolektiv autorů: Velká Bystřice: pohledy do dějin. Velká Bystřice, Velká Bystřice 2002, s. 106.

V únoru se i zde objevil „pochod smrti“, jak byla tato kolona složená ze zajatců, nazývána. Vyhladovělí, otrhaní, mnohdy bez pláštěů, spodního prádla, v dřevácích na nohou, nemytí a soustavně bití zajatci se vlekli jako dlouhý had zavátými cestami. Kdo se již nemohl pohybovat, byl německým strážcem zbit. Někteří byli ubiti až k smrti, která se pro ně stala vysvobozením z tohoto utrpení. Hrůza, děs a lítost se zmocňovala všech obyvatel obce, kteří je viděli. Byli zbaveni veškeré lidské důstojnosti. Tyto transporty prošli Velkou Bystřicí celkem dvakrát. Velkobystřické ženy reagovaly pohotově a rozešly se po obci shánět pro ně potraviny. Následně byla pro zajatce uvařena polévka a ženy z obce jim ji donesly ke stodolám, kde byli drženi a to i přesto, že to bylo Němci zakázáno. Německá stráž, když toto spatřila, snažila se ženy zastavit. Ty je však podplatily lihovinami a tak se tito vojáci od stodol vzdálili a dovolili tak poskytnout zajatcům životadárnou polévku. Několika zajatcům se i podařilo uprchnout díky alkoholem snížené soustředěnosti německých hlídek a schovávali se v lesích a po stodolách.¹⁹²

Německá armáda v tomto období zvolila taktiku obranného boje stavěním obraných prvků, které měly zbrzdit postup jejich nepřátel. Tuto práci vykonávali především mladí lidé z Protektorátu, kterým se začalo všude říkat zákopníci. V březnu 1945 byla jedna z jejich skupin ubytována i ve Velké Bystřici. Úkolem této skupiny bylo opevnit Velkou Bystřici jako jeden z opěrných bodů u Olomouce, kde se předpokládal útok Sovětů ze směru od Lipníka. Mezi tyto zákopníky proniklo i několik členů partyzánského odboje, kteří zde také pracovali a zjišťovali informace o obraně. Zákopníci postupně byli po pár týdnech vystřídáni.

Němci také zakázali všem civilistům vcházet na pole, protože i zde se budovaly opevňovací prvky. Rolníci poté ztratili jakýkoliv zájem o práce na poli, protože nikdo nevěděl, jestli tudy neprojde fronta a pole nebude zničené.

Občané Velké Bystřice začali poté myslet i na své vlastní bezpečí. Bylo nutné vybudovat si pro sebe nutné kryty, které by je chránily v případě bombardování obce. Obava z toho, že fronta projde touto oblastí, byla velká.

Do obce přišla zpráva, která všechny zaskočila. V okolí začaly řídit jednotky generála Vlasova tzv. Vlasovci, tvořené z ruských přeběhlíků bojujících proti Stalinově režimu po boku Němců. Tyto jednotky v okolí vypalovaly domy, kradly a dokonce

---

¹⁹² SOKA Olomouc, Fond Místní národní výbor Velká Bystřice, Úřední knihy, Pamětní kniha obce (1944) 1945-1947, inv. č. 17.

i vraždily. Na Kyjanici došlo také k upálení 14 partyzánu ve stodole, kteří zde byli Vlasovci zaskočeni.¹⁹³

Na začátku května 1945 velkobystřičtí Němci začali shromažďovat stáda krav, která chtěli přesunout dále od fronty. Němci je hnali tak rychle, že řada z nich zhynula na cestách a byla následně dorážena na zemi střelbou do hlavy. Snaha je ukrýt před postupem rudé armády také naznačovala, že fronta je již velmi blízko. Tomu napovídaly i stále častěji v dáli se objevující požáry.

V závodech dělníci vypovídali poslušnost a už ani neskrývavě sabotovali svou pracovní činnost tím, že do práce přestali chodit. Německá moc nad obcí se začínala hroutit.

Obcí nyní proudily zástupy prchající německé armády. Ti se chtěli dostat na západ. Nikdo z Němců nechtěl padnout do sovětského zajetí před obavami o svůj život. Němci v této své ústupové koloně používali sovětské vojáky jako živý štít. Schválně museli jít co nejbližší vozům se střelivem a zásobami. Němci tak získávali jistotu, že sovětské letectvo nebude střílet do vlastních řad. Tento obraz ústupu ještě z dálky doplňovala dělostřelecká palba spolu s nálety sovětského letectva na železniční trasy a na město Olomouc.¹⁹⁴

V obci se na samém konci války objevily stejně jako na Svatém Kopečku maďarské oddíly. Němci jim vydali rozkaz, aby nastoupili na blížící se frontu. Maďaři však odmítli uposlechnout a tak došlo k ozbrojenému středu mezi německou armádou a Maďary mezi obcemi Bystrovany a Velkou Bystřicí.

V tuto dobu se již začalo bojovat o přístupy k městu Olomouc. Němci rychle ve Velké Bystřici vyhodili do vzduchu Langerovu sladovnu, protože se zda nacházel pro Němce důležitý sklad střeliva, a nechtěli, aby padnul do rukou Sovětů. Tento výbuch se rozlehl celou obcí a poškodil i několik budov v okolí. Ti co tuto sladovnu zničili, si nejspíše neuvědomili, jakou tragédii učinili na lidech vlastní národnosti. Ve sladovně se totiž ukrývali místní Němci před bombardováním a tento výbuch je všechny usmrtil.

Poslední německé jednotky, které se ještě nacházely ve Velké Bystřici, aniž by si to uvědomily, padly do obklíčení sovětské armády. 7. května 1945 byl německé armádě zmatek a začalo se za tohoto chaosu s ústupem. Záhy bylo zjištěno, že již není kam ustupovat. V obci se v tuto dobu nacházela i skupina tzv. ničitelů, kteří měli za úkol všechny důležité budovy v obci srovnat se zemí. Jim však jeden z německých vojáků

---

¹⁹³ SOKA Olomouc, Fond Místní národní výbor Velká Bystřice, Úřední knihy, Pamětní kniha obce (1944) 1945-1947, inv. č. 17.

¹⁹⁴ Tamtéž.

oznámil, když zrovna obědvali u hostince v obci, že je celé oblast obklíčena sovětskou armádou. Nastala panika. O své rozkazy týkající se obce se již nestarali, vojenské povinnosti již šli stranou. Přišel čas zachránit si svůj vlastní život, než nadále bojovat v nesmyslné válce. Mnohým obyvatelů obce tak ukradli kola a pomocí nich vyrazili směrem na Velký Týnec.¹⁹⁵

Po tomto útěku německých jednotek z obce se občanům Velké Bystřice oddechlo a začali opouštět pomalu své úkryty, které jim měly poskytnout ochranu v případě, že by se Němci v obci začali urputně bránit.¹⁹⁶ Občané ještě ten den vyvěsili na budově cukrovaru sovětský prapor.

Vše již nasvědčovalo brzkému příchodu sovětských vojsk do obce. Odpoledne dne 8. května 1945 byla svolána místní KSC, aby se poradila, jak se bude postupovat dále. Bylo dohodnuto, že Místní národní výbor, který byl narychlo složen, převezme výkonnou moc z rukou sovětské armády.

Mnozí němečtí občané z Velké Bystřice naložili svůj majetek na různé vozíky a dali se za noci k přesunu směrem na západ. Řada z nich se však dostala do frontové linie a byla zabita.

Od východu z Přáslavic se mezitím blížily první sovětské jednotky. Když dorazily tyto voje do obce, byly radostně přivítány místními občany. Vděčnost obyvatel Velké Bystřice za toto osvobození nebrala konce. Lidé je zvali do svých domovů, kde jim dávali své jídlo, hráli se písňe národní i sovětské a to vše za velkého veselí a radosti z osvobození. Do obce také dorazily další jednotky Sovětů ze severního směru od Mrsklesy a Mariánského Údolí. Tyto osady již byly také osvobozeny.¹⁹⁷

Ve večerních hodinách 8. května byli první představitelé sovětské armády, která vstoupila do obce, oficiálně uvítáni na radnici Antonínem Číhalíkem. Doba okupace německou správou tak pro obec vítězně skončila.

---

¹⁹⁵ SOKA Olomouc, Fond Místní národní výbor Velká Bystřice, Úřední knihy, Pamětní kniha obce (1944) 1945-1947, inv. č. 17.

¹⁹⁶ Německé jednotky se zde sovětským vojskům na odpor vůbec nepostavily. Cekl, Jan: Kraj jímž táhla válka: děje, události a dokumenty z let 1939-1945. 3. vydání. Olomouc, Vyjídák 1947, s. 189.

¹⁹⁷ SOKA Olomouc, Fond Místní národní výbor Velká Bystřice, Úřední knihy, Pamětní kniha obce (1944) 1945-1947, inv. č. 17.

III. 4. Partyzánský odboj v obci 1939–1945

Po 15. březnu 1939 si řada těch lidí, kteří dokázali myslet více do budoucnosti, brzy uvědomila, že nacistické Německo se nespokojí s obsazením zbytku Československa a bude svou expanzivní politikou postupovat v obsazování dále. Toto se jim potvrdilo v září 1939, kdy došlo k útoku na Polsko. Tato doba vyvolávala velkou nejistotu z toho, co bude dál. Mnoho lidí bylo zpočátku německou okupací zaskočeno. Někteří byli ochotni přijmout tento svůj nový osud, jiní se přidávali k myšlenkám nacismu a stali se z nich poslušní kolaboranti protektorátního režimu. Další skupinu však tvořili ti, kteří byli ochotni se nacismu na protektorátním území postavit a aktivně ho narušovat.

I kolem Olomoucka, převážně v jeho severovýchodní části, se formovaly první skupiny, které vyjadřovaly svůj odpor vůči nacistům. Tyto jejich akce však nebyly zpočátku organizované.¹⁹⁸

Ve Velké Bystřici v tajnosti vyvíjela činnost jedna z buněk KSČ. Ta však působila v rámci odboje ze začátku především šířením letáků a výtisků Rudého práva. Materiály získávali z Olomouce, kde bylo okresní a krajské vedení KSČ.¹⁹⁹ Snažili se i získat několik nových kontaktů za účelem zefektivnit svoji činnost. Kontaktovali proto německé komunisty a antifašisty z Mariánského Údolí a provedli v této osadě také několik sabotáží. V roce 1940 však tato skupina musela omezit svou činnost, protože v Olomouci došlo k rozsáhlému zatýkání členů odbojových hnutí Gestapem a členové vedení KSČ byli téměř všichni zlikvidováni.²⁰⁰ Poté se její zbývající členové převážně zaměřili pouze na ideovou podporu odboje.

Odpor k režimu se však nenechal jen tak lehce zlomit prvními neúspěchy. Na přelomu let 1939 a 1940 vznikla v obci nová, plně samostatná skupina. Její členové byli převážně mladí lidé z řad studentstva a rolnictva. Vůdcem této skupiny se stal Karel Hynek mladší.²⁰¹ Dalšími členy této skupiny se stali někteří obyvatelé z Velké Bystřice a okolí, kterým se dalo věřit, protože doba byla nejistá a zrádců mnoho. Tato skupina se za utajení scházela v domě u Hynkových a později na jiných místech, aby nedošlo k jejich prozrazení. Tito lidé se nějakým způsobem snažili dát najevo českému lidu v obci,

---

¹⁹⁸ Kolektiv autorů: Velká Bystřice: Minulost a současnost. Ostrava, Profil 1977, s. 161.

¹⁹⁹ Kolektiv autorů: Velká Bystřice: Minulost a současnost. Ostrava, Profil 1977, s. 162.

²⁰⁰ K likvidaci KSČ v Olomouci došlo v srpnu 1940. Kolektiv autorů: Velká Bystřice: pohledy do dějin. Velká Bystřice, Velká Bystřice 2002, s. 101.

²⁰¹ Čermák, Miloslav: Partyzánský odboj na Velkobystřicku 1939-1945. Olomouc, Vlastivědný ústav 1969, s. 6.

aby nezapomněli na svou hrdost a na to, čím jsou. Rozhodli se proto udělat několik protiněmeckých provokačních akcí, které by se dostaly i do povědomí obyvatel Velké Bystřice. Jejich možnosti odporu však byli zatím ještě omezené a tak začali s psaním protiněmeckých hesel na budovy. Se získáním cyklostylu se projevovali svůj odpor k nacismu pomocí letáků, které šířili po celé oblasti.²⁰²

Jejich odbojová aktivita byla Němci sledována a to již od samého začátku. Museli být proto velice opatrní. K větší aktivitě této skupiny došlo až v roce 1941. V tomto roce se počet skupiny zvětšil od další dva nové členy. Bylo jich nyní 8.²⁰³ Po přepadení Sovětského svazu Německem v červnu 1941 se změnilo nazírání na SSSR jako nového spojence v boji proti nacismu. To do jisté míry ovlivnilo i velkobystřickou odbojovou skupinu, která nyní přiostrčila své akce, které se staly více záškodnickými.

Aby se mohla stát skupina více bojeschopnou, musela si opatřit zbraně a naučit se s nimi zacházet. S tímto problémem jim pomohli dva zaměstnanci obchodu Lověna z Olomouce. Opatřovali pro skupinu zbraně a učili zacházení s nimi. Kromě zbraní bylo nutné také si opatřit různé výbušniny a třaskaviny. O to se postaral svým smělym plánem Karel Hynek. Věděl, že ve skladišti u lomu ve Velké Bystřici se třaskavin nachází dost a rozhodl se svých znalostí využít. Podařilo se mu tak získat značné množství výbušnin, které byly následně spolu se zbraněmi ukryty v podzemním bunkru u Oldřicha Štencla v obci.²⁰⁴ Tento bunkr se nikterak nelišil od ostatních v obci. Byl hluboký asi 4 metry a z jeho prvotní funkce jako ochranného místa se stal pro odbojovou skupinu místem výroby střeliva, granátů a různě silných náloží pro jejich protiněmecké akce.

Protože skupina trpěla nedostatkem nábojů, navštívila nedalekou obec Přáslavice. Zde se nacházela německá střelnice. Odtud bylo získáno mnoho nábojnic, které byly následně opatřeny náplní a střelou. Gestapo si velice brzy všimlo vzrůstající míry záškodnických akcí. Velkou starost jim dělalo vykradení skladu náloží u lomu Karlem Hynkem. Bylo zahájeno vyšetřování celé věci, ale nic se jim podařit nepodařilo.²⁰⁵ Gestapo moc dobře vědělo, že tyto nálože budou jednou někde použity a bylo jim také jasné, že v okolí Velké Bystřice zřejmě operuje odbojová skupina.

---

²⁰² Kolektiv autorů: Velká Bystřice: pohledy do dějin. Velká Bystřice, Velká Bystřice 2002, s. 102.

²⁰³ Jejich jména byla: Antonín Mádr, Václav a Stanislav Mikoňáškovi, Karel Hynek, Miroslav Zendulka, Walter Knappe, Josef Jedlička a František Štencl. Čermák, Miloslav: Partyzánský odboj na Velkobystřicku 1939-1945. Olomouc, Vlastivědný ústav 1969, s. 6.

²⁰⁴ Kolektiv autorů: Partyzánské hnutí v Československu za druhé světové války. Praha, Naše vojsko 1961, s. 126.

²⁰⁵ Čermák, Miloslav: Partyzánský odboj na Velkobystřicku 1939-1945. Olomouc, Vlastivědný ústav 1969, s. 7.

Velkobystřická skupina se také snažila od samého začátku spojit s ostatními skupinami z okolí. Antonín Mádr, jeden z členů velkobystřické odbojové skupiny měl kontakt na další odbojáře z řad Obrany národa. Odbočku Obrany národa v obci tvořili Josef Zima a Josef Sedláček. Mezi další skupiny, které Mádr kontaktoval, patřila skupina Lipový Květ.

Zapojením Arnošta Babince do velkobystřické skupiny došlo ke kontaktu s československou „V“ brigádou, kterou reprezentoval Miroslav Brňovják a jejich společná organizace probíhala prostřednictvím spojky.²⁰⁶

Velkobystřická skupina se v tomto období primárně zaměřila na vojenské transporty na tratích Olomouc – Krnov, Olomouc – Přerov a Olomouc – Zábřeh. Tyto transporty převážely vojenský materiál pro potřeby německých vojáků na frontě. V noci pod rouškou tmy vyskakovali na vagóny a snažili se na vojenském materiálu udělat co největší škody. Tyto sabotáže, mezi které patřilo sypání cukru do paliva vozidel, vypouštění benzínu, ničení pneumatik u motorek a aut, měly alespoň trochu v rámci omezených možností partyzánů zpomalit německou vojenskou mašinerii. Někdy se i stávalo, že vagóny a jejich náklad začaly hořet díky zápalným bombičkám, které partyzáni použili, aby rozžehli oheň při převážení nákladu, jako bylo seno nebo sláma.²⁰⁷ Vzhledem k tomu, že se na tyto sabotáže přišlo vždy až po vykládání vojenského materiálu v cílové stanici, bylo nemožné doložit, kde přesně na trase k této sabotáži došlo.

Pro větší efektivnost začali partyzáni napadat také německé vojenské hlídky provádějící kontrolu na tratích, ničit kolejnice, aby tak zbrzdili dopravu vojenského materiálu.

Roku 1942 řada z partyzánů pro svoji vlastní bezpečnost odešla do ilegality. Gestapo zvláště po spáchání atentátu na Hendricha svou činností proti partyzánům v oblasti navýšilo.

Velkobystřická skupina v roce 1943 přišla do styku s ruskými zajatci z Moravie v Mariánském Údolí a to hlavně za pomoci českých zaměstnanců podniku. Skupina je začala podporovat šatstvem a potravinami.²⁰⁸ Mnozí soucítily s jejich hrozným osudem a v druhé polovině roku se skupina snažila těmto zajatcům pomoci v útěku. Za tímto účelem byla naplánovaná nová akce. Cílem akce bylo zničit všechny evidenční materiály

---

²⁰⁶ Čermák, Miloslav: Partyzánský odboj na Velkobystřicku 1939-1945. Olomouc, Vlastivědný ústav 1969, s. 7.

²⁰⁷ Tamtéž.

²⁰⁸ Čermák, Miloslav: Partyzánský odboj na Velkobystřicku 1939-1945. Olomouc, Vlastivědný ústav 1969, s. 8.

a kartotéky o zajatcích, které obsahovala administrativní budova Moravie. Akce se moc nepovedla. Budova byla sice zapálena, ale včas byl požár uhašen.

V tomto období také skupina řešila svoje existenční problémy. Její počet již byl větší než na začátku a zásobování základními potravinami se stávalo již problematické. Ve skupině tak vyvstala otázka co dělat. Bylo rozhodnuto získat snopy obilí z nedalekého pole, které patřilo jednomu velkostatku a spolku a přemístit je na pole soukromých vlastníků. K tomu tedy nakonec došlo a obilí bylo následně vymláceno a semleto na mouku u velkobystřického mlynáře, který ochotně skupině odbojářů pomohl, i když věděl, že by ho v případě prozrazení čekal krutý trest. Mouka, protože byla vymlácena nelegálně, byla následně ukryta u Arnošta Babince v Družstevním mlýně. Nutno podotknout, že o akci věděli čeští četníci, avšak nijak proti partyzánům nezasáhli. Později dostali sice četníci příkaz k prohlídkám několika domů, ale nic nenašli.²⁰⁹ Díky častějším přepadům německých hlídek se poté začalo pátrat i po zbraních. Ty byly z bunkru u Štanců přemístěny do cihelny.

Ne však všichni z partyzánů měli jen čisté úmysly a chtěli pomáhat trpícím, což dokazoval případ partyzána Josefa Juřiny pocházející z Bludova, který se přidal ke skupině na podzim 1943. Tento člověk byl dříve několikrát trestaný a zřejmě si myslel, že se mu podaří obohatit díky partyzánským akcím. Přesvědčoval členy velkobystřického odboje, aby přepadávali domy bohatých lidí, o kterých se vědělo, že mají značné finanční prostředky. Partyzáni se však zlákat k těmto zlým činům nenechali a Juřinu u Bukovan zastřelili.²¹⁰

Koncem roku 1943 byla naplánována a uspořádána nová akce. Cílem bylo osvobodit alespoň několik ruských zajatců. To se již setkalo s úspěchem. Tito zajatci se poté přidali na krátký čas k odbojové skupině a později byli i dopraveni k partyzánským jednotkám operujících v okolí Beskyd.

Část partyzánů se odpojila a odešla k svému novému působišti v lese u Smilova, kde byl zbudován pro jejich akce bunkr, který se stal jejich základnou a sloužil jim k výpadům do okolí. Byli poměrně dobře zásobeni, protože se jim podařilo ještě před přesunem vykrást vojenský transport ve Velké Bystřici, který obsahoval alkoholické nápoje pro německé vojáky na frontě. Tento alkohol následně vyměnili za potraviny

---

²⁰⁹ Čermák, Miloslav: Partyzánský odboj na Velkobystřicku 1939-1945. Olomouc, Vlastivědný ústav 1969, s. 8.

²¹⁰ Tamtéž.

a používali ho jako platidla. Tato skupina i nadále koordinovala svou činnost pomocí spojek s velkobystřickou skupinou.

V roce 1943 také v oblasti vznikalo mnoho odbojových skupin. Ty však mnohdy neměly dlouhého trvání a velice brzy se rozpadly a jejich části přešly k velkobystřické skupině.

Roku 1944 již podporovalo odbojovou skupinu několik desítek pomocníků. Hnutí bylo lépe organizované a poměrně po celé oblasti rozvětvené. Aktivní část skupiny se sestávala z 10 až 15 členů.²¹¹ Čím více však její aktivita rostla, tím více rostla i činnost Gestapa a německých hlídek v oblasti. Tyto hlídky se zaměřovaly nyní na ostrahu důležitých železničních tratí. Také domovní prohlídky v domech ve Velké Bystřici se stále opakovaly a byly důslednější.

Pomalou se štěstěna, která byla do té doby na straně partyzánů, začala vytrácet. V dubnu 1944 byla naplánována další akce. Cílem bylo vykolejit nákladní vlak a to přímo v Milovském tunelu. Dne 18. dubna se partyzáni rozdělili na dvě skupiny, kde každá měla svého velitele. První šla směrem k tunelu obhlédnout situaci a druhá mezitím směřovala do Hrubé Vody pro nářadí, aby mohli rozšroubovat kolejnice. Problém byl ten, že u tunelu v tu dobu pracovali dělníci. Ti sice partyzány do tunelu pustili, ale urychleně mezitím zalarmovali německé síly. Poblíž také pracovalo několik německých myslivců, kteří partyzány hned napadli. Došlo k vzájemné přestřelce a jeden z německých myslivců byl zabit. Partyzáni věděli, že se jim už v této fázi akce nezdařila, protože došlo k prozrazení a střelba v okolí jen předznamenávala, že se v okolí zanedlouho objeví jednotky Gestapa a německé armády. Bylo rozhodnuto ustoupit. Druhá skupina mezitím směřovala k tunelu a po cestě potkala jednoho ruského zajatce, který jim sdělil, že došlo k napadení skupiny první. Druhá skupina se tedy stáhla zpátky. První skupina se mezitím rozdělila a každý jednotlivě směřoval do Velké Bystřice, kde se také později setkali u Karla Hynka v jeho domě.²¹² Odtud pak někteří členové skupiny odešli do lesů a někteří až na Slovensko.

Gestapo začalo po partyzánech opravdu intenzivně pátrat. Moc se jim však nedařilo, až do té doby dokud se jim nedostalo do rukou udání, které prozrazovalo úkryt partyzánské skupiny ve Velké Bystřici a tak dne 24. dubna 1944 brzy ráno Gestapo obklíčilo Hynkův dům.²¹³ I když bylo několik členů velkobystřické skupiny toho dne zatčeno, některým se přece jenom podařilo z domu uprchnout, dále se ukrývali a bojovali

---

²¹¹ Kolektiv autorů: Velká Bystřice: Minulost a současnost. Ostrava, Profil 1977, s. 162.

²¹² Čermák, Miloslav: Partyzánský odboj na Velkobystřicku 1939-1945. Olomouc, Vlastivědný ústav 1969, s. 11.

²¹³ Kolektiv autorů: Velká Bystřice: Minulost a současnost. Ostrava, Profil 1977, s. 163.

za svou věc. Mezi uprchlími byl i Karel Hynek ml., který uprchl do Droždína, kde si obstaral civilní šaty a poté uprchl směrem k Bludovu na Šumperku, kde byl později Gestapem zatčen.²¹⁴

Akce velkobystřické skupiny byly na 7 měsíců citelně ochromeny. Nebyly však zcela ukončeny. V listopadu 1944 se třem zbývajícím členům skupiny podařilo zkontaktovat partyzánskou brigádu Jan Žižka. Následně jim byl přidělen velitel Alexandr Nikolskij a skupina se vrátila do Velké Bystřice. Jejich novými úkoly zde bylo obstarávat potravinové lístky, ošacení a zbraně.²¹⁵ Mělo také dojít k náboru nových členů a pomocí nich dělat nové záškodnické akce.

Za své nové sídlo ve Velké Bystřici si zvolili bývalou palírnu. Mezi první jejich akce patřilo přepadení obecních úřadů v Doloplazích a Lošově. V lednu a únoru 1945 se zaměřili na četnické stanice ve Vacanovicích, Doloplazích, Tršicích a Velkém Újezdě.²¹⁶ Cílem zde bylo především získání zbraní. Při pochodu smrti zajatců v okolí Velké Bystřice pomáhali mnohým z nich k útěku. Skupina v této době již čítala zase mnoho členů.

Na konci února byly v noci z 21. na 22. února 1945 naplánovány dvě na sobě nezávislé akce. První z nich měla za úkol položit výbušniny na železniční trať Olomouc – Praha v okolí Štěpánova. Tato akce však byla neúspěšná, protože partyzány vyrušila německá hlídka. Druhá akce měla za úkol zničit v obci Týneček stožár vysokého napětí. Sem však tato skupina ani nedorazila, protože u Bukovan je zastihli němečtí členové domobrany a následně je předali do Olomouce Gestapu. Gestapo se z nich snažilo dostat informace, které by je přivedli na stopu ostatních členů skupiny. Přišlo na řadu mučení, při kterém se jim podařilo oba partyzány „zlomit“. O jejich zatčení partyzáni nevěděli.²¹⁷

Gestapo se spojilo se členy německé armády a ochranné policie a ještě tentýž den v brzkých ranních hodinách vyrazilo do Velké Bystřice. Dům, kde se nacházeli jen 4 členové skupiny, byl obklíčen.²¹⁸ Němci vnikli do domu a začali s prohlídkou. Když chtěli prohlédnout i půdní prostory došlo k přestřelce a Němci byli z domu vytlačeni. Podařilo se jim však zatknout jednoho partyzána a obyvatelku domu. Po další přestřelce byl zabit

---

²¹⁴ Kolektiv autorů: Velká Bystřice: pohledy do dějin. Velká Bystřice, Velká Bystřice 2002, s. 103.

²¹⁵ Kolektiv autorů: Velká Bystřice: pohledy do dějin. Velká Bystřice, Velká Bystřice 2002, s. 104.

²¹⁶ Čermák, Miloslav: Partyzánský odboj na Velkobystřicku 1939-1945. Olomouc, Vlastivědný ústav 1969, s. 16-17.

²¹⁷ Čermák, Miloslav: Partyzánský odboj na Velkobystřicku 1939-1945. Olomouc, Vlastivědný ústav 1969, s. 18.

²¹⁸ V domě se v té době ze skupiny nacházeli V. Mikolášek, W.Knappe, V. Najkornová a A. Nikolskij
Čermák, Miloslav: Partyzánský odboj na Velkobystřicku 1939-1945. Olomouc, Vlastivědný ústav 1969, s. 18.

velitel olomouckého Gestapa Schlesinger.²¹⁹ Němci plni rozhořčení nad smrtí jejich velitele vzali do rukou granáty a použili je na Nyklův dům, který následně hořet a v něm našli všichni partyzáni smrt.²²⁰

Poté došlo ve Velké Bystřici k velké vlně zatýkání a prohlídkám domů. I když velkobystřická skupina nebyla úplně zlikvidována, tak její činnost po této akci byla úplně ukončena. Její zbývající členové se buď ukryvali anebo se přidali k menším partyzánským skupinkám v okolí.

Velkobystřická odbojová skupina patřila k jedněm z nejvíce aktivních skupin v oblasti Velké Bystřice a to už od svého začátku. Povzbuzovala český národ k odporu vůči nechtěné nadvládě a k boji za svobodu. Její odkaz poté šířili další povstalecké skupiny v oblasti.

---

²¹⁹ SOkA Olomouc, Fond Místní národní výbor Velká Bystřice, Úřední knihy, Pamětní kniha obce (1944) 1945-1947, inv. č. 17.

²²⁰ Kolektiv autorů: Velká Bystřice: Minulost a současnost. Ostrava, Profil 1977, s. 165.

IV. Kapitola – Velký Újezd

IV. 1. Obec v letech po Mnichovské dohodě až do roku 1942

Velký Újezd se nachází asi 18 km východně od Olomouce. Má převážně zemědělský charakter, který spolu s bohatou historickou i kulturní tradicí dokresluje celý obraz obce. Je také domovem celé řady významných osobností českých dějin.

Po Mnichovské dohodě z konce září 1938 se začalo ze strany českých obyvatel obce nazírat na Němce jinak, než doposud. Z jejich dosavadních sousedů se tak stávali nepřátelé. Z dříve poklidného soužití vykristalizovaly silné národnostní protiklady.

V rámci vzniku nového hraničního uspořádání obsadila německá armáda nejbližší obce. Nová hranice zde byla vytyčena až na samé hranici blízkých lesů, což pro obyvatele Velkého Újezda znamenal velký problém, zvláště pro ty, kterým obživu tvořila práce v lesnictví.²²¹ Mezi tyto lidi patřila skupina řemeslníků, lesních dělníků a povozníků, kteří jen nelibě nesli, že místo, kde dříve tak tvrdě pracovali, se nyní nacházelo na německém území. Za tuto novou hraniční čáru nebyl nikdo z Čechů vpuštěn. Tato hranice také i zde byla vedena bez ohledu na hranice obecního katastru a díky tomu některé parcely obce zůstaly v německém záboru. Obecní představitelé se proto domluvili, že je třeba kontaktovat delimitační komisi a zařídit vyproštění neprávem zabraných parcel. Veškerá snaha obecního zastupitelstva však byla marná.

Jelikož se z obce stala obec pohraniční, došlo i zde ke vzniku celního úřadu a to dne 20. října 1938. Do obce v této době zavítali i členové finanční stráže a byla posílena četnická stanice.²²² Obec v této době přivítala do svých řad i několik rodin uprchlíků z obsazeného pohraničí.

Zima roku 1939 přinesla první drobné změny pro lesní dělnictvo, které získalo propustky do Němci zabraného území. Mohli zde tedy znovu pracovat, jako předtím, ale to jen kvůli tomu, že v tomto období se těžební činnost navyšovala a v německém záboru nebylo dost pracovních sil.²²³

---

²²¹ Domes, Karel: Velký Újezd a okolí v minulosti a přítomnosti. Ostrava, Profil 1974, s. 74.

²²² SOkA Olomouc, Fond Místní národní výbor Velký Újezd, Úřední knihy, Pamětní kniha obce (1922) 1945-1972, inv. č. 33. s. 88.

²²³ SOkA Olomouc, Fond Místní národní výbor Velký Újezd, Úřední knihy, Pamětní kniha obce (1922) 1945-1972, inv. č. 33. s. 89.

Toto neklidné období českých dějin se promítlo v obci neustálým strachem z blízké budoucnosti. Šířily se i fámy, že se nakonec německá armáda dá na pochod a zabere celé území již tak okleštěné druhé republiky. To vše vyvrcholilo dne 15. března 1939. Kolem půl jedenácté dopoledne byly v obci spatřeny první kolony německé armády. Aby nedošlo k provokacím ze strany českých obyvatel, byli informováni místní četníci, aby se postarali o poklidný průjezd německých vojsk obcí. V hostincích bylo zakázáno prodávání alkoholu, aby někdo svou stísněnost z této nečekané události neřešil alkoholem a následně neudělal nějakou hloupost.

Někteří občané se nespokojili s tou situací a zvolili formu emigrace jako projevu otevřeného odporu vůči protektorátní správě. Jednalo se o Jaroslava Švarce, Aloise Fröhlicha a Bohumila Bednaříka, kteří prodělali později vojenský výcvik v Anglii a poté se aktivně zapojili do války.²²⁴

Na příkaz Hranického okresního úřady byly všem občanům zabaveny jejich zbraně.²²⁵ Důvodem zřejmě bylo, aby se nedostaly do rukou nepřátel nacistického Německa. V obci musely být také vyvěšeny vlajky symbolizující nový režim spolu s dalšími novými nařízeními a zákony.

Dne 21. dubna 1939 byl vyhlášen den usmíření.²²⁶ Protektorátní správa se tak snažila vyhnout napětí mezi Němci a Čechy. Mezi zákazy byly také nově zahrnuty taneční zábavy v obci spolu s přísným trestáním v rámci předražování výrobků. K tomu však v obci nedocházelo, protože velkou výhodou bylo dobré zásobování všech obchodů a to i v počátcích nově fungujícího přidělového systému. Ten byl zaveden ke dni 1. září 1939 spolu s lístky na mýdlo. Později byly zavedeny i odběrové lístky na uhlí.

Překročení hranic s Polskem německou armádou v ranních hodinách 1. září 1939 bylo v obci vnímáno jako předzvěst rozsáhlejšího světového konfliktu. Všichni s napětím sledovali, jak se k situaci postaví západní velmoci. Druhá světová válka se ve světě rozhořela naplno.

Již první dny roku 1940 se nesly ve znamení zavedení tzv. vázaného hospodářství. Hned ode dne 1. ledna byly nařízeny povinné dodávky mléka.²²⁷ Lidé naštěstí byli dobře

---

²²⁴ Domes, Karel: Z historie Velkého Újezda a okolí. Olomouc, Osvětová beseda 1967, s. 66.

²²⁵ SOKA Olomouc, Fond Místní národní výbor Velký Újezd, Úřední knihy, Pamětní kniha obce (1922) 1945-1972, inv. č. 33, s. 90.

²²⁶ SOKA Olomouc, Fond Místní národní výbor Velký Újezd, Úřední knihy, Pamětní kniha obce (1922) 1945-1972, inv. č. 33, s. 91.

²²⁷ SOKA Olomouc, Fond Místní národní výbor Velký Újezd, Úřední knihy, Pamětní kniha obce (1922) 1945-1972, inv. č. 33, s. 92.

zásobeni a tak zatím nestrádali. V únoru vznikly v obci pravidelné noční hlídky. Hlídky tvořili obvykle 4 lidé, kteří byli kontrolováni četníkem.

Když došlo k napadení Francie Německem, museli občané Velkého Újezda vždy s každým německým vítězstvím vyvěšovat slavnostní nacistické vlajky. V obci se také poslouchal zahraniční rozhlas londýnský a moskevský i to i přes přísný zákaz.²²⁸ Ten jediný poskytoval přesné a propagandou nezkreslené informace o aktuálním dění na frontě.

V rámci upevnění germanizace v obci musely být všechny pomníky prezidentů spolu se symboly první republiky odstraněny. Němci se tak snažili vymítit z mysli lidí tuto zaniklou éru českých dějin. V obci byly proto zničeny dvě sádrové sochy prezidentů Masaryka a Beneše. Obrazy, na kterých byli oba zobrazeni a které se nacházely v obci, byly uschovány.²²⁹

Změny v obecním zastupitelstvu, stejně jako v mnoha dalších okolních obcích, na sebe ani v tomto případě nenechaly dlouho čekat. 6 z nich jich muselo opustit své pracoviště. 2 z obecní rady a 4 z obecního zastupitelstva.²³⁰ Nahrazení byli, jak už bývalo zvykem, pro německou správu přijatelnějšími německými obyvateli obce.

Pro protektorátní režim ještě v tomto období pracovali na důležitých zastupitelských úradech čeští úředníci, kteří se snažili obětavě pomáhat lidem, pokud to bylo jen v jejich moci. Také díky jim byla v červnu 1940 zřízena ve Velkém Újezdě veřejná měšťanská škola, které byla vyhrazena, díky starostovi obce Viktoru Kovaříkovi, jedna budova.²³¹ Byl to velký úspěch pro obec, protože krátce po této události vyšlo nařízení, které zakazovalo zřizování dalších českých škol. Tato škola se tak stávala ostrovem národního uvědomění a vlastenectví v obci. Do této školy, která zahájila svou činnost pro školní rok 1940/41 bylo přijato 6 učitelů. Nevýhodou ve škole byl nedostatek školních učebnic a tak se žáci převážně učili z poznámek, které jim nadiktovali učitelé. Škola to neměla zrovna jednoduché, k čemuž přispěly i německé revize školních učebnic a knihoven. Mnohé učebnice musely být z oběhu staženy, protože nevyhovovaly protektorátnímu režimu. Mnoho převážně cenných knih naštěstí bylo před zničením uchráněno u soukromých osob.

Německá okupační moc také cítila ohrožení ze strany církevních představitelů a církevních svátků, které v minulosti ovlivnily české dějiny. Tak bylo v obci zakázáno

---

²²⁸ SOKA Olomouc, Fond Místní národní výbor Velký Újezd, Úřední knihy, Pamětní kniha obce (1922) 1945-1972, inv. č. 33, s. 93.

²²⁹ Tamtéž.

²³⁰ Tamtéž.

²³¹ SOKA Olomouc, Fond Místní národní výbor Velký Újezd, Úřední knihy, Pamětní kniha obce (1922) 1945-1972, inv. č. 33, s. 94.

slavit svátek Cyrila a Metoděje, Mistra Jana Husa a svatého Petra a Pavla. Obyvatelé Velkého Újezda však toto nařízení nebrali nijak vážně. Jen zaměstnanci podniků, které byly Němci kontrolovány, se museli podřítit.²³²

S lednem 1941 zažila obec další útrapy spojené nejen s válkou v Evropě, ale i s počasím. Napadlo mnoho sněhu a doprava v okolí byla mnohdy velice ztížena. Proto byla nařízena v obci pracovní povinnost, jejímž úkolem bylo odstranit sněž z cest. Byl také velký nedostatek paliv. Kvůli tomu musela být i škola na čas uzavřena a byly vyhlášeny uhelné prázdniny. Díky sněhové nadílce vzniklo i několik škod v obci. Na několika místech bylo přerušeno telefonní vedení spolu s elektrickým. Zpracování dřevin v blízkém lese bylo také na nějaký čas přerušeno.²³³

V únoru 1941 se začaly více úřady zaměřovat na preventivní kontroly. Mnohdy zpřísněné kontroly se hlavně týkaly povinného zatemňování a mlýnů. Tyto kontroly prováděli kontroloři s pomocí četníků. Snahou bylo zamezit mletí v mlýně na černo a tak se mnohdy stávalo, že kontroloři číhali na lidi u cest k mlýnům. Kdo zde byl chycen s tím, že nese do mlýna něco semlít na černo, byl pokutován.

Gestapo na jaře 1941 čas od času zavítalo i do Velkého Újezda a to jednak proto, aby se přesvědčilo o dobré práci místních četníků a také proto, aby bylo informováno o případných protiněmeckých činnostech. Návštěva Gestapa v obci vždy vyvolávala v očích místních strach, protože nikdo si nemohl být jistý, zda nebyl udán a zda si Gestapo nejde po něj.

Na jaře 1941 se také značně prohloubily problémy rolníků s osivem a s hnojivem, které dostávali jen ve velmi malém množství. Osetí bylo stanoveno německými úřady vždy v přesně plánovaném osevním plánu. Osevní plán byl podkladem pro povinné dodávky obilí. Zemědělci také byli často vyzýváni, aby své povinné dodávky plnily a dodali je komisařům Výsadní obilní společnosti.²³⁴

V další fázi perzekucí vůči českému národu byli zasaženi členové Sokola. Stejně jako na jiných místech i zde jim byl zabaven majetek a uložen v budově okresního úřadu v Hranicích.

V roce 1941 nabyl poměrně velkého významu dřevozpracující průmysl v obci a to díky polomu vzniklém po jedné z jarních vichřic v nedalekých lesích. Dřevo pro kulatiny

---

²³² SOKA Olomouc, Fond Místní národní výbor Velký Újezd, Úřední knihy, Pamětní kniha obce (1922) 1945-1972, inv. č. 33, s. 95.

²³³ Tamtéž.

²³⁴ Moravský deník, ročník 35, Živnostenský závod tiskařský a vydavatelský, 1940, č. 253, 26. 10. 1940, s. 2.

najednou bylo tolik, že to místní pily v Sudetech nestíhaly zpracovávat. Pomoc s odvozem poskytla i jedna německá firma, která kulatiny vykupovala. V obci byla mezitím nově rekonstruována a modernizována pila bratrů Kovaříků, která se ihned stala druhou největší a to v celém hranickém okrese. I když na odstranění polomu pracovalo mnoho lesních dělníků, byly zřízeny povinné pracovní oddíly, které jim měly pomoci.²³⁵

V obci také byly uskutečněny dobročinné sbírky pro Německý červený kříž spolu se sbírkou barevných kovů. Obě tyto sbírky však neměly moc velký úspěch.

Bojovat s nacismem na frontách i v zázemí byla hlavní myšlenka odbojových záškodnických skupin v celém Protektorátu Čechy a Morava. Také zde se projevila jejich činnost. Dne 16. srpna 1941 se konaly v obci hody. V ten den se v obci rozšířila zpráva, že došlo k přerušení telegrafního a telefonního dálkového kabelu. Nikdo však v tu chvíli nevěděl, zda to byla sabotáž nebo nehoda. Všichni ale hned dostali strach, protože každý věděl, že tento dálkový kabel je pro Němce velmi důležitý a že se to neobejde bez německé reakce. Gestapo poslalo do obce policejní jednotku, které dorazila do Velkého Újezda dne 28. srpna 1941. Následné vyšetřování odhalilo, že byl skutečně dálkový kabel sabotován. Gestapo si myslelo, že to mají na svědomí místní obyvatelé a tak namátkově zatkl několik občanů, kteří byli následně vyslýcháni. Gestapu se však i přes všechna vyhrožování a zastrahování viníka nepodařilo najít a to ani poté, co byla vypsána odměna 10 000 korun.²³⁶

Z tohoto období také obec zasáhla první vlna perzekucí. Gestapo zatkl díky udání ze zdejších obyvatel Jana a Josefa Sýkorovi. Josef Sýkora byl později propuštěn, ale jeho otec, který měl osobní problémy s úřední správou, byl poslán do koncentračního tábora, kde zahynul.²³⁷ Mezi dalšími zatčenými byli Otto Zapletal za protiněmecký výrok pronesený v autobuse a dělník Metelka. Oba však byli z vězení nakonec propuštěni. Gestapo si tak chtělo vynutit slepou poslušnost českého lidu.

Co se týká kolaborantství a udávání lidí za porušování nařízení v obci, nebylo zde nijak vážné. Udávání z politických důvodů zde nebylo nikdy hlášeno, ale hlášení o porušování povinných dodávek přece jenom byla častá. Na okresním úřadě v Hranicích však na ně nebyl příliš brán zřetel, tak si mohlo české obyvatelstvo ve velkém Újezdu často

---

²³⁵ SOKA Olomouc, Fond Místní národní výbor Velký Újezd, Úřední knihy, Pamětní kniha obce (1922) 1945-1972, inv. č. 33, s. 98.

²³⁶ Domes, Karel: Z historie Velkého Újezda a okolí. Olomouc, Osvětová beseda 1967, s. 69.

²³⁷ SOKA Olomouc, Fond Místní národní výbor Velký Újezd, Úřední knihy, Pamětní kniha obce (1922) 1945-1972, inv. č. 33, s. 100.

oddychnout.²³⁸ Vážnější udání bylo jen to, které bylo poskytnuto Gestapu. To vždy důsledně danou věc vyšetřilo a znamenalo vždy vážné následky pro občany obce.

V červnu 1942 začal platit pro obec zákaz prodeje ovoce a zeleniny. Vše se muselo odevzdávat ve sběrnách. Došlo také k nařízení sbírat pecky meruněk, třešní a broskví.

S rostoucím nedostatkem díky přidělovému systému se rozhodlo mnoho lidí si pomoci jinak a to ve formě náhražek. Začal se vařit čaj z jahodového listí, šípků a lipových květů. Pro kuřáky důležitý tabák se také nahrazoval doma pěstovaným. Tento tabák pak různými způsoby upravovali a našli se i tací, kteří tabák upravovali podle originálních fermentačních návodů. Pro lidi kouřící tabák z dýmek nastal tímto také problém. Vypomohli si však sušením různých květů a míchali tento náhražkový tabák se vším, co doutnalo. V obci se rozvíjel i černý obchod, kde se dala většina nedostatkového zboží sehnat.²³⁹

V roce 1942 byl také zřízen na obecním úřadě v obci telefon, který měl sloužit k rychlejší komunikaci s úřadem.²⁴⁰ Bylo to již doznívání rozšiřování telefonizace v rámci venkova z roku 1941, kdy se ve většině případů dostalo obcím smluvní veřejné telefonní hovorny.²⁴¹ Díky Okrašlovacímu spolku působícím v obci došlo také ke značným úpravám u místního hřbitova, kdy došlo k postavení průčelní zdi, upravení parčíku před hřbitovem a vydláždění hřbitovní cesty.

Od listopadu 1942 se zavedly odběrové lístky i na cukrovinky, které se nyní nesměly volně prodávat. Byly také nařízeny četné sběrové akce.²⁴²

IV. 2. Karta se obrací: léta 1943–1944

Začátek roku 1943 přinesl zvýšení kontrol zemědělců z Velkého Újezda, které se prováděly více namátkově a stále s větší intenzitou. Každý rolník musel z nařízení

---

²³⁸ SOKA Olomouc, Fond Místní národní výbor Velký Újezd, Úřední knihy, Pamětní kniha obce (1922) 1945-1972, inv. č. 33, s. 92.

²³⁹ SOKA Olomouc, Fond Místní národní výbor Velký Újezd, Úřední knihy, Pamětní kniha obce (1922) 1945-1972, inv. č. 33, s. 102.

²⁴⁰ SOKA Olomouc, Fond Místní národní výbor Velký Újezd, Úřední knihy, Pamětní kniha obce (1922) 1945-1972, inv. č. 33, s. 125.

²⁴¹ Moravský deník, ročník 36, Živnostenský závod tiskařský a vydavatelský, 1941, č. 102, 16. 1. 1941, s. 2.

²⁴² SOKA Olomouc, Fond Místní národní výbor Velký Újezd, Úřední knihy, Pamětní kniha obce (1922) 1945-1972, inv. č. 33, s. 102.

okupační správy mít přesně zvážené veškeré obilí a dále označené jednotlivé druhy obilí. Kontrol se občané nijak zvláště nebáli, vždy měly uspokojivý průběh.

V březnu 1943 i zde byly zavedeny pracovní knížky pro efektivnější plnění pracovní povinnosti. Knižka obsahovala záznam o pracovní činnosti vlastníka v příslušném pracovišti. I zde se projevila vzájemná solidarita mezi českými obyvateli, kdy mnohdy docházelo k tomu, že české podniky žádaly po okupační moci větší příliv zaměstnanců a tím mnoho z českých občanů zachránily před odsunem na nucené práce do Německa. Také zdejší moderní pila se v tomto způsobu záchrany angažovala. Pracovalo zde o 10 lidí více, než bylo nutné.²⁴³

Ze stavební činnosti v obci byla schválena v tomto roce stavba vodovodu a zřízení zemědělského útulku pro děti rolníků. Obec se také obohatila o rozhlas a to z příkazu okresního úřadu v Hranicích.

V obci, stejně jako snad na všech místech po celém Protektorátu, vznikaly protiletadlové bunkry. Byla také ustavena protiletadlová ochrana. V jejím čele stál František Příkryl.²⁴⁴ Jeho úkolem bylo zaškolit obyvatele o možnostech ukrytí před nebezpečím leteckého bombardování a pořádal také ve spolupráci s místním hasičským sborem různé cvičení jako prevenci. Domy byly vybaveny pro případ požáru pískem a vodou.

I se stále rozmáhajícím se poslechem zahraničního rozhlasu v obci si okupanti v této době poradili. Všechny přijímače musely být opatřeny speciálními štítky, na nichž bylo napsáno, že poslech zahraničního rozhlasu se trestá smrtí. Všem radiopřijímačům stejně jako v okolních obcích byly vyjmuty součástky pro poslech krátkých vln. Lidé tento zákaz i zde často obcházeli a stávali se tak cílem udavačů. Jelikož byla četná udání pouze anonymní, nebyl na ně brán zřetel a šetření v této věci bylo odloženo.

Od dne 15. září 1943 došlo v obci k zastavení činnosti všech mlýnů. Okupační správa nařídila zvýšení kontrol a tak byly u cest často pozorováni kontroloři.

S dlouhým trváním válečného stavu spolu s přibývajícím nedostatkem snad všech pro život důležitých věcí se rozmohl i směnný obchod. Platidlem se stávaly cigarety, protože jich bylo málo a staly tak se vzácností. 1 cigareta se dala i dobře prodat. Její cena mnohdy vyšplhala na 10 a více korun. Někteří z lidí si tak brzy přišli prodejem cigaret na poměrně slušný obnos peněz.

---

²⁴³ SOKA Olomouc, Fond Místní národní výbor Velký Újezd, Úřední knihy, Pamětní kniha obce (1922) 1945-1972, inv. č. 33, s. 103.

²⁴⁴ Tamtéž.

Kulturní život v obci byl po ukončení činnosti Sokola na velmi nízké úrovni. Kultura v obci se formovala kolem ochotnického spolku vedeného místními učiteli. Postupem času se rozvíjel a byl na dobré cestě se stát hlavním poskytovatelem české kultury v oblasti. Ochotnickou činnost také pozvedli bratři Viktor a Jaroslav Kovaříkové. Tito dva bratři byli zároveň režiséry i herci. Někdy se stávalo, že do obce zavítali i olomoučtí umělci. Pro český lid ve Velkém Újezdě to bylo každé kulturní představení jakýmsi svátkem, který jim pomáhal zapomenout na strasti války.

V letních měsících se stával Velký Újezd i rekreačním střediskem pro obyvatele z měst a to převážně o letních prázdninách. Mezi významnými rodáky, kteří se sem za odpočinkem a únikem z velkoměsta vraceli, patřil i místní rodák a básník František Nechvátal, který pobýval v Praze.²⁴⁵

S postupnými porážkami německé armády se i v obci začaly stupňovat množství povinných dodávek a to hlavně masa. Kdo plnil dodávky, byl finančně odměněn. Tím si Němci chtěli zaručit i budoucí dobrý průběh pravidelných dodávek. V této době však předepsaný počet masa nedodal nikdo. Byl nedostatek. I tak se podařilo získat pro rolníky prémie.

I zde bylo zřízeno Kuratorium pro výchovu mládeže.²⁴⁶ Okresním úřadem v Hranicích byl do funkce jeho představitele navržen jeden z místních učitelů. Ten však ze zdravotních důvodů tuto funkci odmítl. Jeho místo zaujal pak někdo jiný. Kuratorium v obci nebylo nijak zvláště početně rozsáhlé. Jeho členství se sestávalo z 22 lidí. Jejich hlavní náplní v obci bylo pořádání výletů do okolí a pěstování tělesné zdatnosti. Kulturní vyžití však pro ně v obci nebylo nalezeno žádné. Z českých organizací toto byla v obci jediná, kde se mohla česká mládež scházet. Tato organizace také nebyla vedena v přesně protektorátním nařízení.²⁴⁷

Dne 15. března 1944 se měla v obci konat slavnost na počest pátého výročí zřízení Protektorátu. V obci musely být vyvěšeny německé vlajky. Také měl jeden z řečníků vystoupit a veřejně k obyvatelům obce promluvit, to se však nestalo. Oslava tímto byla vykonána a prohlášena za skončenou.²⁴⁸

---

²⁴⁵ SOKA Olomouc, Fond Místní národní výbor Velký Újezd, Úřední knihy, Pamětní kniha obce (1922) 1945-1972, inv. č. 33, s. 103.

²⁴⁶ Kuratorium mělo postupně nahradit všechny zakázané české spolky a organizace. Kolektiv autorů: Olomouc: Malé dějiny města. Olomouc, Univerzita Palackého 2002, s. 257.

²⁴⁷ SOKA Olomouc, Fond Místní národní výbor Velký Újezd, Úřední knihy, Pamětní kniha obce (1922) 1945-1972, inv. č. 33, s. 106.

²⁴⁸ SOKA Olomouc, Fond Místní národní výbor Velký Újezd, Úřední knihy, Pamětní kniha obce (1922) 1945-1972, inv. č. 33, s. 106.

6. července 1944 byly poprvé nad Velkým Újezdem pozorovány americké bombardovací svazy. Byla to impozantní ukázka spojenecké nadvlády ve vzduchu. Letěly z jihu na sever ve formaci, kterou německá letadla nenarušovala, protože měla již existenční potíže spojené s trvalým nedostatkem paliva a zkušených pilotů. Přelety byly v obci ohlašovány sirénou v podnicích a ve školách a každý se běžel ukrýt. Dělníci obvykle využívali vybudovaných krytů přímo v podnicích, školáci v okolí školní budovy. Někdy se i stávalo, že když se potřebovala spojenecká letadla zbavit nákladu, shazovala prázdné barely. Několik barelů dopadlo i do oblasti Velkého Újezda. Tyto přelety se časem několikrát opakovaly a jednou se německé letectvo odhodlalo tuto formaci napadnout. Při tomto pokusu však dvě německá letadla byla sestřelena a spadla v okolí do lesů. Jednou bylo také v obci pozorováno, že při zpátečním přeletu spojeneckých bombardérů jeden z bombardérů začal hořet a zřít se nedaleko Oseka nad Bečvou.²⁴⁹ Jeho posádka byla Němci zajata. Pozorování bombardovacích svazů spojeneckých armád dávalo lidem důvěru v brzký konec války.

Na nucené práce do Německa byl povolán celý ročník 1927. Celkem z obce pro nucené práce do Německa odešlo 5 děvčat a několik mužů. Většina mužů skončila v různých německých nebo rakouských městech. Mezi tato města patřili především Berlín, Stuttgart a Esslingen. Mnoho lidí také bylo od nucených prací zachráněno a to hlavně díky jednomu úředníkovi z pracovního úřadu. Ten se jmenoval Jenda Přikryl a hlavně jemu mnoho lidí vděčí za svůj život. Velice obětavě pomáhal ničit všechny pracovní příkazy, i když věděl, že by ho za to čekal velmi těžký trest v případě, kdy by byla jeho vlastenecká činnost odhalena.²⁵⁰

V letních měsících roku 1944 se také více projevovala činnost partyzánů z blízkých lesů. Ti se často stahovali z lesů do Velkého Újezda na návštěvy místních obyvatel pro získání nových informací.

V tomto období došlo k nehodě na pile bratří Kovaříků. Vypukl zde rozsáhlý požár, na jehož hašení byly dokonce povolány dva hasičské sbory. Mnoho občanů při této nehodě šlo pomáhat s nošením vody, aby byl oheň co nejrychleji zdolán. Německé úřady zprvu tuto nehodu vyšetřovaly jako sabotáž a to i přesto, že by poškozen majetek českých občanů. To ovšem nedávalo moc smysl, že by byla uskutečněna sabotáž v českém podniku.

---

²⁴⁹ SOKA Olomouc, Fond Místní národní výbor Velký Újezd, Úřední knihy, Pamětní kniha obce (1922) 1945-1972, inv. č. 33, s. 107.

²⁵⁰ SOKA Olomouc, Fond Místní národní výbor Velký Újezd, Úřední knihy, Pamětní kniha obce (1922) 1945-1972, inv. č. 33, s. 108-110.

Nakonec se však ukázalo, že se opravdu jednalo o nehodu, kdy došlo ke vznícení díky rozpálené dlážce v kotelně.²⁵¹

V obci byl v roce 1944 založen fotbalový klub, kterému bylo vybudováno i hřiště. Místo pro hřiště zařídil pro sportovce starosta obce Viktor Kovařík.

V listopadu 1944 bylo nařízeno neosvětlovat hroby svíčkami, protože jejich světlo mohlo sloužit jako orientační bod pro noční bombardovací letadla. Nesmělo se také hroby ozdobovat bylinami a věnci z přírodních květů. Důvodem byl velký nedostatek. I tato dříve běžné věc byla nyní zakázána a lidé tak museli uctít Památku mrtvých jen velice chudobně.

Dne 3. listopadu byly zavedeny noční hlídky, jako jedno z dalších nařízení okupační správy.

Vánoce roku 1944 byly také skromné. Panoval už úplný nedostatek. Lidem to ale moc nevadilo, protože věděli, že se jich blíží konec nenáviděného Protektorátu.

IV. 3. Čas vítězství: rok 1945

I do Velkého Újezda dorazila v tomto období v rámci opevňovacích prací poměrně početná skupinka již všude v okolí známých zákopníků. A tak se v lednu 1945 objevilo v obci kolem 500 těchto pracovníků.²⁵² Počáteční problém s jejich ubytováním byl vyřešen s využitím prostorů místní školy, bývalé sokolovny a některých soukromých bytů. Pro tak velký počet lidí se také musela obstarat strava, protože jejich práce byla mnohdy těžká a museli být dobře živeni, a tak se pro zákopníky vyvažovalo v místním hostinci. Obranné práce postupem času v oblasti však nabíraly na síle a do obce přibýlo dalších asi 150 zákopníků. Stávající stravování tak přestalo vyhovovat a muselo být nahrazeno. Od té doby se o stravu celkově 650 zákopníků staraly celkem 3 vyvažovací kuchyně. Opatřováním zásob pro zákopníky byli pověřeni místní učitelé. Ti vedli také administrativu.

Mezi úkoly zákopníků kromě obranných prvků patřilo také podkopávání komunikací, které by poté mohly být vyhozeny do povětří v případě rychlého ústupu německé armády ze svých pozic a to směrem do Olomouce. Přístupové silnice také byly často zataraseny pokácenými stromy. To mělo na čas znemožnit jejich využití. Obranný

---

²⁵¹ SOKA Olomouc, Fond Místní národní výbor Velký Újezd, Úřední knihy, Pamětní kniha obce (1922) 1945-1972, inv. č. 33, s. 110.

²⁵² Domes, Karel: Z historie Velkého Újezda a okolí. Olomouc, Osvětová beseda 1967, s. 73.

perimetr byl stavěn tak, že předpokládal sovětský úder z východu od Lipníka nad Bečvou a Potštátu. Celková délka zákopové linie byla asi kolem 1350 metrů.²⁵³

Příchod zákopníků do obce však neznamenal jen další přítěž v době války. Nejednalo se o cizí lidi, ale o mládež české národnosti. Zákopníci také pořádali četné zábavy. Ty byly sice často kontrolovány úřady, ale nikomu to nijak nevadilo. V obci to pozvedlo i národního ducha, kdy pohled na tyto mladé české hochy znamenal nejen vzpomínku na odvedenou mládež z Velkého Újezda v rámci nuceného nasazení, ale také i budoucnost národa těžce zkoušeného německou okupací.

Pracovní morálka zákopníků nebyla nikterak vysoká. V zimních měsících byla půda zmrzlá a tvrdá a díky tomu šly všechny práce pomalým tempem. Postupem času mnoho zákopníků svou práci sabotovalo a to mnohdy i veřejně. Němci v této době zdá se už ani sami moc nevěřili na propagandou šířená tvrzení, že sovětská armáda bude nakonec poražena a tak mnohdy i tyto sabotáže přehlíželi a i jejich morálka velice upadala.

V této neklidné době se přestalo vyučovat ve školách. Děti většinou zůstávaly doma a učily se jen ze zadaných úkolů.

Ani Velkému Újezdu se v únoru 1945 nevyhnul pochod smrti sovětských zajatců směřujících na západ za neustálého pohánění německých dozorců z řad jednotek SS. Celkový počet odhadovaných zajatců byl vyčíslen na 15000. Mezi převážně sovětskými zajatci bylo i několik Angličanů a Srbů. Ti byli od ostatních velice dobře rozpoznatelní. Dostávali od Červeného kříže vydatné jídlo a měli také dobré obutí a ošacení zatímco se sovětskými zajatci nebylo snad zacházeno ani jako s lidmi.

Lidé, po spatření těchto sovětských ubožáků, vycházeli ze svých domovů a dávali jim koláče, chléb, někdo donesl i mléko, což němečtí vojáci jen neradi viděli. Někteří z lidí, kteří nesli zajatcům jídlo, byli SSmany zahnáni. Tento pochod zajatců se zastavil v obci jen na okamžik, aby zajatci načerpali sil na další delší pochod. Ženy z obce jim donášely i přes zákaz pečivo.

Jeden ze zástupů zajatců také v obci zastavil a přenocoval ve stodolách, kde však nebylo kvůli mačkání se na sebe pro zajatce žádné pohodlí. Obyvatelé se tehdy zachovali k zajatcům velkoryse. Nechali pro ně uvařit polévku, péct koláče a shromažďovat zbytky chleba. I když dodávat potraviny v jakékoliv formě zajatcům němečtí zajatci zakázali, později k tomu přece jen svolili. Akorát pečiva již bylo málo, protože byl přes den rozdán transportům, které zde prošly. Rolníci však neváhali a rozjeli

---

²⁵³ SOKA Olomouc, Fond Místní národní výbor Velký Újezd, Úřední knihy, Pamětní kniha obce (1922) 1945-1972, inv. č. 33, s. 113.

se se svými vozíky po okolních obcích shánět chléb. Vraceli se poté s pečivem, které bylo následně rozdáno zajatcům. Ráno před odchodem jim byla uvařena vydatná polévka, dostali znovu chléb a nějaké ovoce a vydali se na další strastiplný pochod. Toto občerstvení jistě všichni zajatci uvítali, protože mnozí z nich nejedli více než 5 dní. Dva z nich na následky německého zacházení zemřeli v obci.²⁵⁴

Vyšlo další nařízení, které se týkalo především prodeje alkoholických nápojů. V hostincích se nesmělo prodávat pivo a lihové nápoje. Také došlo k dalšímu omezení potravin. K tomu všemu ještě na několik týdnů přestalo hrát místní kino a to kvůli možnosti šíření skvrnitého tyfu. Takže i tak značně omezené kulturní vyžití vyšlo naprázdno.

Lidé si již uvědomovali, že bude potřeba uchránit si své věci v případě, že by došlo k hmotným škodám na jejich majetku v případě vojenských akcí. Mnoho lidí tak kopalo různé úkryty pro své osobní věci.

Začala i růst partyzánská činnost v okolí obce. Partyzáni nyní častěji navštěvovali své známé v obci, byli dokonce i viděni při získávání informací v hostinci. Většina z nich operovala v okolních lesích, který jim poskytoval velice dobrý úkryt. V jejich skupině se nacházelo i několik ruských vojáků. Partyzáni zanedlouho opravdu zaútočili. Dne 5. dubna 1945 se jejich obětí stal lesmistr a správce protektorátního lesního panství Veselíčko Štolba, který byl nalezen později v lese u Staměřic mrtvý. Reakcí bylo povolání německého vojska a policie z Lipníka nad Bečvou, které prohledávalo okolní obce a lesy.²⁵⁵

V této době byli v obci ubytováni 3 němečtí vojáci. Byli to telefonisté a o jejich přesném úkolu ve Velkém Újezdu se nevědělo. Dne 8. dubna byli i oni napadeni partyzány. V noci ozvalo se obcí několik výstřelů, kdy došlo k prostřílení oken domu, kde němečtí telefonisté spali. Ti se rychle probudili a začali se bránit. Začala přestřelka trvající bezmála půl hodiny. Mezitím si partyzánů v obci všimly místní hlídky občanů. Bylo následně zjištěno, že partyzáni střežili četnickou stanici spolu s byty četníků. Nikdo z nich nechtěl, aby byl někdo z českých četníků zraněn.²⁵⁶

Německé telefonisty obklíčené v domě potkalo vyslovené štěstí, když do obce v tuto noční dobu směrem od Olomouce projíždělo několik německých vojáků. Jakmile

---

²⁵⁴ SOKA Olomouc, Fond Místní národní výbor Velký Újezd, Úřední knihy, Pamětní kniha obce (1922) 1945-1972, inv. č. 33, s. 115-116.

²⁵⁵ Domes, Karel: Z historie Velkého Újezda a okolí. Olomouc, Osvětová beseda 1967, s. 70.

²⁵⁶ SOKA Olomouc, Fond Místní národní výbor Velký Újezd, Úřední knihy, Pamětní kniha obce (1922) 1945-1972, inv. č. 33, s. 118.

vjeli do obce, střelba ustala. Telefonisté začali na své druhy ve zbrani volat o pomoc. Kolona vozidel zastavila a z ní vyskákalo na 30 německých vojáků, kteří se ihned rozvětvili a zaujali obranné formace.²⁵⁷ Partyzáni se dali na ústup. Báli se, že by mohlo dojít ke zranění i občanů obce v případné větší přestřelce s Němci. Němečtí vojáci se v obci moc dlouho nezdrželi a stáhli se do Lipníka. To samo o sobě nevěstilo nic dobrého.

Brzy se však vrátili i s posilami a tak již ve 4 hodiny ráno stálo několik dobře vyzbrojených německých vojáků před místní radnicí. Mnoho lidí v tu dobu ještě spalo a tak nic netušili. Jen někteří tiše za okny pozorovali a vyčkávali, co se bude dít. Všichni měli velký strach.²⁵⁸

Této vojenské jednotce velel nadporučík. Ten vyslal své muže, aby namátkově zatkli několik velkoújezdských občanů. On sám mezitím si nechal předvést místní četníky, kteří před ním stáli v pozoru. Měl být také předvolán starosta obce, ale ten zatím spal. To však Němcům vůbec nevadilo. Nejprve bušili starostovi do oken a poté násilně vtrhli na dvůr jeho domu. Starosta byl zatčen i spolu se svými bratry. Všichni zatčení byli odvedeni k výslechu, který se konal v obecní kanceláři. Nakonec zde bylo vyslýcháno kolem 20 lidí.²⁵⁹ Protože někteří z obyvatel Velkého Újezda neuměli německy, byl zde Němcům k dispozici i tlumočnick.

Při výslechu byl starosta několikrát vyzván, aby se přiznal, že je ve spojení s partyzánským odbojem. Bylo mu vyhrožováno, že bude několik občanů pověšeno ve vesnici pro výstrahu, jestli se nepřizná. Výslechy trvaly až do ranních hodin. Poté němečtí vojáci odjeli s tím, že se velice brzy vrátí.

Němci svého slibu dostáli a tak se dne 11. dubna 1945 znovu objevili v obci. Tentokrát ale v poněkud jiném složení než předtím. Mezi nimi nešla přehlédnout rota Vlasovců, několik důstojníků SS a členů Gestapa. Ubytovali se ve stodolách a ve škole. Jejich velitelství bylo zřízeno v domě číslo 10, kde měli také sklad střeliva.²⁶⁰

Čeští obyvatelé obce očekávali, že dojde k rozsáhlým represím. K tomu však nedocházelo. Tito vojáci kromě vojenských cvičení v obci, se také seznamovali s místními, aby získali jejich důvěru. V noci většinou vyráželi v rámci hlídkové činnosti do okolí. Aby nedocházelo ke zbytečným zmatům v obci, bylo vydáno nařízení, které zakazovalo všem občanům po deváté hodině večerní vycházet z domu.

---

²⁵⁷ Domes, Karel: Z historie Velkého Újezda a okolí. Olomouc, Osvětová beseda 1967, s. 70.

²⁵⁸ SOKA Olomouc, Fond Místní národní výbor Velký Újezd, Úřední knihy, Pamětní kniha obce (1922) 1945-1972, inv. č. 33, s. 119.

²⁵⁹ Domes, Karel: Z historie Velkého Újezda a okolí. Olomouc, Osvětová beseda 1967, s. 70.

²⁶⁰ SOKA Olomouc, Fond Místní národní výbor Velký Újezd, Úřední knihy, Pamětní kniha obce (1922) 1945-1972, inv. č. 33, s. 121.

I když v obci byl relativní klid, v okolí byla situace horší. Vlasovci z Velkého Újezdu podnikali své akce do okolních obcí a to se neobešlo mnohdy bez vraždění civilního obyvatelstva. V obci Výkleky, která se nachází 2 kilometry jižně od Velkého Újezda, hledali Vlasovci jednoho muže, o kterém se vědělo, že je ve styku s partyzánským odbojem. Toho však nenašli, tak ze vzteku zapálili místní stavení.²⁶¹

Gestapo se snažilo získat informace a tak se často stávalo, že se vyptávali místních nebo pozorně poslouchali, kdo co říká. Toho času se obětí Vlasovců stala obec Zákřov.²⁶² Vlasovci tuto obec obstoupili a pozatýkali její občany. Poté je dovezli do Velkého Újezda, kde je na radnici zavřeli. Obyvatelé Zákřova byli drženi na radnici ve Velkém Újezdu celé tři dny. Němci se snažili zlomit jejich vůli tím, že jim nedávali skoro vůbec najíst. Dostávali jen tolik, aby se udrželi na nohou. Celkem bylo zadržováno 22 osob a 3 byli puštěni. V noci přijel do obce nákladní vůz, na který byli všichni zadrženi nahnáni a vůz poté odjel směrem ke Kyjanici. Zde všechny nahnali do dřevěné boudy a tu polili benzínem a zapálili. 21. duben 1945 se tak zapsal do dějin, jako den, kdy krutost nacistického režimu opět lidem ukázala svou pravou tvář.²⁶³

V obci také velice často byly pozorovány dlouhé řady německých uprchlíků přicházející z východu. Utíkali s vozy naloženými svým majetkem na západ před frontovou linií, která se přibližovala.

Když došlo k vypuknutí povstání v květnu 1945 Přerově, byly povolány i jednotky Vlasovců z Velkého Újezda. Po jejich návratu do obce však dlouho Vlasovci nezůstali a přesunuli se na jiné místo. To mnoho občanů uvítalo s velkou úlevou.²⁶⁴

Krátce po nich však do obce přišla pravidelná německá armáda a její členové se chovali k obyvatelům velice arogantně. Požadovali pro sebe potraviny a vyklizení místností pro odpočinek. Neustále vyhrožovali místním zastřelením. V bývalé poště si zřídili transportní kancelář, která měla pomoci koordinovat přesun německého vojska dále na západ. Na náměstí v obci stál německý voják a celý přesun armády koordinoval. Při ústupu němečtí vojáci kradli dobytek. Tomu se snažil zabránit starosta a tak šel

---

²⁶¹ SOKA Olomouc, Fond Místní národní výbor Velký Újezd, Úřední knihy, Pamětní kniha obce (1922) 1945-1972, inv. č. 33, s. 122.

²⁶² Domes, Karel: Velký Újezd a okolí v minulosti a přítomnosti. Ostrava, Profil 1974, s. 77.

²⁶³ Na místě v roce 1949 byl vybudován pomník „Zákřovský žalov.“ Domes, Karel: Z historie Velkého Újezda a okolí. Olomouc, Osvětová beseda 1967, s. 72.

²⁶⁴ SOKA Olomouc, Fond Místní národní výbor Velký Újezd, Úřední knihy, Pamětní kniha obce (1922) 1945-1972, inv. č. 33, s. 124.

za jedním z vyšších důstojníků a protestoval proti chování armády.²⁶⁵ Na německých vojácích byly již známky deprese a demoralizace.

8. květen 1945 byl pro obec slavnostní den. První jednotky projely obcí o půl jedné odpoledne následované pěchotou.²⁶⁶ V 13:45 byla na radnici vyvěšena sovětská a československá vlajka. Lidé radostně vítali Rudě armádu pitím, květinami a jídlem. Mnozí lidé dojetím i plakali. Hrála se česká a sovětská hymna a jeden ze sovětských vyšších důstojníků měl k obyvatelům obce proslov, kde jim sdělil, že nyní je již čeká svoboda. „Dnes, 8. května 1945 roku my, zástupci Rudé armády jako jedni z prvních jsme přišli do obce Velkého Újezda a tím vysvobodili zdejší české obyvatelstvo na věky z německé poroby. Děkujeme bratrskému občanstvu za přátelské přijetí.“²⁶⁷ Velký Újezd, který také zažil velká utrpení z rukou německých okupantů, byl bez jediného výstřelu osvobozen.

---

²⁶⁵ SOkA Olomouc, Fond Místní národní výbor Velký Újezd, Úřední knihy, Pamětní kniha obce (1922) 1945-1972, inv. č. 33, s. 124.

²⁶⁶ Domes, Karel: Velký Újezd a okolí v minulosti a přítomnosti. Ostrava, Profil 1974, s. 87.

²⁶⁷ SOkA Olomouc, Fond Místní národní výbor Velký Újezd, Úřední knihy, Správní knihy, Protokol zasedání obecního zastupitelstva, rady a místního národního výboru 1934-1945, inv.č. 8.

V. Kapitola – vzájemné srovnání obcí

Vzájemným srovnáním Štěpánova, Svatého Kopečka, Velké Bystřice a Velkého Újezda se dá provést na společných styčných bodech, které nám jsou schopny ukázat onu různorodost tak typickou pro každou z obcí. Díky ní můžeme nahlédnout do celkového obrazu obce s možností porovnání a získání informací o rozdílech. Tyto rozdíly nadále jsou ukazatelem vývoje obce ve válečném období a stávají se symboly dopadu doby druhé světové války.

Obce měly společné všechny vyhlášky a nařízení, které se globálně týkaly Protektorátu Čechy a Morava a musely být dodržovány. To platilo například u zavedení jízdy vpravo a mnohých dalších.

Pokud bychom obce mezi sebou měli porovnat a zjistit jejich zaměření v otázce hospodářství, zjistili bychom, že v letech 1939–1945 převažovala ve větší nebo menší míře vzhledem k velikosti ve všech převážně zemědělská výroba spolu s chovem skotu, prasat a drůbeže. Proto také všechny obce měly určené povinné dodávky zemědělských výrobků, které byly součástí vázaného hospodářství. Velká Bystřice patřila v rámci hospodářství ke špičkám v okolí a to hlavně díky svým podnikům a vyspělému potravinářskému průmyslu. Naproti tomu Velký Újezd a jeho lesnaté okolí zase patřil k významným obcím v dřevozpracujícím průmyslu se svou moderní pilou. Faktem je, že před válkou patřil sice Štěpánov se svými železárnami k strojírenským špičkám a to v rámci celé Moravy, ale to již v této době neplatilo, protože železárny byly před válkou zrušeny.²⁶⁸ Strojírenský průmysl byl také na značné úrovni ve Velké Bystřici, ale to jen do té doby, než došlo k obsazení osady Mariánského Údolí a podniku Moravia. Obě obce tak o své výsady na poli strojírenství přišly. Svatý Kopeček po stránce průmyslové značně zaostával, což bylo dáno hlavně díky jeho nadmořské výšce, takže toto místo se spíše stávalo centrem duchovní útěchy celého okolí.

Mezilidské vztahy a zde hlavně vztahy mezi Čechy a Němci hrály po celou dobu trvání okupace svou roli. Všechny obce měly velké štěstí, že v nich nepřevládalo německé obyvatelstvo a že nedošlo k jejich celkovému zabránění v rámci obsazení českého pohraničí Německem v rámci Mnichovské dohody. K částečnému obsazení došlo z těchto obcí jen u Velké Bystřice a to odtržením osad Mariánského Údolí a Mrsklesy spolu s narušením

---

²⁶⁸ Železárny byly zrušeny v roce 1932. SOKA Olomouc, Fond Místní národní výbor Štěpánov, Úřední knihy, Kronika obce Štěpánova (1927)1945-1964, inv. č. 47, s. 180.

katastrální hranice. Stejně potíže s katastrálními hranicemi měla i obec Velký Újezd. Velkým počtem obyvatel vynikaly zejména obce Štěpánov a Velká Bystřice. Ve Štěpánově žilo ke dni 10.5.1945 3336 osob a z toho 300 Němců.²⁶⁹ Počet českých občanů však postupně začal klesat a to hlavně díky osidlování pohraničí z řad štěpánovských občanů. Velká Bystřice měla 3121 občanů a to jen díky odtržení jejich osad.²⁷⁰

I v této době proběhly v řadě obcí stavební činnosti a inovace související s modernizováním. Ve Štěpánově vznikla tolik potřebná kanalizace a bylo postaveno i několik nových domů. Na Svatém Kopečku byla zase více věnována činnost okrasným prvkům v rámci úprav chrámových prostor a restaurátorským pracím. Kromě toho byl zřízen i vodovod. Ve Velké Bystřici se věnovali spíše stavební činnosti, která souvisela s dopravní infrastrukturou a to úpravy hlavní silnice v obci a vytvořením nové železniční zastávky. Rozhlas se stal hlavním informačním kanálem oné doby. Veřejný obecní rozhlas byl však za války pouze ve Velké Bystřici a ve Velkém Újezdu. Svatý Kopeček na něj neměl finanční prostředky a ve Štěpánově byl instalován až po válce. Pro žáky se budovaly v obcích také školy. Ve Velké Bystřici to byla škola německá a ve Velkém Újezdu škola česká. Významu také nabyla telefonizace venkova, kdy došlo ke zřízení telefonu v roce 1940 ve Štěpánově a v roce 1942 ve Velkém Újezdu. Od druhé poloviny druhé světové války je snad ve všech obcích typické budování protiletadlových krytů a ke konci války stavba opevňovacích prvků a obranných stanovišť zákopníky pro německé vojáky.

Za nacistické okupace by se jen velice těžko hledalo obce, které se úplně vyhnula perzekuce v nějaké formě. Okresní úřady se velice zaměřovaly na vedení snad každé obce. Největší vlna změn na obecních úřadech proběhla v roce 1940 a to na Svatém Kopečku, ve Velké Bystřici a Velkém Újezdu. V roce 1942 poté i ve Štěpánově. Mnoho lidí také bylo za celou okupaci vězněno. Pokud bychom srovnávali počet uvězněných, došli bychom k 10 uvězněným v rámci německé akce Albert a to ze Svatého Kopečka a dalších 20 v následujících letech. Ve Velké Bystřici bylo za války vězněno také 20 občanů a ze Štěpánova 27.²⁷¹ I když tento počet perzekuovaných nebyl nikterak příliš vysoký, ukazuje nám to, že okupační správa zasahovala v případech porušení jejich nařízení všude a to hlavně na základě udání svých přísluhovačů. Ze spolků trpěly perzekucí hlavně Sokol zrušený ve Velkém Újezdu a ve Velké Bystřici v roce 1941. Někteří lidé byli pro svou záškodnickou protiněmeckou činnost popraveni. Ve Štěpánově to byli Jiří Jeřábek,

²⁶⁹ Kráčmar, Jiří: Štěpánov ve dvacátém století. Štěpánov, Jiří Kráčmar 1999, s. 28.

²⁷⁰ Kolektiv autorů: Velká Bystřice: pohledy do dějin. Velká Bystřice, Velká Bystřice 2002, s. 90.

²⁷¹ Kráčmar, Jiří: Štěpánov ve dvacátém století. Štěpánov, Jiří Kráčmar 1999, s. 23.

Ladislav Kryl, Vojtěch Opíchal a Karel Štěpař. Ze Svatého Kopečka Hynek Tureček a z Velké Bystřice Walter Knapp, Stanislav Mikolášek a Jiřina Nyklová.

V souvislosti s německým válečným průmyslem a s ním spojeným nedostatkem pracovníků v továrnách bylo i v těchto obcích mnoho lidí odvedeno na nucené práce do Německa a Rakouska. Ze Štěpánova to bylo asi kolem 200 osob a z Velkého Újezda 51 mužů a 5 žen. Pokud počet lidí odvedených na nucené práce vezmeme k poměru k celkovému počtu obyvatel v obci, jsou pak tyto čísla přímo úměrná.

Odbojová činnost tak typická pro všechny Němci porobenými národy do značné míry ovlivnila i oblast Olomoucka. Obyvatelé všech 4 obcí se podíleli na odboji buď pasivně anebo aktivně. Někteří se zapojili aktivně do bojů proti Německu na zahraničních frontách a zbytek jako partyzáni na domácí půdě. Ti pasivnější malovali na veřejná místa symbol písmena „V“, další poslouchali zahraniční rozhlas, hospodáři zase neodváděli stanovené počty dobytka a zemědělských plodin, každý jak mohl, se snažil klást odpor vůči německé okupační správě. Našli se i tací, kteří byli s okupačním stavem smíření nebo dokonce se stali kolaboranty a udavači. Hlavním centrem odboje se stala obec Velká Bystřice. Ne vždy však byli partyzáni obyvateli obcí podporováni, protože mnozí obyvatelé měli strach z následných německých represí. Jedním z cílů partyzánů byl i Velký Újezd, kde došlo k přerušení telegrafního kabelu v roce 1941 a o 4 roky později k napadení četnické stanice. Na Svatém Kopečku zase lidé partyzánům ke konci války pomáhali s předáváním informací sovětské armádě.

Četníci, kteří se stávali zástupci a ochránci zákonů v rukou protektorátní moci, neměli zrovna v této době lehký úkol. Sahráli však ve všech obcích důležitou úlohu. Byli vázáni ke službě Protektorátu Čechy a Morava a museli se tak nové době podřídit. Mnozí z nich však toto nové zřízení neuznávali, ale veřejně to nedávali najevo, protože by byli ze své funkce zproštěni a nemohli by tak pomáhat a krýt občany stejně smýšlející. Jako úřední osoby museli ovládat německý jazyk a v obcích plnili někteří i specifické úkoly. Ve Štěpánově při promítání v kině musel vždy být přítomen jeden člen četnictva. Štěpánov byl navíc v této době v rámci bezpečnosti posílen o kontingent Schutzpolizei. Svatý Kopeček se stal zase obcí, kde došlo k perzekucím na celé četnické stanici, kdy došlo k zatčení několika četníků, protože neudali občany ukrývající zbraně. Zatýkání tak místo nich pak v obci provádělo převážně Gestapo. Ve Velké Bystřici naopak četníci pomohli Gestapu v potírání partyzánské činnosti, kdy velitel četnické stanice Grau a četník

Kubic se zúčastnili operace Gestapa proti velkobystřické skupině v dubnu roku 1944.²⁷² Ve Velkém Újezdu četníci čelili přeřazení ze strany partyzánského oddílu v únoru 1945.

Kultura v obcích byla v průběhu válečných let omezována a různé spolky zrušeny. Mezi kulturní centra patřila zejména kina, která měla hojnou návštěvnost. Velký vliv na kulturu a tělovýchovu mělo Němci zakládané Kuratorium pro výchovu mládeže. Kuratorium se zde však v těchto obcích fanaticky neprojevovalo, což bylo jen ku prospěchu mládeže. Okupační správa se ve všech obcích snažila zamezit české tradice, svátky, kulturu a dějiny. Vyučování dějepisu bylo dokonce ve Velké Bystřici zakázáno. Školní učebnice musely být kontrolovány, sochy prezidentů ve Velkém Újezdu byly ničeny. To se týkalo i obrazů, které se lidé ze Štěpánova a Velkého Újezdu snažili ukrývat před zkárou. Česká kultura se stala velkým nepřítelem Nacistického Německa.

Osvobození bylo jednou z nejradostnějších chvil pro všechny obyvatele. Ne všude však nenarazila sovětská armáda na odpor. U Štěpánova došlo k urputným bojům, kde byly nasazeny i tanky, zatímco na Svatém Kopečku proběhla dělostřelecká přestřelka, při níž však byl poničen svatokopecký chrám. U Štěpánova došlo k prudkým bojům hlavně proto, že zde byla stažena německá motorizovaná divize a Svatý Kopeček byl německý opěrný bod nad Olomoucí. U Velké Bystřice a Velkého Újezdu se nebojovalo. Osvobození proběhlo ve Štěpánově, Velké Bystřici a Velkém Újezdu dne 8. května a o den dříve na Svatém Kopečku.

---

²⁷² SOKA Olomouc, Fond Místní národní výbor Velká Bystřice, Úřední knihy, Pamětní kniha obce (1944) 1945-1947, inv. č. 17.

VI. Závěr

V úvodu jsem stanovil cíle, které byly pro tuto bakalářskou práci, poskytující obraz vybraných obcí, Olomoucka dodrženy. Badatel tak mohl získat řadu důležitých informací o historické každodennosti, která ovlivňovala nejen tyto obce, ale i jejich okolí v protektorátním období.

V první kapitole jsem se zabýval obrazem obce Štěpánov. Ve zkratce byly shrnuty události předcházející obsazení obce německou armádou. Následovalo samostatné téma ukazující dění v obci v souvislosti s německou akcí Albert, kdy zde došlo k pozatýkání mnoha lidí, kteří byli následně vězněni ve zdejším internačním táboře. Životu v tomto táboře jsem se v rámci svého výzkumu také podrobně věnoval. V následující podkapitole jsme se mohli dozvědět, jak byl v obci zaveden přidělový systém, jak obec ovlivňovala nová nařízení okupační správy, související se změnami v obecní samosprávě Štěpánova spolu s posílením četníků členy Schutzpolizei a první vlnou zatýkání. Badatel byl seznámen i s kulturou v obci. Další podkapitola pojednávala o poslouchání zahraničního rozhlasu, o dalším narušování české kultury Němci a pozorování spojeneckých bombardovacích svazů a leteckých soubojích v okolí obce. Poslední podkapitola přinesla bouřlivé období roku 1945, kdy kolem obce ustupovali němečtí obyvatelé a došlo zde k tankové bitvě.

Druhá kapitola ukázala badateli obraz Svatého Kopečka. První podkapitola ukázala obec krátce po Mnichovské dohodě a po obsazení. Druhá podkapitola badatele uvedla do souvislosti s akcí Albert, kdy z obce bylo odvedeno několik lidí. Zabývala se i četnými stavebními úpravami v rámci svatokopeckého chrámu a první vlnou zatýkání z důvodu ilegální činnosti zdejších obyvatel, omezování na obecním úřadu a dalším perzekucím. Následující podkapitola nás seznámila s četnými zákazy v kulturní sféře, vzniku bezpečnostních opatření spojených se stavbou protiletadlových krytů a prvními vlivy partyzánů na obec. Poslední podkapitola se týkala opevňovacím činnostem zákopníků a osvobozovacích bojů kolem Svatého Kopečka.

Třetí kapitola byla věnována Velké Bystřici. V první podkapitole jsem nastínil problematiku nových hranic, která oddělila od obce dvě osady. Druhá podkapitola se více zabývá otázkami počtu obyvatel, změnou v rámci obecní samosprávy, dopravou a školou v obci. Poslední kapitola je podobná jako u předchozích. Obec se připravuje na frontovou linii, množí se sabotáže, ukazuje se zde i tzv. pochod smrtí zajatců, který se objevil

v i několika dalších obcí oblasti. Samostatná podkapitola zaujímá partyzánskou činnost v okolí Velké Bystřice.

Další z kapitol se zabývá historií Velkého Újezda. V první podkapitole je čtenář obeznámen opět s problematikou hranic, kdy došlo k odtržení pro obec důležitých lesních oblastí, nastínil jsem zde i pro obce již typickou výměnu obecního zastupitelstva. Druhá podkapitola se více věnuje omezování kultury v obci a inovační činnosti. Poslední podkapitola se zabývá působením Vlasovců v obci spojovanými s tragédií u Zákřova a osvobozením obce.

Tento výčet obsahu všech kapitol je pouze brán z hlediska důležitosti a stručnosti, neboť skutečný obsah všech kapitol je daleko obsáhlejší.

Pátá kapitola mi sloužila jako srovnávací a ukazuje badateli různorodost v určitých věcech u každé obce. Zabývá se i pro všechny obce společnými rysy, které utvářely onu dobu. Hlavní srovnání zde proběhlo v otázkách prioritního zaměření obce, vztahů mezi Čechy a Němci, stavební činnost a inovace, perzekuce, nuceně nasazeným lidem, odbojové činnosti, úloze četníků, kultuře v obcích a průběhu osvobození.

Závěrem je třeba konstatovat, že u některých témat bylo velmi obtížné vyhledat informace z doby okupace těchto obcí. Všechny použité prameny a literatura, které uvádím v seznamu, tak lze doporučit i k dalšímu badatelskému využití, neboť si nemyslím, že by byly využity všechny a nabízí se zde tedy možnost dalšího výzkumu a pojetí této doby a obrazu vesnic Olomoucka za druhé světové války i z jiného pohledu. Doufám, že tato práce pomůže ukázat badatelům mnohdy opomíjený vývoj a dějiny Štěpánova, Svatého Kopečka, Velké Bystřice a Velkého Újezdu v této velice nelehké době.

VII. Resumé

This work is mainly aimed to show image of certain villages situated in Olomouc during the second world war. It implicates four villages – Štěpánov, Svatý Kopeček, Velkou Bystřici a Velký Újezd. The most important effort of this work is to expose history of these villages between years 1939–1945 from various points of view, and also social and cultural changes during the occupation period of Nazi Germany. These villages were chosen for their great importance in Olomouc and neighboured area as well as for their contribution in czech history.

The whole research was summarized in five main chapters, where each one of them has subsequently several lesser chapters – discussing detention camp in Štěpánov and guerilla activity around Velká Bystřice.

Work contains literature and other historical sources. Literature for this topic was often constricted, mainly because of short period of time – only six years. When it comes to the other sources, local chronicles were used, and also period press or administrative books. Emphasis is especially placed on chronology and preservation of objectivity.

It has been described reaction of citizens of those villages on result of Mnichov Agreement and subsequent occupation of czech borders. Actually, none of those villages had been dramatically harmed, because czech inhabitants were in majority, so they avoided annexation.

Furthermore, investigator was initiated in changes reffering to occupation of the rest of the republic 15.3.1939, which meant for several villages some new and crucial changes in near future. Research could not be applied using the same procedure, due to specifical differences of every village mentioned above. Every one of them consequently reveals its own history, dramatically manifested since beginning of second world war in Europe, until its termination in May 1945.

Investigator has a competent view of Czech–German relations, building activity, inovation, persecution, forced labor, resistance activity, role of the police, culture in villages, and process of liberation, which often meant deaths of citizens, and conflict between Russian and German army.

Frequently neglected development and history of Stepanov, Svaty Kopecek, Velka Bystrice and Velky Ujezd during second world war now comes back to life in this work, and offer new informations about regional history.

VIII. Literatura a prameny

Literatura

Kolektiv autorů: Velká Bystřice: pohledy do dějin. Velká Bystřice, Velká Bystřice 2002, 222 s. ISBN 80-238-9054-9.

Bartoš, Josef, Trapl, Miloš: Československo 1918-1938: (Informativní příručka ke studiu dějin první Čs. republiky). 3. vydání. Olomouc, Univerzita Palackého 2001, 156 s. ISBN 80-7067-404-0.

Kolektiv autorů: Partyzánské hnutí v Československu za druhé světové války. Praha, Naše vojsko 1961, 495 s.

Brandes, Detlef: Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945. Praha, Prostor 2000. 657 s. ISBN 80-7260-028-1.

Cekl, Jan: Kraj, jímž táhla válka: děje, události a dokumenty z let 1939-1945. 3. vydání. Olomouc, Vyjídák 1947, 277 s.

Čermák, Miloslav: Partyzánský odboj na Velkobystřicku 1939-1945. Olomouc, Vlastivědný ústav 1969, 25 s.

Domes, Karel: Velký Újezd a okolí v minulosti a přítomnosti. Ostrava, Profil 1974, 198 s.

Domes, Karel: Z historie Velkého Újezda a okolí. Olomouc, Osvětová beseda 1967, 150 s.

Kolektiv autorů: Velká Bystřice: Minulost a současnost. Ostrava, Profil 1977, 308 s.

Kolektiv autorů: Olomouc: Malé dějiny města. Olomouc, Univerzita Palackého 2002, 390 s. ISBN 80-244-0493-1.

Koudela, Miroslav: Osvobození Štěpánova ve světle obecních kronik a jiných dobových záznamů. In.: Olomoucký archivní sborník č.3, 2005, s. 114-124. ISBN 80-86388-33-6.

Kráčmar, Jiří: Štěpánov ve dvacátém století. Štěpánov, Jiří Kráčmar 1999, 50 s.

Kural, Václav: Místo společenství – konflikt!: Češi a Němci ve Velkoněmecké říši a cesta k odsunu (1938-1945). Praha, Ústav mezinárodních vztahů 1994, 295 s. ISBN 80-85864-04-5.

Papajík, David: Poslední dny války a válečné náhrady na střední Moravě. In.: Střední Morava: kulturně historická revue č. 15, 2002, s. 109-113. ISBN 80-85807-90-4.

Koudela, Miroslav, Kráčmar, Jiří: Paměti obce Štěpánova. Štěpánov, Danal 1997, 92 s. ISBN 80-85-973-28-6.

Smejkal, Bohuslav: Pohledy do historie Svatého Kopečka. Svatý Kopeček, Matice svatokupecká 2001, 154 s.

Tichák, Milan: Paměti olomouckých předměstí. Olomouc, Votobia 2000, 164 s. ISBN 80–7198–447–7.

Novodobý tisk:

Kráčmar Jiří: Akce Albert byla represivní operací proti odpůrcům nacismu. In: Olomoucké listy, ročník 2, 2002, číslo 36, s. 5.

Kráčmar Jiří: Z historie Štěpánova. In: Naše noviny, 1997, č. 191, s. 10–11.

Kráčmar Jiří: Z historie Štěpánova. In: Naše noviny, 1997, č. 192, s. 9–10.

Kráčmar Jiří: Z historie Štěpánova. In: Naše noviny, 1997, č. 194, s. 5–6.

Kráčmar Jiří: Z historie Štěpánova. In: Naše noviny, 1997, č. 195, s. 14.

Kráčmar Jiří: Z historie Štěpánova. In: Naše noviny, 1997, č. 196, s. 10–11.

Prameny

Archivní prameny uložené ve Státním okresním archivu v Olomouci

Fond Místní národní výbor Štěpánov O 1 – 63:

SOkA Olomouc, Fond Místní národní výbor Štěpánov, Úřední knihy, Kronika obce Štěpánova (1927)1945–1964, inv. č. 47.

SOkA Olomouc, Fond Místní národní výbor Štěpánov, Spisový materiál, Spisy 1919–1945, Kultura, inv. č. 172, signatura III/2.

SOkA Olomouc, Fond Místní národní výbor Štěpánov, Spisový materiál, Spisy 1925–1942, Místní bezpečnost a trestní záležitosti, inv. č. 164, signatura II/3a.

Fond Archiv obce Svatý Kopeček O 1 – 61:

SOkA Olomouc, Fond Archiv obce Svatý Kopeček, Úřední knihy, Pamětní kniha obce /1896/ 1923–1945 (1968), inv. č. 43.

SOkA Olomouc, Fond Archiv obce Svatý Kopeček, Úřední knihy, Správní knihy, Protokol zasedání obecního zastupitelstva 1928–1943, Protokol č. 573, inv. č. 3.

SOkA Olomouc, Fond Archiv obce Svatý Kopeček, Úřední knihy, Správní knihy, Protokol zasedání obecního zastupitelstva 1928–1943, Protokol č. 574, inv. č. 3.

Fond Místní národní výbor Velká Bystřice O 1 – 74:

SOkA Olomouc, Fond Místní národní výbor Velká Bystřice, Úřední knihy, Pamětní kniha obce (1944) 1945–1947, inv. č. 17.

SOkA Olomouc, Fond Místní národní výbor Velká Bystřice, Spisový materiál, Spisy 1935–1944, Civilní protiletectká ochrana, inv. č. 146, signatura II/3e, karton 3.

Fond Místní národní výbor Velký Újezd O 1 – 76:

SOkA Olomouc, Fond Místní národní výbor Velký Újezd, Úřední knihy, Pamětní kniha obce (1922) 1945–1972, inv. č. 33.

SOkA Olomouc, Fond Místní národní výbor Velký Újezd, Úřední knihy, Správní knihy, Protokol zasedání obecního zastupitelstva, rady a místního národního výboru 1934–1945, inv.č. 8.

Prameny uložené ve Vědecké knihovně v Olomouci

Dobový tisk

Moravský večerník, ročník 18, Hanácká tiskárna Olomouc, 1939, č. 304, 5. 11. 1939, s. 3.

Moravský večerník, ročník 20, Hanácká tiskárna Olomouc, 1941, č. 34, 4. 2. 1941, s. 3.

Moravský večerník, ročník 21, Hanácká tiskárna Olomouc, 1942, č. 42, 25. 4. 1942. s. 3.

Moravský večerník, ročník 21, Hanácká tiskárna Olomouc, 1942, č. 109, 25. 4. 1942. s. 3.

Moravský večerník, ročník 22, Hanácká tiskárna Olomouc, 1943, č. 15, 4. 2. 1943, s. 3
Moravský večerník, ročník 22, Hanácká tiskárna Olomouc, 1943, č. 19, 14. 2. 1943, s. 5.
Moravský večerník, ročník 23, Hanácká tiskárna Olomouc, 1944, č. 87, 20. 7. 1944, s. 3.
Moravský večerník, ročník 24, Hanácká tiskárna Olomouc, 1945, č. 28, 6. 3. 1945, s. 3.
Moravský deník, ročník 34, Živnostenský závod tiskařský a vydavatelský, 1939, č. 210,
8. 9. 1939, s. 2.
Moravský deník, ročník 35, Živnostenský závod tiskařský a vydavatelský, 1940, č. 253,
26. 10. 1940, s. 2.
Moravský deník, ročník 36, Živnostenský závod tiskařský a vydavatelský, 1941, č. 13,
16. 1. 1941, s. 2.
Moravský deník, ročník 36, Živnostenský závod tiskařský a vydavatelský, 1941, č. 102,
16. 1. 1941, s. 2.

IX. Přílohy

Příloha č. 1: Soupis občanů z okolí Olomoucka vězněných v internačním táboře ve Štěpánově.²⁷³

Z Olomouce zde byli vězněni tyto občané

Katoličtí kněží

Josef Glogar, vikář

Josef Holubníček, profesor

František Jemelka, kanovník

Jaroslav Kouřil, kaplan

Jan Lochman, probošt

J. Martinů, kanovník

Alois Stratil, kaplan

František Světlík, kanovník

Josef Šumšal, katecheta

Stanislav Zela, kanovník

Bohuslav Zlámal, kaplan

Civilisté

Adolf Doležel, učitel

František Dvořáček, odborný učitel

Rudolf Flašar, profesor

Miloslav Hambálek, rada ČSD

Vladislav Hambálek, kandidát notářství

Ludvík Hartl, krejčí

Josef Hrdlička, profesor

Alois Kamas, Obchodní Živnostenská komora

Josef Klíma, soukromník

Adolf Kubíček, profesor

---

²⁷³ SOkA Olomouc, Fond Místní národní výbor Štěpánov, Úřední knihy, Kronika obce Štěpánova (1927)1945-1964, inv. č. 47, s. 165-168.

Adolf Kubis, ředitel Národní jednoty
Josef Kučera, tajemník
Josef Lang, náměstek starosty
František Los, advokát
František Malínek, řídicí učitel
František Malínský, profesor
Rudolf Pelíšek, školní inspektor
Antonín Petr, řídicí učitel
Joža Petřek, řídicí učitel
Leopold Pospíšil, advokát
Rajmund Procházka, ředitel měšťanské školy
František Příleský, odborný učitel
Arnošt Rumrel, poštovní ředitel
Jaroslav Sedláček, vrchní mag. Rada
František Spora, soudní rada
Vladislav Svěrák, hlavní tajemník Obchodní Živnostenské komory
Josef Vašíček, holič

Vojáci

Ludvík Cibulka, podplukovník
Alexandr Jiříček, podplukovník
Jan Skokánek, štábní kapitán

Z olomouckého venkova

Rudolf Albrecht, odborný učitel, Hněvotín
Josef Hecl, řídicí učitel, Slavonín
Ferdinand Hnilica, řídicí učitel, Ústín
J. Knob, odborný učitel, Hněvotín
Karel Sirůček, řídicí učitel, Slatinice
F. Symerský, řídicí učitel, Těšetice
Rafael Winter, učitel, Střeň

Z Litovelska

Daněk, zaměstnanec pivovaru Litovel

Vincenc Horák, profesor

František Kulísek, rolník

Cyril Nemeška, školní inspektor

Z Přerova

J. Horák, odborný učitel

Ferdinand Chýlek, kněz

Sylvestr Pleva, řídící učitel

Alois Řáp, kněz

Z Hranicka

Bouda, knihkupec

Čech, učitel

Havran

Hlobil, redaktor

František Látal, odborný učitel

Václav Otáhal, kaplan

Perutka, učitel

Rýpar, policejní komisař

F. Sajdák, lékař

Savezka

František Sedláček, duchovní

Hubert Synek, ředitel Ústavu hluchoněmých Lipník

Rajm. Velický, dělník

*Příloha č. 2: Přehled uvězněných, popravených a usmrčených občanů Štěpánova
v průběh okupace.²⁷⁴*

Bohumil Bartoš, povoláním stolař, vězněn od 7. 12. 1944 do 12. 1. 1945.

Bohumil Bartas, povoláním stolař, doba věznění neznáma.

Josef Dittmar, povoláním rolník, vězněn od 17. 10. 1942 do 2. 12. 1942, poté opět mezi únorem a dubnem 1945.

Jaroslav Deutsch, povoláním kněz, vězněn od 26. 9. 1942 do konce války.

Karel Drnec, povoláním strážník, vězněn od 28. 8. 1939 do 1. 12. 1939.

František Hándl, povoláním vrchní četnický strážmistr, doba věznění neznáma.

František Hejtmán, povoláním přednosta stanice, vězněn od 8. 4. do 15. 4. 1945.

Josef Hrušák, povoláním odborný učitel, vězněn od 8. 10. 1941 do 8. 5. 1942.

Oldřich Hynek, povoláním strážník, vězněn od 29. 8. do 1. 12. 1939.

Jiří Jeřábek, povoláním student, od 6. srpna 1944 člen partyzánské skupiny, zajat a popraven dne 6. února 1945.

Štěpán Krejčí, povoláním zámečnick, 25. 7. 1942 zatčen za šíření letáků, 28. 5. 1943 popraven v Berlíně.

Alois Kryl, povoláním zednický mistr, doba věznění neznáma.

Ladislav Kryl, povoláním policejní praporčík, zatčen pro ilegální činnost dne 3. 7. 1941 a popraven 31. 8. 1944 v Breslau.

Eduard Kubíček, povoláním penzista, doba věznění neznáma.

Anežka Kubíčková, povoláním žena v domácnosti, doba věznění neznáma.

Emil Kapusta, povoláním parketař, vězněn od 17. 10. 1944 do 2. 12. 1944.

Václav Mazal, povoláním stolař, zatčen 20. 7. 1944, zabit při bombardování Breslau.

Vojtěch Opíchal, povoláním učitel, zatčen pro ilegální činnost 22. 10. 1940 a popraven dne 5. 9. 1942 v Mauthausenu.

Josef Petřík, povoláním kovář, vězněn od 2. 10. 1940 do 23. 5. 1945.

Josef Schneider, povoláním učitel, vězněn od 8. 10. do 8. 11. 1941.

Jiří Spurný, zahynul při transportu politických vězňů 3. 5. 1943 při bombardování lodě Cap Arcona v Baltském moři.

Hynek Svačina, povoláním zvěrolékař, vězněn od 10. 12. do 20. 12. 1943.

---

²⁷⁴ SOkA Olomouc, Fond Místní národní výbor Štěpánov, Úřední knihy, Kronika obce Štěpánova (1927)1945-1964, inv. č. 47, s. 280-281.

Karel Štěpař, vrchní četnický strážmistr, zatčen dne 22. 10. 1941 pro ilegální činnost a dne 7. 5. 1942 popraven v Mauthausenu.

Čeněk Šponer, povoláním jeřábník, zatčen 4. 6. 1942 pro schvalování atentátu na Hendricha, po výslechu se téhož dne oběsil.

Anežka Vrbová, povoláním žena v domácnosti, doba věznění neznáma.

Jaroslav Zatloukal, povoláním rolník, vězněn od 17. 10. do 2. 12. 1944.

Anna Zatloukalová, povoláním žena v domácnosti, vězněna od 9. 2. do 13. 5. 1945.

*Příloha č. 3: Přehled obyvatel Velké Bystřice, kteří násilně zemřeli za okupace.*²⁷⁵

Čechák Antonín, povoláním dělník, Gestapem zatčen v roce 1940, umučen v Mauthausenu roku 1942.

Duchoň František, povoláním strážmistr, důvod zatčení: neodevzdal zkonfiskované zbraně, vězněn v koncentračním táboře Snol Donau, datum úmrtí neznámé.

Dostálová Božena, povoláním žena v domácnosti, při odstřelování obce Velké Bystřice v květnu 1945 byla zabita dělostřeleckým granátem.

Jelínek Otto, povoláním inženýr, důvod zatčení: odbojová činnost, popraven v Breslau roku 1943.

Jelínek Čeněk, povoláním student, totálně nasazený na práci v Říši, zahynul při bombardování.

Jahn Josef, povoláním dělník, zahynul v boji s Gestapem a vlasovci na Kyjanici roku 1945.

Hynek Karel ml., povoláním dělník, dopaden Gestapem na útěku po zátahu na velkobystřickou skupinu v dubnu 1944, zemřel na pochodu smrti v Rakousku roku 1945.

Hynek Karel st., povoláním dělník, důvod zatčení: poskytování úkrytu partyzánům ve svém domě, zahynul v koncentračním táboře ve Flossenbürgu roku 1945.

Knappe Walter, povoláním obchodní příručí, důvod zatčení: zatčen po bojích v únoru 1945 mezi Gestapem a partyzány ve Velké Bystřici, podlehl následkem fyzického týrání ze strany Gestapa.

---

²⁷⁵ Kolektiv autorů: Velká Bystřice: Minulost a současnost. Ostrava, Profil 1977, s. 177-178.

Knol František, povoláním dělník, důvod zatčení: zatčen jako rukojmí za svého syna Václava, který byl letcem ČSA v Anglii, umučen roku 1943 v Osvětimi.

Menšík Norbert, povoláním řezník a hostinský, důvod zatčení: zatčen na udání manželů Popovičových za utlačování Němců, umučen v Osvětimi roku 1941.

Mikolášek Stanislav, povoláním student, důvod zatčení: převádění zajatců do Beskyd, oběšen ve Valašském Meziříčí roku 1944.

Mikolášek Václav, povoláním student, padl v boji s Gestapem a německými jednotkami v únoru 1945 ve Velké Bystřici.

Motloch Jindřich, povoláním pohraničník, důvod zatčení: udání , umučen roku 1942 v Osvětimi.

Navrátil Antonín, povoláním dělník, důvod zatčení: Gestapem zatčen jako rukojmí za jeho syna, člena ČSA v Anglii, umučen roku 1943 v Osvětimi.

Najkornová Valja, povoláním poručík Rudé armády, padla v boji s Gestapem v únoru 1945 ve Velké Bystřici.

Nikolskij Alexandr, povoláním poručík Rudé armády, padl v boji s Gestapem v únoru 1945 ve Velké Bystřici.

Nykl Florián, povoláním dělník, důvod zatčení: Gestapo ho zatklo po rozprášení skupiny partyzánů v únoru 1945 ve Velké Bystřici, vězněn na Pankráci, dne 11. 5. 1945 zemřel.

Nyklová Jiřina, povoláním dělnice, důvod zatčení: zatčena po bojích v únoru 1945 mezi Gestapem a partyzány ve Velké Bystřici, následkem fyzického týrání zemřela při převozu do Olomouce dne 22. 2. 1945.

Opletal Karel, povoláním hlídač vězňů, důvod zatčení: napomáhání vězňům k útěku, utýrán v Osvětimi v roce 1942.

Smékal Rudolf, povoláním dělník, důvod zatčení: příslušník zahraničních jednotek ve Francii, zajat v bojové akci, 12. 10. 1943 v Mnichově popraven sekýrou.

Šmída Oldřich, povoláním dělník, totálně nasazen v Hamburku, kde při bombardování zahynul v roce 1944.

Švec František, povoláním dělník, zahynul v boji na Kyjanici se svými druhy rukou Vlasovců a německých jednotek v květnu 1945.

Tesárek František, povoláním dělník, důvod zatčení: přechovávání partyzánů a zajatců uprchlých z továren, umučen v Mauthausenu 30. 12 . 1944.

Zimová Antonie, povoláním žena v domácnosti, zatčena Gestapem a tvrdě vyslýchána, poté propuštěna a v olomoucké nemocnici dne 14. 5. 1943 podlehla svým zraněním

*Příloha č. 4: Přehled obyvatel Velké Bystřice, kteří byli za okupace uvězněni.*²⁷⁶

Blaťák Jaroslav, důvod zatčení: uvězněn pro velezradu v koncentračním táboře v Sachsenhausenu, zde byl na konci války osvobozen.

Budín Josef, důvod zatčení: styk s příbuznými pracujícími pro odboj.

Budínská Božena, důvod zatčení: styk s příbuznými pracujícími pro odboj.

Čapka Josef, důvod zatčení: jako rukojmí za uprchlého bratra do zahraničí.

Duchoňová Marie, důvod zatčení: věděla o činnosti partyzánské skupiny v obci Velká Bystřice.

Knolová Josefa, důvod zatčení: jako rukojmí za uprchlého syna do Anglie.

Knol Miroslav, důvod zatčení: za účast v odboji a za bratra letce v Anglii.

Kubíčková Albína, důvod zatčení: za syna bojujícího proti Němcům ve Francii.

Mádrová Amálie, důvod zatčení: vězněna za svého syna partyzána.

Mikolášek Václav, důvod zatčení: zatčen díky udání Leo Mücka, protože jeho syn patřil k partyzánům.

Mikolášková Růžena, důvod zatčení: zatčena díky udání Leo Mücka, protože její syn patřil k partyzánům.

Myšák Vojtěch, vězněn od 14. 10. 1942 až do konce války v Breslau.

Ponížil František, důvod zatčení: vězněn pro sabotáž v pracovním táboře.

Sobotík Alois, důvod zatčení: zatčen pro velezradu v roce 1944, vězněn do konce války.

Šimánek Leopold, důvod zatčení: zatčen za účast v odboji.

Štencl František, důvod zatčení: odbojová činnost.

Vrtálek František s manželkou, důvod zatčení: uvěznění ve Svatobořicích za uprchlého syna do zahraničí.

Zendulková Ema, důvod zatčení: vzata jako rukojmí za své syny partyzány.

Zima Josef, důvod zatčení: poslán dopisem prezidentu Benešovi, vězněn v káznici 5 let.

---

²⁷⁶ SOkA Olomouc, Fond Místní národní výbor Velká Bystřice, Úřední knihy, Pamětní kniha obce (1944) 1945-1947, inv. č. 17.

Příloha č. 5: Porovnání cen s rokem 1937 s cenami úředními a s cenami černého trhu z Velkého Újezda.²⁷⁷

Zboží	Ceny úřední	Ceny na černém trhu	Ceny v roce 1937
hovězí maso 1kg	16	90 – 100	17
vepřové maso 1kg	19	90 – 100	11,15 – 13,30
sádlo 1 kg	50	250 – 500	19,85
1 vejce	30,80 – 40,90	3 – 4	0,50 – 0,70
mouka 1 kg	6,50 – 4,80	18 – 20	2,80 – 2,90
cigarety 10ks	8	100	10
punčochy 1 pár	4 – 22	50 – 80	12
vycházkové boty	250 – 450	250 – 450	72,85

Příloha č. 6: Počty dodávek dobytka v rámci vázaného hospodářství z Velkého Újezda.²⁷⁸

Rok	Hovězí v kilogramech		Vepřové v kilogramech	
	Předpis	Dodáno	Předpis	Dodáno
1941 – 1942	28,759	33,030	14,309	14,657
1942 – 1943	44,167	44,295	12,173	12,484
1943 – 1944	43,115	38,726	13,434	13,995
1944 – 1945	45,062	41,617	16,428	18,635

²⁷⁷ Srovnání cen z roku 1937 na základě publikace Bartoš, Josef, Trapl, Miloš: Československo 1918-1938: (Informativní příručka ke studiu dějin první Čs. republiky). 3. vydání. Olomouc, Univerzita Palackého 2001, s. 78-79 a SOKA Olomouc, Fond Místní národní výbor Velký Újezd, Úřední knihy, Pamětní kniha obce (1922) 1945-1972, inv. č. 33, s. 78-79.

²⁷⁸ SOKA Olomouc, Fond Místní národní výbor Velký Újezd, Úřední knihy, Pamětní kniha obce (1922) 1945-1972, inv. č. 33, s. 137.

X. Přehled fotografií

Fotografie č. 1: Zřícený most ve Štěpánově na konci druhé světové války. Květen 1945.²⁷⁹

Fotografie č. 2: Požár v bývalých štěpánovských železárnách. Květen 1945.²⁸⁰

---

²⁷⁹ SOKA Olomouc, Fond Místní národní výbor Štěpánov, Úřední knihy, Kronika obce Štěpánova (1927)1945-1964, inv. č. 47.

²⁸⁰ Tamtéž.

Fotografie č. 3 . Němci vyhození most přes Oskavu. Květen 1945.²⁸¹

Fotografie č. 4: První sovětští vojáci ve Štěpánově. Květen 1945.²⁸²

---

²⁸¹ SOkA Olomouc, Fond Místní národní výbor Štěpánov, Úřední knihy, Kronika obce Štěpánova (1927)1945-1964, inv. č. 47.

²⁸² Tamtéž.

Fotografie č. 5: Sovětské jednoty postupují za přihlížení místních obyvatel Štěpánovem. Květen 1945.²⁸³

Fotografie č. 6: Sovětské jízdní jednotky ve Štěpánově. Květen 1945.²⁸⁴

---

²⁸³ SOKA Olomouc, Fond Místní národní výbor Štěpánov, Úřední knihy, Kronika obce Štěpánova (1927)1945-1964, inv. č. 47.

²⁸⁴ Tamtéž.

Fotografie č. 8: Jeden z dokladů úporných bojů v prostoru Štěpánova. Zničený ruský tank. Květen 1945.²⁸⁵

Fotografie č. 9: Němečtí vojáci ustupují ze Štěpánova. Květen 1945.²⁸⁶

---

²⁸⁵ SOkA Olomouc, Fond Místní národní výbor Štěpánov, Úřední knihy, Kronika obce Štěpánova (1927)1945-1964, inv. č. 47.

²⁸⁶ Tamtéž.

Fotografie č. 10: Těžce poškozený svatokopecký chrám těsně po válce.²⁸⁷

Fotografie č. 11: Sovětsí vojáci zachycení krátce po osvobození Velké Bystřice. Květen 1945.²⁸⁸

---

²⁸⁷ SOKA Olomouc, Fond Místní národní výbor Štěpánov, Úřední knihy, Kronika obce Štěpánova (1927)1945-1964, inv. č. 47.

²⁸⁸ Kolektiv autorů: Velká Bystřice: pohledy do dějin. Velká Bystřice, Velká Bystřice 2002, 222 s.

Fotografie č. 12: Velkobystřičtí občané se nechávají fotografovat se sovětskými vojáky. Květen 1945.²⁸⁹

Fotografie č. 13 : Část členů velkobystřické skupiny.²⁹⁰

²⁸⁹ Kolektiv autorů: Velká Bystřice: pohledy do dějin. Velká Bystřice, Velká Bystřice 2002, 222 s.

²⁹⁰ Tamtéž.

Fotografie č. 14: Vyhláška pátrající po členech velkobystřické skupiny.²⁹¹

Fotografie č. 15: Alexandr Nikolskij, člen velkobystřické skupiny. V únoru 1945 zabit v boji s Gestapem ve Velké Bystřici.²⁹²

²⁹¹ Kolektiv autorů: Velká Bystřice: pohledy do dějin. Velká Bystřice, Velká Bystřice 2002, 222 s.

²⁹² Tamtéž.

Fotografie č. 16: Vyhořelý Nyklův dům, kde zahynulo dne 22. února 1945 v boji s Gestapem několik partyzánů.²⁹³

Fotografie č. 17: Důstojnický sbor sovětské armády při oslavách osvobození Velké Bystřice. Květen 1945.²⁹⁴

²⁹³ Kolektiv autorů: Velká Bystřice: pohledy do dějin. Velká Bystřice, Velká Bystřice 2002, 222 s.

²⁹⁴ SOKA Olomouc, Fond Místní národní výbor Velká Bystřice, Úřední knihy, Pamětní kniha obce (1944) 1945-1947, inv. č. 17.

Fotografie č. 19: Zákřov po vypálení Vlasovci. Škody na domech v okolí jsou patrné.
Duben 1945.²⁹⁵

Fotografie č. 20: Sověští osvoboditelé ve Velkém Újezdu. Květen 1945.²⁹⁶

---

²⁹⁵ Domes, Karel: Z historie Velkého Újezda a okolí. Olomouc, Osvětová beseda 1967, s. 71.

²⁹⁶ Domes, Karel: Z historie Velkého Újezda a okolí. Olomouc, Osvětová beseda 1967, s. 74.

Anotace

Jméno a příjmení:	Pavel Duda
Katedra:	Katedra historie Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci
Vedoucí práce:	doc. PhDr. Jana Burešová, CSc.
Rok obhajoby:	2010
Název práce:	Obraz vesnic Olomoucka za druhé světové války.
Název v angličtině:	The portrait of villages of Olomouc during second world war.
Anotace práce:	Práce poskytuje obraz a historický vývoj Štěpánova, Svatého Kopečka, Velké Bystřice a Velkého Újezda za druhé světové války. V práci se zabývám především důležitými prvky, které ovlivňovaly tyto obce po celé trvání okupace. Badateli se tak naskýtá pohled na vztahy mezi Čechy a Němci, stavební činnost a inovace, perzekuce, lidi nuceně nasazené, odbojovou činnost, úlohu četníků, kulturu v obcích a proces osvobození, který mnohdy znamenal i ztráty na životech obyvatel obcí a při kterých došlo i k velkým srážkám mezi sovětskou a německou armádou a další stěžejní body práce.
Klíčová slova:	Štěpánov, Svatý Kopeček, Velká Bystřice, Velký Újezd, druhá světová válka, osvobození, partyzáni, kultura, okupace.
Anotace v angličtině:	This work offers image and historical development of Stepanov, Svaty Kopecek, Velka Bystrice and Velky Ujezd during second world war. Work is aimed especially on imporant features, which influences those villages for the whole war. Investigator has a competent view of Czech–German relations, building activity, inovation, persecution, forced labor, resistance activity, role of the police, culture in villages, and process of liberation, which often meant deaths of citizens, and conflict between Russian and German army, and other important points of this work.
Klíčová slova v angličtině:	Štěpánov, Svatý Kopeček, Velká Bystřice, Velký Újezd, second world war, liberation, partisans, culture, occupation.
Přílohy vázané v práci:	Fotografie Tabulky
Rozsah práce:	91 stran + 17 stran příloh (celkem 108 stran) 199 527 znaků (celá práce)
Jazyk práce:	Čeština